

Порох із драконових кісток
Володимир Аренев

Сезон кіноварі #1

Старшокласницю Марту кличуть Відьмою – і не даремно. Характер у неї складний, та й життя непросте: батько поїхав на заробітки, тож жити доводиться з мачухою, яку Марта терпіти не може. А після випускного класу лишатися у Нижньому Ортинську вона не хоче: містечко занедбане, прикордонне, тут немає жодних перспектив для молодшої амбітної дівчини... От тільки для вступу до столичного універу Марті потрібні гроші, багато грошей. І тому вона робить те, що в принципі законом заборонено. Викопує й закликає цінний на «чорному ринку» товар – давні токсичні кістки. Кістки драконів, що колись правили цією країною...

«Вільно й невимушено, швидкими штрихами та без зайвих пояснень він створює переконливий паралельний світ, який чітко функціонує за заданими правилами».

Юрій Володарський
(BBC Україна)

«Книжка Володимира Аренева «Порох із драконових кісток», перша частина трилогії «Сезон Кіноварі», – несподівана, але дуже потрібна з'ява в сучасній українській літературі.

Те, що на перший погляд видається звичним підлітковим фентезі, обертається на поліфонічний всесвіт, який поєднує в собі риси антиутопії, гостро актуального соціального роману в урбаністичними елементами».

А. Пітик, К. Грицайчук
(«Світ фентезі»)

Володимир Аренев

Порох із драконових кісток

Частина перша

Перший дзвоник

Розділ 1

Золоте волосся, драконові кістки

Того дня, коли повернувся батько, Марта була у Чурянах, викопувала кістки дракона. Всі в класі знали, що в Марти чуття, і якщо хтось натрапляв на уламок ребра, кіготь чи зуб, — кликали її.

Звичайно, це було паскудніше, ніж із мандрагорою. Тут інколи кричить не те, що викопуєш, — а ти сама. Але відмовлятися собі дорожче, це вона вже засвоїла. Ба, за останні роки три навіть примудрялася мати з того користь.

До Чурян Марту потягнув Чепурун, у нього там жила мамина бабця, зморщена, всохла карга, від якої завжди тхнуло мишами. Чепуруна відряджали туди із гостинцями, і от минулого вівторка, відбуваючи повинність, він рушив не

вздовж траси, а навпростець через поле. Про кості він здогадався, коли помітив третього поспіль дохлого голуба. І коли відчув запах — наче від карамельної фабрики.

Дорогу запам'ятав, від прабабці одразу ж зателефонував Марті, тож у неї було чотири дні, щоб підготуватися.

Наче до такого взагалі можна підготуватися.

Сонце припікало зовсім не по-осінньому, сухе колосся шкрябало халяви Мартиних гумових чобіт, стежка вихляла туди-сюди, намагалася збити з пантелику. Пахло вже не карамельною фабрикою, а псятиною, як завжди. І дохлих голубів не було, але Марта одразу відчула: на кістку натрапили неабияку. Щонайменше — хребець, а може, і ріг. Роги вона бачила лише на малюнках; у дитячому садку всі хлопчиська захоплювалися драконами, збирали книжки, ліпили фігурки з жирного, смердючого пластиліну. А якось у місті зупинявся мандрівний звіринець, якраз їхав зі столиці до Урочинська; і в одній із кліток лежав череп — повний, із рогами, гребенем, навіть із нижньою щелепою. У сутінках очниці світилися, і ще місяць потому, як звіринець забрався з Ортинська, деякі дітлахи підхоплювалися ночами від крику, а молодшого брата Кириків навіть довелося показати психіатрові. Хоча Марта знала напевно: це були просто лампочки та люстерка, лише вони.

Справжні-бо кістки світяться інакше.

Цього разу вона помітила їх здалеку — і не через сяйво: зараз, сонячної днини, яке там сяйво. Просто колосся тут уже не стояло — звисало, мляве і сонне. І під чоботом не хрускало, а жадібно, уривчасто жвакало.

— Стій, — сказала Марта.

Чепурун заляк, смішно розчепірівшись. Стефан-Миколай пирхнув і став поряд із Мартою, як і треба, за лівим плечем. Мружив очі, тягнув носом повітря. Пахло від нього якимись хімреаكتивами — певно, знову до півночі вимучував із тирси, старих газет і дідового кисіля філософський камінь.

— Наплічник? — запитав Стефан-Миколай.

Марта помовчала, оглядаючи крихітну галявинку, ніби випадково вцілілу посеред поля. Клаптик витоптаної землі, несподівано сухий; не землі, власне, а рудого, рипливого піску.

Вона аж чула, як цей пісок скрегоче, коли на нього ступаєш. Наче бите скло на смітнику.

— Давай, — сказала Марта. — Рукавички, мітлу. Далі подивимось.

Не озираючись, простягнула руку. Поки Марта вдягала рукавички, Стефан-Миколай настромив на держак в'язанку лозин, постукав, аби щільніше сіла.

— Мобільні, — нагадав стиха. — Гей, Чепуруне, відімри уже — тебе теж стосується.

Той засопів, запитально поглянув на Марту, потім випростався і запустив руку до кишені мішкуватих штанів. Видобув мобільний, навіщось понюхав і лише після цього вирубив.

Марта свій вимкнула ще перед тим, як зайшли у поле. По-перше, так спокійніше, буває ж по-різному, із драконом не вгадаєш. По-друге — хто би їй телефонував? Мачуха в перукарні, у неї зміна щонайменше до шостої, раптом щось трапиться, завжди можна сказати, що батарея розрядилася. Ніка напевне з Йоханом, їй не до дзвінків. Решта переморгає.

Марта взяла мітлу і, не відриваючи погляду від рудої галявинки, рушила вперед. Пересувалася повільно, плавними приставними кроками. І мела, мела: праворуч-ліворуч, ліворуч-праворуч, і по діагоналі, і від себе, убік, і за годинниковою, праворуч-ліворуч, спробуй, сучий сину, дістань мене, проти годинникової, з розворотом, де ти ховаєшся, ну ж бо, покажися, з нами міцно подружися, праворуч-ліворуч, ліворуч-праворуч — еге ж, от де, от, легкий спалах, повітря тремтить, наче над вогнищем у ясну днину, іди-но сюди, ну ж бо!..

З піску проступила наче кукса — щось круглясте і куце. На перший погляд, цілком безпечне.

Але не красчок ребра, Марта одразу збагнула. Тоді помітила й решту — граційні абриси, все, що було втоплене у пісок роки, може, десятиліття... і лише зараз вийшло назовні. Наче куля чи трісочка, виштовхнуті плоттю.

Марта відвела руку з мітлою, але Стефан-Миколай навіть не ворухнувся, довелося стиха кашлянути. Тоді він забрав мітлу, приніс люстерко, малярського пензлика, щітку — все, що треба.

Марта не докоряла йому через цю затримку. Стеф, звичайно, надто високої думки про себе і часто поводить як самовпевнене абищо, але ж — розумне абищо. Певно, одразу збагнув, на що саме вони натрапили.

Збагнув, однак лишився. Молодець усе-таки.

Зараз, якщо з розумом, був саме час збирати манатки і кивати звідси п'ятами. Чепурун би не плескав язиком, Стефан-Миколай — тим паче.

Але Марті конче потрібні були гроші. І вона вже вклалася у цю справу: плівку придбали за її кишенькові, фольгу теж.

Марта присіла навпочіпки, на відстані простягнутої руки від того, що знайшла... чи того, що дозволило себе знайти.

Ну, сказала собі, могло бути гірше; наприклад, цілий скелет, ха-ха.

Якби тут лежав — раптом, несподівано, з невідь-якого дива — неушкоджений скелет, вони би, звісно, і близько не підійшли, але це вже інша розмова. Аби не череп, сказала собі, нехай це буде лише нижня щелепа, бажано — неповна.

Там, на небесах, хтось, певно, почув її: це справді була лише нижня щелепа. Хоча і ціла, із зубами, довгими, хвилястими, кожен — з улоговинкою на зовнішньому боці.

Марта спершу пройшлася навкруг, відмітаючи зайвий пісок і дрібне сміття, потім взялася вичищати те, що було всередині V-подібного силуету, який гострим кутом входив у ґрунт. Діяти слід було обережно і швидко. Вона дихала рівно, рухалася плавно. Подумки повторювала таблицю множення, намагалася не думати про те, як конче потрібні їй ці майбутні гроші.

Сонце пекло дедалі сильніше. Марта чула, як потай витирає піт з лоба Чепурун, як хрускає пальцями Стефан-Миколай. Вона раптом чітко уявила їх: один скуйовджений, у вицвілій футболці, подертих кросах, ластовиння по всьому обличчю, наче бризки морквяного соку, зуби криві, великі, непоказний, смакається, губу напевно ж прикусив чи ніготь гризе; Стефан-Миколай навпаки — стоїть трохи розслаблений, невисокий, світлі штани в обліпку, біла, без жодної цяточки, теніска, руки у старих рукавичках, але над зап'ястками видно шкіру — в опіках і рубцях, і на обличчі теж рубець — під нижньою щелепою, білястий, схожий на знак запитання.

Витягнуть, подумала вона, напевне витягнуть. Якщо взагалі до цього дійде.

Кілька разів вона наказувала Стефану-Миколаю дати пляшку із водою і жадібно пила, нагадуючи собі: не переборщи, тричі три — дев'ять, тричі чотири — дванадцять, дрібними ковточками, і панаму поправ, не вистачає тільки зомліти тут від теплового удару.

Час летів і час спливав, після таблиці множення настала черга віршиків, які змушував учити пан Штоц, з переляку Марта пригадала навіть фрагмент із «Повені», діалог між графом та священником.

Тепер вона вже випросталась на повний зріст: зуби здіймалися по обидва боки, наче прибиті до бортів драккара щити, земля трохи погойдувалася під ногами, немовби Марта справді пливла, стояла на палубі та мчала назустріч ворогам.

Коли вона впоралася із такою кількістю піску? Куди він подівся?

Безглузді питання. Адже драконовим кісткам — як там сказано в підручнику? — «властива хаотична природа, вони є матеріальним втіленням непередбачуваної, квантової структури нашого континууму», — а якщо простіше, навколо них світ поводить себе бозна як. Чи, якщо вже зовсім відверто, капосно і дуже підступно він поводить себе. Тому краще триматися від них якомога далі. Краще викликати єгерів, а ті вже дадуть раду.

Але викличеш єгерів — дідька лисого матимеш. Навіть якщо за законом — все піде мачусі, всі нікчемні десять відсотків від умовної вартості. Вистачить із неї єгеря, подумала, люто виширившись, Марта. А вже грошики — звиняй, красуне Елізо, ти собі й у салоні настрижеш. Все чесно: хто працює, той і має, чи не так?

Тепер вона озброїлася тонким пензликом — зчищала злежаний пісок, майже чорний і чомусь вогкий. Пригадувала з посмішкою, як уперше взялася за таке — зовсім випадково, ішли з Нікою після танців, повернули на маршала

Нахмансона, щоб зрізати дворами — аж раптом, просто під чиеюсь розвішаною білизною, за два кроки від дитячого майданчика — сяйво. Слабеньке, але ж цілком помітне. Ніка хотіла покликати дорослих, а Марту тоді наче настромило на штир якийсь — от як метелика, проштрикнули й лишили висіти, — і вона спершу намагалася віддихатися, потім впала на коліна й заходилася розкопувати, голіруч, дурепа, це згодом уже зметикувала стягти з мотузки чийсь панчоху, не брати так. Їй пощастило: трапився уламок ребра, не більше мізинця. Вона його швидко знешкодила, на «шість на сім» уже видихався. Ніка збігала до найближчого смітника, знайшла майже чистий пакет, тільки подертий — ну це якраз не проблема; вони загорнули уламок і віднесли у батьків гараж, Марта не мала ключів, але вміла і так відчиняти. Перетерли на порошок, поділили нарівно. Ніка обіцяла не базікати, хоча наступного дня знав уже весь клас; Ніка це Ніка, що тут поробиш.

За тиждень Марту з Нікою після фізри гукнув на кілька слів Губатий Марк. Він був старший на три класи і п'ять років, усі знали, що краще не мати з ним справ, бо батя в нього сидів, а брат згинув десь на виправних роботах. Губатий приторговував «зоряним пилом», «порохом», «живою водою» та мутабором. А от тепер хотів, щоб Марта для нього викопала драконовий зуб, який Марк знайшов на задвірках хімкомбінату.

Губатий напrawdę виглядав нестрашно: обличчя звичайнісіньке, тільки очі трохи витрішкуваті та губа розсічена. Страшно ставало від того, як він на тебе дивився, і від його голосу, хрипкуватого, наче затупленою пилкою совали по фанері.

Марта могла відмовитися — і відмовилася б, якби він почав погрожувати чи насміхатися. Але це була розмова така... дуже доросла і ділова, ти мені — я тобі. З нею ніколи так не розмовляли. Губатий давав гроші, не бознаякі, але одразу ж, хай тільки Марта викопав зуб. Ніку він запропонував взяти як свідка, аби Марта не боялася.

Марта сказала, що не боїться і що Ніці краще б іти додому, батьки хвилюватимуться. Ніка хотіла була заперечити, але Губатий, певно, щось збагнув, він чемно поплескав її по плечу, вибачай, мовляв, за клопіт, самі впораємось.

Так усе і почалося. Про здібності Марти у класі знали, але назовні це не виходило; навіть Губатий, якщо запрошував на чергові розкопки, приходив один. Це був такий принагідний приробіток, украй нестабільний, ризикований, — але ж краще такий, ніж випрошувати в мачухи на нову помаду чи на кіно. Щоправда, з півроку тому Марта влаштувалася ще до Інкубатора, доглядати за малими, але гроші зайвими не бувають.

Вона чистила зуби давній потворі, яка здохла, може, сто, а може, і півтисячі років тому, і повторювала: гроші зайвими не бувають, не бувають. Хай тільки насміляться відібрати те, що їй належить. Вони позаочі кличуть Марту Відьмою — ха! Ніяка вона, звісно, не відьма, а шкода, варто було би декому підсипати в компот, наприклад, ропущиної слизоти чи видряпати козячу ратичку знизу, під стільцем. Але й без того вони ще знатимуть. Вона вирветься із цього гнилого, паскудного, нікчемного містечка — і вони всі знатимуть!

З-під панам вибилися пасма, піт обліпив тіло клейкою плівкою, футболка взялася плямами. Марта потягнулася за хустинкою, хоч лоба витерти, аж раптом відчула, як вистигає шкіра на спині, як німіє поперек. Драконові зуби здіймалися по обидва боки – блискучі чорні трикутники, що не відкидають тіні. Огорожа. Охорона.

Вона провела рукою по обличчю, відчула, як зминається шкіра, немов тепле тісто. Виліпи себе, подумала Марта, ти ж саме це робиш останні кілька років, self-made girl, ну ж бо, навіть вигадувати нічого не треба, просто дозволь проступити тому, що в тобі приховано, нехай вони всі нарешті побачать, нехай оцінять нарешті. Я хочу, щоби ніс був прямішим і коротшим, нижня щелепа не така прямокутна, це ж хіба щелепа – знущання та й годі, я хочу губи не вузькою ниточкою, а нормальні людські губи, і щоб вуха так не стирчали, бо людям іноді хочеться взяти і поголитися під нуль, або, якщо вже стирчать, хай із якоюсь суперздібністю, типу там непомітно підслуховувати важливі розмови, і ще я хочу...

Вона заходилася нишпорити вільною рукою в кишені, висмикнула люстерко, виставила перед собою: ну ж бо, так зручніше, – і побачила себе такою, якою завжди й уявляла: звісно, не краля подіумна, але ж от: красива, симпатична. Пальці машинально обмацали щоки, трохи підправили вилиці, потім ковзнули по губах...

Піт стікав у джинси, спину лоскотало. Марта машинально почухалася і відчула там, знизу, ворущіння, й намацала раптом щось коротке, жорстке, закручене спіралькою – хвіст, звичайнісінький свинячий хвостик, який штопором висувався, ріс просто з її тіла.

Відьма, подумала Марта, еге ж, адже я Відьма. А що за відьма без хвоста?

Тільки насправді, ясна річ, не була вона ніякою відьмою – а була звичайнісінькою тупаркою, нікчемною вівцею, яка поткнулася просто в крокодилячу пащеку.

– Схаменулася, – прошепотіла Марта, дивлячись на чуже, мертве обличчя у люстерку. – Схаменулася, курко.

Тепер треба було діяти швидко й чітко. І не думати, наприклад, про Сивого Еріка з його білястою, майже прозорою чуприною або про двоєрідну тітку Чепуруна, в якої всі губи і горлянка подряпані, бо за кожною лайкою у тітки з рота виповзає троянда.

Все це Марта знала і раніше, еге ж? І знала, куди пхається. І чим ризикує.

До біса, годі про це, годі!

Вона провела долонею по обличчю, уявляючи собі, як під рукою риси знову змінюються, стають колишніми, знайомими, ненависними. Перевіряти в люстерку, чи вийшло, часу не було. Намагаючись не думати про Чепуруна і Стефана-Миколая, Марта швиденько розстібнула пряжку, присіла й спустила штани.

Накрутила свинячий цей хвостик на палець, заплющила очі, уявила, що прополює грядку. Смикнула. Закричала — не стільки від болю, скільки від злості. Від образи на саму себе, як і раніше — дурнющу дурепишу.

І зашепотіла: «...дід за чуб, баба за сорочку, донька за торочку, собачка за спідничку...»

Знову смикнула — і, втративши рівновагу, гепнулась на бік. Падаючи, вона змахнула руками, і позаду пролунав придушений вигук, потім одразу ж — сміх.

— Ну, — сказав Стефан-Миколай, — ти тепер у нас будеш не Чепурун, Бене. Ти тепер будеш Хвостом Прибитий. Гарно вцілила? Дай-но погляну... та не бійся, жартую, ми ж могила, ти що. Ого, солідний синяцюра буде. Холодне б щось прикласти... Агов, Марто, наступного разу обережніше, добре хоч не рогами, рогами ти його, певно, і прибила б.

— Помрій! — хмикнув Чепурун. — Нас так просто не здолати!

Ясна річ, звали його Бенедиктом, однак для своїх він завжди був Беном, а після тієї історії із вибухом посудомийки про ім'я взагалі рідко згадували.

— Чуєш, Марто, схоже на виклик! Жбурни у нього ратицею чи що.

— Розгляну твою пропозицію! — крикнула, посміхаючись, Марта. — Але нічого не обіцяю.

Вона розуміла: це Стеф задля неї старається. Забиває баки, висмикує із мороку. Та ж у тім і підлота драконових кісток: поки тримаєшся, досить одних лише слів і думок, а вже якщо піддався, проблеми в тебе з'являються цілком матеріальні. Самими лише лічилочками й таблицями множення з ними не повоюєш.

Підвівшись на лікті, Марта перевірила й упевнилася: хвоста немає, на його місці, якраз де куприк, — невеличка ранка, кров майже підсохла.

От справді: видерла, наче бадилля.

Вона підвелася, підтягла штани, застібнула пряжку, поправила панаму. Тепер обличчя. Люстерко закотилося під самісінький край щелепи, на додачу ще й через усю його поверхню тепер пролягала широченна, глузлива тріщина.

— Гей, лицарі! — гукнула Марта. — Ану взяли і уважно на мене подивилися. Що бачите?

— Ох і мармиза в тебе, — охоче відгукнувся Стефан-Миколай. — Хусточку дати? Уся у піску, наче заснула на пляжі. І панаму поправ, сонце ж.

Потім він запнувся, перехопивши її похмурий погляд, здогадався, що жарти скінчилися, і додав:

— Проблеми?

— Обличчя нормальне?

Стефан-Миколай стенив плечима:

— Звичайнісіньке. Роги не відросли, даруй, жбурнеш ними у Чепуруна наступного разу.

— Базікало, — сказала Марта. Вона відчувала, як тане, розходиться тугий вузол, що весь цей час стискав серце. — Гаразд, давай присипку і конфетті, і коробку із попелом. Не ту — із чорним, від старих газет. Будемо закруглятися, нічого тут стовбичити.

Далі пішло веселіше. Вона протанцювала довкруг щелепи, приспівуючи «Коровай! Коровай!» і розсипаючи жменями отриману суміш; наказала хлопцям відвернутися і помочилася просто під щелепою, затим намалювала на аркуші з блокнота цю-таки щелепу, звичайно ж, схематично, і наштрикнула аркушик на найменший із зубів — той, що був із олімпійський смолоскип.

Все це робила бездумно, машинально. Так, певно, її далекі предки обтанцювали і заклинали чергову рибу-кита, не без ризику видобуту з морської безодні. Марта розуміла сам принцип, а конкретні прийомчики, слова, рухи підбирала щоразу за ситуацією.

Коли все необхідне було зроблено, вона про всяк випадок витягла з-за пазухи ланцюжок із гладеньким, дір'явим камінцем, примружила одне око, а іншим глянула крізь отвір — і от, прошу ласкаво, щелепа вже не світилася й узагалі виглядала як звичайна кістка, тільки дуже стара. Вона навіть немовби трохи зменшилася, хоча зараз у Марти в голові все переплуталося, і не згадаєш, якою щелепа була на початку.

Марта відійшла у бік, сіла на хрусткий пісок і махнула рукою, мовляв, уперед, лицарі, ваша черга. Лицарі розстібнули наплічники, зашурхотіли фольгою, Чепурун вийняв і акуратно виклав перед собою ножівку, молоток, обценьки, два рулони харчової плівки, щільні гумові рукавички. Хоча у рукавичках зараз і не було потреби, хіба від звичайнісінького бруду.

Ясна річ, усю щелепу вони б не забрали — у нинішньому стані вона була завбільшки із мерседес, такий, як у Гіппеля. Але ж і часу в них удосталь: жнива почнуться місяці за два, можна тисячу разів винести решту.

Лицарі почали із зубів, потім заходилися розпилювати саму кістку, а Марта під увесь цей гармидер навіть примудрилася трохи подрімати. Прокинувшись, вона допомогла загортати зуби у фольгу. Решту хлопці затягли далі у пшеницю й накидали зверху сміття. Була там примітна така місчинка, Стефан-Миколай сказав, що намертво її запам'ятав (а для недовірливих — навіть встромив неподалік надламану галузку).

Повернувшись до прабабці, вони ополоснулися у дворі з умивальника, забрали велосипеди, визволили із чіпких прабабчиних лапок Чепуруна, пригостилися пряничками на доріжку й рушили у місто. Прабабця, між іншим, виявилася дуже милою, запрошувала навідуватися частіше; а що пахло від неї мишами — яке кому, зрештою, діло.

Від Чурян до Нижнього їхати хвилин тридцять, якщо неквапом і по трасі. Машин сьогодні було мало, тільки майже одразу на виїзді із села друзів обігнали дві білосніжні фури із написами «Свіже м'ясо» і деренчливий, припадочний рейсовий автобус. Автобус нещадно запаскудив повітря вихлопними газами, довелося трохи пригальмувати, щоб не дихати цією отрутою.

А от у місті, на проспекті Ливарників, стояли двоє «борсуків» із егерями, руді поздовжні смуги на капотах аж блищали, однак блималки були вимкнені, і взагалі, подумала Марта, одразу видно: хоробрі захисники порядку самовіддано відпочивають. Чепурун зблід і ледве не рвонув звертати з півшляху, але Стефан-Миколай поглянув на нього із натяком: чи далеко, мовляв, намилився? Чепурун смикнув кадиком, із білого став рудим, у тон «борсучим» смужкам, і далі сумирно крутив педалі, не дуркував.

Здобич вони вмовилися вивантажити у батьковому гаражі. Мачуха туди не потикалася, а в Марти тепер був ключ, та й квартира мінімум до пів на сьому порожня. Спершу думали нести до Стефана-Миколая, але в нього молодша сестра загрипувала, а це така росوماха допитлива, що краще не ризикувати. Ну а варіант із Чепуруном навіть не розглядали: спробуй вгадай, коли і в якому агрегатному стані заявиться його батя.

До себе на п'ятий Марта не пішла, одразу повела хлопців до гаражів. Батьковим вона володіла одноосібно і неподільно з весни минулого року, ще до того, як тато поїхав на заробітки. Марта навела там лад, склала весь інструмент на один стелаж, інші батькові речі – на інший, старий непотріб повикидала на смітник, а з того, що колись могло стати у нагоді, склала вавилонську вежу в дальньому кутку. Машини в них років п'ять уже не було, батько продав майже одразу після маминої смерті, за півроку до того, як вони з мачухою зішлись.

З гаража Марта зробила собі кабінет, хоча, ясна річ, коли стало зимно, довелося повернутись у квартиру. І оскільки не можна було вічно сидіти в гостях у Стефана-Миколая, вся ця історія із егерем... ну, досить недвозначно розвивалася просто в неї на очах. Одне втішало: хлопці поки були не в курсі. Вони просто знали, що Еліза – стервозна стерва, але Марта про це торочила вже кілька років поспіль, всі звикли.

Вона відімкнула замок, прочинила двері й зайшла, щоби ввімкнути світло. Зсунула на край столу підручники, закрила зошит. Розгорнула на звільненому місці старі «Вісті», кивнула хлопцям:

– Викладайте. І прикрий вхід, Чепуруне, раптом що. Поряд із гаражами завжди товклися мальки, грали в робінгудів і в ланцелотів, ну і, ясна річ, пхали свої носи куди не треба. Деякі знали Марту завдяки Інкубатору й радісно бігли вітатися, а потім ще ходили хвостиком, доводилося пригощати їх чаєм і підгодовувати цукерками. Марта сердилась на себе через це, тисячу разів давала слово поводитися з ними суворіше – та поки воно якось не виходило.

Однаке зараз її більше турбували не малі, а дорослі, власники сусідніх гаражів. Той-таки дядечко Костас – хороша, в принципі, людина, але ж всім переймається, всіх вважає за рідню і прагне допомогти доброю порадою. Запросто може припхатися сюди, щоб трохи побаландрасити.

Поки лицарі вивантажували здобич, Марта ввімкнула мобільний. Годинник вона давно вже не носила, а слід було перевірити, котра зараз; не вистачало тільки прогавити повернення мачухи.

— Слухай, — сказав Чепурун, — а можна ми у тебе й перемелемо? Мій млинок... ну, зламався, словом.

Це ймовірніше за все означало, що Бенів батько знайшов той млинок і комусь загнав на барахолці. Чи, якщо мав час і натхнення, справді розстрошив к бісовій матері.

— То не заперечуєш?

Марта неуважно кивнула. Вона вивчала смс-ки і намагалася второпати, що, власне, відбувається.

Сім викликів від мачухи за останні півгодини. Це щось новеньке.

— Куди сховаємо? — спитав Стефан-Миколай. — Ти ж не хочеш лишити їх отак, на столі?

І саме тоді закумак мобільний.

— Ти де вештаєшся? — не вітаючись, запитала Еліза. — Знову із цими своїми по смітниках... Менше з тим, це зараз не суттєво. Записуй адресу. Оранжерейна, двадцять сім, вхід із двору. Візьми в секретері, знаєш де, копію паспорта, військового квитка, страховий поліс, фотокартки три на чотири, дві штуки. Ні, краще три. І миттю сюди. Впораєшся?

— Впораюсь, — сказала Марта. Вона плечем затисла мобільний і, вхопивши олівець, писала на полях газети. — А що?..

Однак там уже були, звичайно ж, гудки, мачуха не любила зайвих розмов.

— Проблеми? — спитав Стефан-Миколай.

— Еліза.

Це загалом усе їм пояснювало, обидва лицарі лише похмуро кивнули й уточнили, чи можуть чимось допомогти. Справжні друзі, подумала Марта, їм теж не потрібні зайві розмови, отакий парадокс.

Вона наказала їм розібрати вавилонську вежу, запхати згортки у старі покришки, решту мотлоху акуратно покласти, як було, — і чекати на неї.

— А із молоттям і всім іншим розберемось завтра. Воно ж не горить?

Лицарі підтвердили, що не горить, хоча Чепурун був явно не в захваті.

Документи лежали саме там, де й мали, в окремій течці, розкладені по файлах. У них взагалі з документами завжди було суворо: батько стежив. І ксерокопії про всяк випадок завжди сам робив.

Лицарі тим часом упоралися із завданням, Марта відрядила їх по домівках, а сама рушила на Оранжерейну. Пхатися туди було через півміста, з двома пересадками, і дорогою Марта думала про те, що на завтра сумка не зібрана, ні зошити, ні ручки, і блузку собі не випрасувала, і в Інкубаторі тиждень буде шаленим, і ще ж вішлист Ніка скільки днів поспіль вимагає, це вже сором та й годі, треба нарешті скласти. Словом, забивала собі мізки чим завгодно – тільки б не думками про мачуху. Не тим, що Елізу так сполохало. Не причинами, через які раптом знадобилися ксерокопії батькового паспорта і все інше.

Поки їй спадала на думку лише одна відповідь: відпустка і турпоїздка. Може, батько Елізі сьогодні телефонував, а та вирішила, одразу як повернеться, витягти його на курорт – перш ніж Марта розповість про мордатого Людвіга Будару.

Хоча Марта і сама ще не була впевнена, чи розповідати. Забагато було різних «але» – і вона розуміла, що підло так думати, нечесно, – однак і вдіяти із собою нічого не могла. Ще рік тому навіть не вагалася б... навіть півроку тому. А от за останні місяці все, буквально все змінилося, і принаймні це Марта добре усвідомлювала.

Нехай, думала, з'їздять, а там подивимось.

І навіть коли на Оранжерейній, вже на підходах до двадцять сьомого номера, збагнула, що це лікарня, Марта не хотіла вірити. Зрештою, де тільки зараз турагентства, особливо дрібні, не винаймають кімнатки під офіс.

Потім вона зайшла на подвір'я, і там були ці білосніжні фури, але тепер порожні, водії з брязкотом зачиняли стулки, мотори рівно, впевнено гарчали, а двоє здорованів у халатах, крекчучи, виносили видовжений ящик. У бік моргу виносили, Марта це одразу зрозуміла.

Вона нащось поправила свою недоладну панаму і рушила до найближчого водія, плечистого голомозого дядька років під п'ятдесят. Той якраз із силою опустив засув на стулках, востаннє затягнувся і, взявши бичок двома пальцями, пульнув ним точнісінько в урну.

– Що там було? – хрипко запитала Марта. – Хто там був? Звідки?

Дядько подивився на неї розгублено, кілька разів змигнув. На його голих грудях теліпався оберіг: дрібненька жабка в бурштині.

– Іди собі, іди, – сказав дядько, ніби продовжував перервану розмову.

Поплескав її по плечу, застрибнув до кабіни і грюкнув дверима.

Марта роззирнулася – але на подвір'ї було порожньо, лише у вікнах зезали останні роззяви. Тоді вона пішла, майже побігла за тими двома, із ящиком, кроки лунко відбивалися від стін. У дальньому кутку подвір'я знайшовся прохід, а там іще одне подвір'ячко, зі сквером. У сквері було несподівано велелюдно, всі водночас говорили, багато хто істерив.

Від сквера, приклавши до вуха мобілку, крокував стрункий юнак років двадцяти п'яти, не по-тутешньому добре вдягнений, увесь наче із реклами чи зі сторінок глянцевого журналу.

— Так, — говорив він, — звичайно ж. Уже їду. От просто зараз. Так, так. Та що ви! Неодмінно. Добре, що так швидко знайшли, молодці!

Навряд чийсь родич — надто він був спокійний і задоволений життям, нема чого таким вештатися біля моргу. Хіба що лікар?.. Але ж молодий, років на сім старший за Марту.

Потім вона помітила того, хто напевно був лікарем. Він стояв посеред збудженого натовпу, невисокий, із акуратною лисиною й акуратними ж, щіточкою, вусиками. Змахуючи руками, він пояснював, заспокоював, закликав до терпіння і поміркованості. Голос його цілком пасував до зовнішності: м'який, домашній, — але ж чомусь нікого не заспокоював і не переконував. Невисокого оточили, переважно тітки за сорок, багато хто стискав носові чи паперові хусточки, одна весь час перекладала з руки в руку неосяжний кошик, схожий на дохлого ската.

— Вкотре повторюю, — говорив невисокий, — ми не можемо зараз узяти й усіх оформити. Тому й затримка. Але, любі мої, ви ж повинні розуміти...

— Що ми повинні? — завершала тітка із кошиком. — Ах ти ж пацючий виродок, ми йому «винні»! Геть совість втратив, столична падлюка! — Вона розвернулася всім тілом, аж натовп мимоволі розступився. — Віко, ану телефонуй своєму кумові! Хай з'ясує, що взагалі тут...

На неї зашикали, але цим тільки сильніше розлютили, тітка забула про столичну падлюку і накинулася на власних соратниць. Гвалт здійснювався такий, що і на небі, певно, було чути; Марта спромоглася розібрати хіба кілька фраз: щось про живу чергу і сорому нема. Вона збагнула, що до лікаря не пробитися, і набрала Елізу.

— Скільки тебе чекати? — запитала Еліза. Запитала одразу в слухавці й десь позаду, за спиною в Марти. Та обернулася і побачила мацуху біля входу в морг.

Навіть посеред лікарняного подвір'я, поряд із колотнечею, влаштованою чиймись родичами, Еліза примудрялася мати вигляд справжньої королеви. Це іноді доводило Марту до сказу.

Ну гаразд — завжди доводило, завжди.

Еліза мала незабутні форми — однак нікому і ніколи навіть на думку не спало би назвати її товстухою. «Принадність достатку без надлишків», як свого часу влучно зауважив Стефан-Миколай (за що й отримав потиличника й кілька днів бойкоту). Еліза була на голову вища за Марту, носила вузькі сукні зі щедрим декольте, на яке полюбляли витріщатися її клієнти; при цьому не зловживала косметикою чи прикрасами. Цілком логічно, хмикала Марта: при такому декольте хто дивитиметься на обличчя.

Утім, обличчя в Елізи було красивим, із цим навіть Марта погоджувалась. Таких побачиш хіба в кіно чи в підручниках, на портретах королів, святих

та інших зірок сивої давнини. І голос в Елізи був як у акторок, що грають на всю цю вельможну публіку.

Коли мачуха чогось вимагала, вона чекала на абсолютний, миттєвий послух.

— Нічого не забула?

Марта мовчки простягнула їй теку із ксерокопіями.

— Ходімо.

Не чекаючи на відповідь, Еліза розвернулася й зайшла всередину. Санітари чи хто там був у білих халатах — всі розступалися перед нею.

— Я домовилася, нас оформлять поза чергою. Поїдеш із ним додому, поки я тут владнаю з документами. Ось, тримай. — Вона простягнула Марті кілька купюр. — Візьмеш таксі.

— Але... — В горлі у Марти пересохло, вона відчувала, як полотніє від холодної, дзвінкої люті. Слів не було. Просто не було придатних слів. Хоча Еліза, певно, все робила як слід — більше того, тільки вона одна і могла все влаштувати, це ж зрозуміло.

Але це ти, подумала Марта із ненавистю, ти його угробила. Він там... А ти у цей час зі своїм єгерем, із Людвігом-ми-з-тобою-неодмінно-заприятелюємо, хай би він здох, падлюка така! І тепер що? Що тепер?! Що?!!

— Стоп, — спокійно сказала Еліза. — Давай хоч зараз без сцен. Не дуже вчасно, як гадаєш? Навряд чи батько зрадіє.

І перш ніж Марту прорвало, мачуха звернула ліворуч, там був такий закуток, із куцою пальмою в діжечці та двома сірими банкетками, на одній заспокоював зарюмсану дівчину лікар із козячою борідкою, а на сусідній сидів батько, сидів, простягнувши ноги, спершись спиною на стіну і закривши очі. Він був геть блідий, під очима мішки, щоки і лоб у якихось подряпинах, чи що, — але це був він, живий, подумала Марта розгублено, живий же! — і тут він поглянув на неї, наче із подивом, немовби й не очікував тут побачити, і запитав:

— Марто, що у тебе із волоссям?

Лише тоді вона помітила, що бгає в руках запорошену панаму. І побачила у дзеркалі, яке висіло поряд із пальмою, своє волосся — не каштанове, як раніше, а золотаве, пшеничне, про яке завжди мріяла.

Несподіваний подарунок дракона.

Розділ 2

Глечик і флейта

— Нічогенький такий колір, — сказала Ніка. — В принципі, тобі пасує. Але раніше ти ж не... а, зажди, дай вгадаю: закохалася, так? І хто він? А я от, знаєш, із Йоханом посварилася. Бо він нікчема. І думає лише про свій футбол, ні про що інше.

Вони йшли лунким, сірим подвір'ям, Марта крадькома позіхала, дивилася на малечу. Першачки крокували зосереджено, всі в однакових костюмчиках, лише ранці були строкаті, глянцеві, рипливі. Гримнув дзвоник — і карапузи рвонули навперейми, немов це не дзвоник, а сирена повітряної тривоги.

— І головне — він сам розуміє, що жодного шансу. Нікуди його не візьмуть. Он і кращих не беруть, а йому ж до кращих... Та менше з тим, розкажуй, що в тебе? Хто він? Я його знаю? Невже Стефан-Миколай?! А казала «друзі, друзі»... Ой, глянь! — Вона тицьнула Марту мініатюрним ліктиком, а іншою рукою вже поправляла зачіску. — Здається, той новий фізкультурник. Я гадала, Вакенродер візьме якогось старезного мухомора.

— Навряд, — сказала Марта. — Я його вчора бачила у лікарні... себто, цього юнака. Не схожий на фізкультурника.

— Ну так, — пхикнула Ніка. — Якщо в лікарні — значить, уже й не фізкультурник! Поглянь, як іде. І куди? Ну власне, до спортзалу!

Звідси, з вулиці, видно було не дуже, але стрункий юнак справді прямував у бік спортзалу. Й одягнений був не так козирно, як учора.

Ніка пришвидшила крок, і Марта поквапилася за нею. Юнак Марту не цікавив, але аж так запізнюватися на істрік не хотілося. Пані Фліпчак славилася характером не сказати б лихим, але мінливим і несамовитим. А насамперед — своєю підозріливістю.

— Бачу, влітку багато хто підхопив вибірккову глухоту. Дзвоник, наприклад, вони не чують. — Фліпчак пройшлася уздовж стіни — невисока, дебела, круглолиця і круглотіла. Окуляри не погойдувалися — надійно лежали в неї на грудях, і лише два ланцюжки за кожним рухом трохи ворушилися, наче змійки із тьмяною лускою. — Тому нагадаю — і сподіваюся, це всі почують: у вас останній рік, попереду тести. Від того, як ви їх складете, залежить ваше найближче майбутнє. А щоби їх скласти як слід, вам доведеться дуже постаратися, особливо декому.

Ніка, яка так і не встигла роздивитись загадкового фізкультурника (але, очевидно, вже втюхалася в нього по самісінькі вуха), скривила личко. Розкривши зошит, вона розмальовувала аркуш, намічаючи очі, чубчик, лінію вуст... Тільки людина із неабиякою уявою вирішила би, що Ніка зараз непокоїться з приводу майбутніх тестів.

— Наприкінці уроку, — сказала Фліпчак, — проведемо контрольну. Подивимось, що лишилося у ваших головах після канікул. А поки розгортайте зошити і пишiть: четверте вересня, урок перший, тема — давня історія Нижнього Ортинська.

Вона знову пройшлася вздовж стіни. Уроки істріку проходили, ясна річ, у шкільному музеї історії рідного ж краю, стільці й парти тулилися тут між макетами перших поселень, муляжами шоломів та мечів, шматком давнього човна й іншим мотлохом. На стінах висіли план-схема Ортинського городища, вовча шкура і герб міста, добровільно збитий з брами ортинчанами, коли вони — одноставно, авжеж, — захотіли перейти під крило Великого Червозмія...

Тут було задушливо і всюди лежала пилюка, і, скільки б Марта не намагалася, вона неодмінно зачіпала щось ліктем або сумкою. А от дебели пані Фліпчак рухалася плавно, немов лише їй помітними рейками. І говорила вона наче не зі свого голосу, а просто от вмикала плеєр — і транслувала.

— ...наше велике місто було вузловим центром, в якому сходилися кілька торговельних шляхів. І друзі, й вороги поважали наших предків, і навіть песиголовці, які раніше мешкали на цих землях, визнавали...

Її слухали недбало: Артурчик перешіптувався із Чепуруном, Стефан-Миколай рвучкими, розгонистими рухами креслив щось у робочому зошиті, Дана дивилася на нього зі щенячою закоханістю, Урсула гортала під партою «Світ подіуму», Конрад потай милувався їй колінцями... Усе це було бачено-перебачено, та й внутрішній плеєр пані Фліпчак лише з року в рік ускладнював одну й ту саму історію новими подробицями.

Якщо хтось і слухав урок із подивом, то це Аделаїда. Струнка, тендітна, із виточеною шиєю й порцеляновими руками, у хмарині чорного волосся, вона завжди сиділа за першою партою. Завжди акуратно вела записи. Вчасно здавала контрольні, з радістю поступалася іншим можливістю чергувати на поверсі — аби лиш не пропустити наступний урок.

«Ельфійка чи інопланетянка, кажу тобі! — хмикав Стефан-Миколай. — Таких давно уже в цьому світі не продукують: визнано непотрібними й відбраковано».

Але і він, і Марта, й усі інші в класі знали: саме таких у світі чимало. І щороку знаходять нових. Одні після повернення до нормального життя вкрай швидко вигоряють, за лічені години перетворюються на старих, немічних людей. Інші намагаються жити, наче нічого й не сталося. Але по-справжньому повертаються хіба одиниці.

Бо якщо вже тебе накрило магiчним градом, коли падав дракон, — це наче ти втратив руку чи ногу: назавжди, без жодної надії на зцілення. Власне, деякі якраз втрачали руки-ноги, а бувало — перетворювалися на гігантських хробаків, на ропух із людськими головами, ставали блідим малюнком на стіні, віддзеркаленням у люстерку, оберталися на камінь, розпадалися на сотні різнокольорових кульок, на метеликів чи дрімлюг...

Аделаїді Штейнер, взагалі-то, пощастило. П'ятиповерхівку, в якій вона жила, зачепило по дотичній — і кілька квартир просто випали із цього часопростору. А повернулися за півсотні років — точніше, повернулися люди:

опинилися в чужих домівках, у чужих ліжках, чи на столах, чи у ванній, от мить тому не було — і прошу ласкаво. Майже всі одразу й загинули: від шоку після переходу чи від фізичних травм. Аделаїда ж, коли її дім накрило, спала, і батьки її теж спали — і сплячі всі вони повернулися назад. Їх добудилися тільки через місяць. Як змогли, адаптували до сучасного життя. Призначили пенсію. Влаштували на роботу дорослих, знайшли школу для Аделаїди. Так поглянеш: звичайна сучасна сім'я, нічого особливого.

От лише жили вони наче не зараз, а тоді, півстоліття тому. Скільки Марта не читала різних книжок про подорожі у часі — в жодній не йшлося про те, що люди просто виявляються не здатними усвідомити, прийняти всю цю величезну різницю між «тепер» і «колись». Сім'я Аделаїди чесно намагалася. Але якщо, наприклад, людина фізично не здатна розрізняти той чи інший колір, толку від тих намагань...

Марта навіть не знала, співчувати Аделаїді чи заздрити. Зрештою, та ж не була ні несповна розуму, ні інвалідом. Розмовляла як всі, ходила по магазинах і в кіно, читала книжки, вчила уроки, брови вищипувала, закохувалася. Просто нинішній світ вдирався в її власний якимись окремими фрагментами, фразочками, неоковирностями. З одними Аделаїда мирилася, іншим щоразу по-дитячому дивувалася.

— Пані Фліпчак! А хіба песиголовці не з'явилися  зовсім нещодавно? У мій час їх взагалі вважали вигадкою — як единорогів, тролів, упирів...

Спершу із Аделаїдою сперечалися, намагалися їй щось довести, але зрештою навіть пан Штоц здався.

— Це за результатами нових наукових досліджень, Штейнер. Найновіших. Археологічні розкопки, предмети матеріальної культури... — Фліпчак відкашлялася й навіщось вдягнула окуляри. — Тож, повертаючись до...

Тамара Кадиш, яка весь урок сиділа із дивним виразом обличчя, раптом ляснула зошитом:

— «Археологічні розкопки»?! Господи! Просто їдеш за річку, перетинаєш кордон — і маєш! Тут-таки, під боком, без усяких досліджень! Наче ви не знаєте!... Наче ви всі не знаєте!

Клас мовчав. Навіть Урсула відволіклася від останніх віянь моди.

Звичайно, всі знали. Але пояснювати це Аделаїді — який сенс? І чого б це раптом Тамарі визвірятися на Фліпчак?

— От курка, — прошепотів у Марти за спиною Артурчик Цукор-Сіль.

— Геть шизанулася, — підтримав його Вухастий Клаус. — Зараз Фліпчак роззаявить пашеку, матимемо.

— Кадиш, — сказала пані Фліпчак. Вона зняла окуляри, із подивом покрутила в руках, знову посадила на ніс і поглянула не на Тамару, а навіщось саме на Марту. — Кадиш, зроби ласку, — промовила істрічка тихим голосом, — іди до вчительської і зачекай там на мене. Якщо запитають, скажеш — я відправила.

Вона побачила, що Тамара хоче заперечити, і здійняла руку:

— Йди, конспект потім перепишеш, у Штейнер або он у Марти — так, Марто?

Марта кивнула. А я, подумала, яким боком до цього всього; що за маячня.

— Слухай, — обернулася Ніка до Артурчика, поки всі проводжали Тамару поглядами (чи поверталися до своїх журналів, зошитів, чужих колін...). — Чого це вона?

— Таж брат, — стенив плечима Цукор-Сіль. — Братана її вчора привезли. Нещасний випадок типу. Житиме, але замість лівої ноги в нього тепер така... ну, наче колона мармурова. Моїй маман сусідка розповідала, Кадиші якраз над ними живуть — то, можеш собі уявити, з ранку до ночі грюкотить, наче піраміду якусь будують.

— Якщо його вчора привезли, — сказала Марта, — то яке ж «з ранку до ночі»? Базікало ти.

Вухастий Клаус стиха гигикнув.

— Це, — форкнув Артурчик, — я перебрав, припустимо. Але для краси. А що грюкотить — правда. Навіть у нас чути. Це тобі он... пощастило.

Тут на них шикнула Фліпчак — анітрохи не доброзичливо, не як на Тамару. Вона нагадала, що урок не закінчився і взагалі-то на них чекає перевірна контрольна, тому краще б декому зосередитися і взятися за ум. Сивий Ерік демонстративно насупився і обхопив голову руками, пролунали поодинокі смішки, але Фліпчак уже гнала далі: в період княжої уособиці наше велике місто стало опором... — і все в тому ж дусі. У класі остаточно відновилася атмосфера зосередженого, кропіткого байдиккування.

Марта машинально конспектувала, а сама думала: пощастило, еге ж; щоб усім так щастило.

Вона пригадала, як їхали вчора з батьком в таксі: із протертими, засмальцьованими сидіннями, чомусь пропахлими гаром, аж нудота підступала до горла, — він завмер, відкинувшись, безвольно поклавши руки на коліна. Заплющив очі й тільки усміхався... Чи це їй тоді здалося, що усміхався?

Майже весь час він мовчав: і в машині, і потім, коли зайшли додому. Одразу ліг на диван, витягнувся, руки по швах, і дивився у стелю.

Це була нагода: сказати зараз, поки мачухи немає. Але як йому скажеш? Як таке взагалі комусь можна казати?

Марта кружляла квартирою, робила вигляд, що наводить лад. Протерла пил, полила квіти, зайшла спитати, чи не хоче їсти.

Він сидів і тримав у руках той самий глечик. Просто над батьком, на стіні, висіла стара світлина: там йому було років двадцять шість, молодий, у камуфляжній формі, він позував на фоні гір. Знімок робили слабеньким цифровиком, із перших, страшенно дорогих, і фотограф явно не розібрався з

налаштуваннями, картинка була зерниста, надто розмита, у такому собі жовтавому серпанку. Видовжене, із різкими вилицями, обличчя батька здавалося молодим і безжурним, наче він приїхав не в армію, а на курорт. Він усміхався в об'єктив, здійнявши руку із розведеними середнім та вказівним. Потім він жартував: «Усі думали, я показую знак перемоги, а це було "V", перша літера в імені твоєї мами». І додавав: «Вона була моїм талісманом, лише вона мене берегла».

Марта пам'ятала цю світлину, а от того, довоєнного батька зовсім забула. Пішов він одним, а повернувся... повернулося наче двоє людей в одному тілі.

З війни батько привіз дві речі. Флейту і глечик. Ніколи раніше він не грав на музичних інструментах, а тепер дня не минало, щоб не взяв до рук флейти. Мелодії в нього народжувалися дивні, у них Марті чулися чужі голоси, посвист вітру, шурхотіння сухих дерев, зміїне сичання. Сама флейта нагадувала пожовклу від часу кістку якоїсь допотопної тварини. Гладенька, рівна, без жодного візерунка, вона причаровувала Марту одним лише своїм виглядом.

А от глечик... глечик її лякав. Був він широкий знизу, однак із вузькою гадючою шиєю і щільним корком бурого кольору. Боки його вилискували бірюзою та сердоліком, а білі тонкі лінії, що обплітали весь глечик, склалися чи то у візерунок, чи то у химерну в'язь із літер. Коли вдома нікого не було, Марта підходила до полиці, на якій стояв глечик – високо-високо, семирічній дівчинці було не дістати, – і прислухалася. Їй здавалось, що хтось там, у глечику, розмовляє різними голосами, і брязкає мідними браслетами, і стукає у тарілки, і крадькома сміється, весь час сміється з якогось дуже мерзотного, ничого жарту.

Батько, здається, теж чув голоси, але вони його не бентежили, скоріше заспокоювали. А ще він любив вмотитися на балконі, запнути штори, відкоркувати глечик – і от просто сидіти, вдивляючись невідь-куди. Марта, чесно кажучи, спершу наглядала за ним, боялася. Потім збагнула, що батько не має на думці заподіяти собі шкоду. Те, що сиділо в глечику, говорило із ним, втішало, заколисувало.

Однак флейта була краща: коли батько грав на ній, у нього не з'являвся той дивний, спустошений вираз обличчя. Він не намагався говорити із невидимими співрозмовниками. І не забував, як кличуть Марту і маму.

До війни батько працював водієм, але потім за кермо намагався не сідати. Несподівано для всіх влаштувався до місцевого театру, в оркестр. Підробляв, виступаючи з естрадною групою «Бузкові грона». Потім стався той випадок, коли він накинувся в ресторані на клієнта, який упився і заходився хамити. Батько відклав флейту, спустився зі сцени і почав його бити, мовчки і страшно.

Відтоді він змінив чимало місць роботи і професій, Марта всі зараз і не згадала би. Були хороші місяці, а були гірші, однак нічого справді поганого не траплялося, аж поки не померла мама. Потім усе пішло шкереберть. Флейту батько до рук майже не брав, глечик також; частіше Марта бачила його сердитим, зі скам'янілим, напруженим обличчям і червоними очима. Ї Еліза, яка спершу Марті навіть подобалася, стала роздратованою, завжди була чимось невдоволена, завжди говорила підкреслено

спокійним голосом, повчала, докоряла, командувала... І поступово з тих двох іпостасей батька проросла третя – відлюдкуватий, похмурий чоловік, який до всього ставиться із сумнівом. Слабкий. Не здатний пересилити власні поразки. Людина, яка здалася.

З іншого боку, батько, як і раніше, душі не чув за Мартою, так само захоплювався футболом, старими комедіями, вареною кукурудзою, піснями Анрі Лежуа. Полюбляв їздити на риболовлю із другом дитинства, Елоїзом Гіппелем, якого всі кликали Елоїзом Брехлом. І підшивки старих журналів – теж часів свого дитинства – полюбляв гортати, а коли помічав розірвану сторінку, дбайливо заклеював цигарковим папером.

«Дурепа ти, – казав Марті Чепурун, – нічого не тямиш. Похмурий він, чи ти чув, Стефе? Люди, до твого відома, скільки живуть на світі, стільки й змінюються, є в них така властивість».

Стефан-Миколай у відповідь неуважно кивав і пропонував змінити тему. Його батько був одним із правильних людей Ортинська й удома з'являвся нечасто: звіти, кошториси, засідання комітетів, тривалі відрядження... Утім, Стефан-Миколай – персона цілком самодостатня – від цього, здається, анітрохи не потерпав, і якщо би батько, скажімо, раптом вирушив на заробітки – син помітив би це тижні через два-три, не раніше. Виховували Стефана-Миколая дві бабуні та дід-ветеран, а мати в основному переймалася різноманітними громадськими рухами, благодійними фондами і безпритульними крокодилами.

Але, звичайно ж, на заробітки батько Стефана-Миколая ніколи б не поїхав, що він там забув. Якби Марту спитали, вона і про свого батька сказала б те саме: нема чого йому туди їхати, абсолютно! А роботи і в Нижньому повно. Вона знала: батько подався туди через мацуху. Чи хотів їй щось довести, чи просто втомився. А може, сподівався: з часом, мовляв, усе зміниться.

Ну, воно і змінилося. Так змінилося, що тепер Марта сушила собі голову, як би йому про це сказати. І чи казати взагалі. Зрештою, не її справа. Зрештою, хай самі якимось.

Власне, була ще одна причина мовчати. Вона про це лише вчора подумала, побачивши глечик в його руках. Якимось за асоціаціями спало на думку.

У сім'ї мацуха завжди заробляла більше. Перукарня була державна, із ліцензованими ножицями, з щомісячною перевіркою якості, інвентаризацією щопіврічної та всім іншим, що має бути. Платили там відповідно. І то останні роки довелося затягти паски.

А якщо батько подасть на розлучення? Прожити вони удвох проживуть, не проблема. Однак про вступ до столичного універу одразу можна забути. Марта не Стефан-Миколай, у якого найбільша проблема – обрати нарешті факультет. У Марті в цьому питанні тоді все буде дуже просто. Жодних проблем: продавщицею в кіоск, бухгалтеркою, вихователкою у дитсадок, медсестрою. Багатющий спектр можливостей. А головне – це означає, що житимеш ти, Марто, у Нижньому Ортинську до сивої безпорадної старості, пощастить – вискочиш заміж за слюсаря, лікаря чи егеря, такого, щоб не забагато пив, народиш йому двох-трьох слюсаренят чи егеренят, гаруватимеш з ранку до ночі, потім удома випрати-зготувати, і так до пенсії, якщо дотягнеш, і неясно ж іще, що гірше.

А втім, хіба це погано? Усі так живуть. Ти он навіть любиш возитися із дітьми. Можна подумати, в столиці чимось краще, ніж тут. Зрештою, справа, сказала вона собі розгублено, не у столиці й не в Ортінську. У чомусь іншому справа, тільки я не знаю, не можу поки збагнути в чому.

І взагалі, до чого тут це?! Мачуха, Людвіг мордатий, батько – от у чому річ! У зраді, у брехні! А ти, дурепо, про себе та про себе. Виходить, це для тебе найважливіше?! А на батька тобі чхати, зізнайся, чхати ж, так?

Марта повернулася до нього і сказала:

– Знаєш, поки тебе не було...

Він здригнувся, підняв на неї здивовані очі, наче не міг збагнути, звідки Марта тут узялася.

І цієї миті клацнули двері, перші, затим другі, забряжчали ключі, кинуті на полицку під дзеркалом.

– Ну як ви тут? – запитала Еліза, ставши на порозі. – Вечеряли? Марто, подбай про чайник. Ці ідіоти попили моєї крові. Завтра треба відпрошуватись і йти оформлювати наново заяву, бланків у них немає і взагалі нічого немає, насамперед мізків.

Говорила вона холодно, в цій своїй зверхній манері, яка Марту доводила до сказу. Але щось було не так, не у словах і не в тоні, радше у погляді.

Наче Еліза боялася. Наче очікувала, що побачить у квартирі не батька із Мартою, а потвор якихось, – і от тепер відчувала неймовірне полегшення.

Еге ж, подумала Марта, адже вона вирішила, що я все розповім. А я, дурепа...

Вона могла іще все змінити. Сказати просто зараз, при Елізі, і хай би воно все котилося під три чорти.

Але Марта просто кивнула і пішла ставити чайник.

Тому що батько вже не дивився ані на неї, ані на мачуху – він крутив у руках змієголовий цей глечик і хмурився, немов бачив його вперше у житті.

Розділ 3

Військова нарада

Після істріку Ніка вирішила, що їй терміново треба до вестибюлю подивитись розклад.

— А раптом змінився? На початку року таке трапляється.

І взагалі, якщо Марта не хоче, може не йти.

Марта пішла. Насправді-бо з Нікою було цікаво. Багатьом вона видавалася дурненькою, але Марта знала її з шести років і розуміла: тут інше. Ніка нагадувала їй чарівну пташечку чи от Аделаїду, до речі: жила у власному світі, за особливими законами, свято вірила, що й інші за ними живуть. Для неї цей юнак із мобількою — вже напевно фізрук, якому судилося в неї закохатися — з усім, що з цього випливає.

І всесвіт, ясна річ, уже готує для них нову зустріч, треба лише не сидіти склавши руки.

Як не дивно, всесвіт справді відгукувався на очікування Ніки. Наче ніяковів перед нею, не насмілювався засмучувати.

От і зараз вони з Мартою навіть не встигли спуститися до розкладу.

— Дівчата, я тут заблукав: де у вас медпункт, не підкажете? На другому чи на третьому?

Він стояв на майданчику між поверхами, під вицвілою мозаїкою, на якій предки ортинчан — набрані крупними квадратами і схожі на фігурки зі старої комп'ютерної гри — долали таких само незграбних песиголовців, сіяли хліб, ловили рибу і чомусь запускали у космос пасажирський літак.

Перше, на що звернула увагу Марта, були очі. Смарагдові, трохи плузливі, дуже уважні. Котячі, сказала вона собі. Хоч і зіниці не вертикальні, не в зіницях річ.

Вдягнений він був справді простіше: сірі брюки, сірий піджак. У лівій руці тримав шкіряну теку на змійці.

І обличчя у нього було абсолютно невиразне: ніс із ледь помітною горбинкою, охайна зачіска, рівна лінія губ, вуха — звичайнісінькі вуха, яких сотні тисяч.

І чим він Ніку привабив?

— На третьому, звичайно! — сказала Ніка. — Але раніше був на другому, багато хто досі плутає, не страшно. А вам навіщо? Ви новий лікар?

Він засміявся тихим, оксамитовим сміхом.

— Ні, — відповів, — не лікар, хіба я схожий на лікаря? Хоча дещо спільне в нас є. Я ваш новий... як це у вас називається? Бежедешник?

Марта із Нікою презирнулися.

— А, — здогадалася Ніка, — ви маєте на увазі — божедомчик. — Вона хихикнула і миттю почервоніла. — Вибачте.

Він махнув рукою:

— Усе гаразд. Оце хтось назву вигadaв, еге ж? «Основи безпеки життєдіяльності». «Життєдіяльність», отакої! Втім, все це неважливо. Головне — сутність, про неї й говоритимемо. То медпункт на третьому?

— Еге ж, там повернути, потім за зоокуточком іще раз... Ходімо покажу, а то загубитесь. Вас, до речі, як звати?

Цієї миті сталося щось дивне — чи навпаки, цілком звичайне і передбачуване. Смарагдоокий моргнув, погляд його м'яко злетів від Ніки нагору, до згаданого третього поверху. До Дани та Аделаїди, які щойно вийшли на сходи.

Те, що Аделаїда неначе жила в Ортинську, яким він був півстоліття тому, не робило її ізгоем. От із Данюю, наприклад, вона одразу знайшла спільну мову. Поряд вони виглядали трохи дивно: струнка, тендітна Аделаїда і пухкенька, добродушна Дана. «Лебідь і хом'ячок», — жартував Стефан-Миколай.

Вони справді привертали до себе увагу, але котячий погляд пана божедомчика на Дані навіть не затримався.

А от на Аделаїду юнак дивився аж три секунди перш ніж обернутися до Ніки із ввічливою, уважною усмішкою.

— Та ні, дякую, я сам знайду. Треба ж призвичаюватись до цих ваших лабіринтів. А звуть мене Віктор. Віктор Вегнер.

— Пане Вегнере, а...

— Перепрошую, але мушу бігти, я і так уже зловживаю терпінням вашої медсестри. Кажуть, вона пані сувора і безкомпромісна, не хочеться першого ж дня ризикувати власним здоров'ям.

Ну, побігти він не побіг, але енергійно рушив нагору. Навіть не поглянув на Аделаїду, що спускалася якраз повз нього, але Марта бачила, по спині прочитала: це був особливий погляд. Дуже старанний.

— Гадаєш, він мене помітив? — спитала Ніка. — Себто по-справжньому. Ой, ну гаразд, гаразд, я сама знаю: він витріщався на нашу сплячу красуню. Але... вона ж трошки той. Із тарганами. Як на мене, в неї жодних шансів, м-м?

Марта, зітхнувши, похитала головою:

— Не будь дурепою, він старший за тебе принаймні років на сім. Для нього це взагалі підсудна справа. А тобі вісімнадцять лише наступного серпня.

— Можна подумати! Пф! Якщо в тебе за тиждень, гадаєш, уже й доросла? А про сім років — знаєш, он у Серкізів різниця взагалі п'ятнадцять — і нічого! Бо справжнє кохання — воно вище за будь-які умовності!

Марта хмикнула, але дипломатично промовчала. Здається, у справжнє кохання вона перестала вірити приблизно тоді ж, коли і в Діда Морозка. З іншого боку, сперечатися із Нікою настрою зараз не було.

Вона відсиділа решту уроків, не надто заглиблюючись у те, про що розповідали; на щастя, був другий день навчання, нічого серйозного. До Інкубатора їхати не треба було, Марта працювала там по вівторках, четвергах і суботах; та й добре, що так: вона сьогодні такого б напрацювала...

Вони прогулялися з Нікою до парку Пам'яті і трохи посиділи на сонечку. Раніше — за часів Аделаїди — тут теж були житлові будинки, але після катастрофи руїни позносили, а на їхньому місці розбили парк. У центрі дзюрчав фонтан, а там, де перетиналися доріжки, вирощували пам'ятники.

У парку було затишно: співали пташки, бігали дітлахи, у фонтані мелодійно кумкали принцежаби, південний підвид, із сяючою короною. На сусідній лавочці, щоправда, розташувалися цингани: білява мати із двома малюками й чоловіком. Що це цингани, Марта одразу зрозуміла: вдягнені були не по-тутешньому й поводитися дивно. Малюки сиділи сумирно, наче гумові пупси, розглядали свої пальці на ногах, іноді починали рахувати, наче боялися, що їх поменшає. Чоловік комусь телефонував, підхоплювався, сперечався з невидимим співрозмовником, доводив, благав, сідав, набирав новий номер — і так по колу. Жінка надзвичайно обережно розгорнула і їла бутерброд, час від часу поглядаючи на пупсів. Нарешті чоловік договорив, кивнув їй, і вони, засунувши малюків у кенгурушки, рушили до виходу.

Марта спостерігала за ними неуважним поглядом: цинган вона не боялася, всі розповіді про те, наче вони розносять інфекції, відомо ж, — забобони. От дивно: цингу років сто як перемогли, а будь-якого переселенця, хай би тільки виглядав не надто заможного, звано цинганом. Марта хотіла поділитися своїми думками із Нікою, але не змогла. Не вдалося впіймати паузу, щоб вклинитися.

Подумала: може, це й на краще...

А Ніка знай собі цокотіла про справжнє кохання і про свої вірші, які рано чи пізно хтось оцінить, і от тоді вже...

Марта там, де слід, притакувала.

Повертатися додому не хотіла. Еліза, ще увечері відпросившись із роботи, поїхала розбиратися із заявою та іншими документами (до речі, якими? — Марта так і не зрозуміла). Батько ж був удома сам. Якщо Марта повернеться і не поговорить із ним... ну, тоді вже даруй: «нехай заявить про це зараз або ж мовчить до скону віків».

А Марта ще не вирішила, виголосити чи мовчати. Щось таке вчора увечері відбувалося вдома — незрозуміле, невиразне. Зловісне? — не виключено, але ж зовсім не тому, чому вона очікувала.

Мачуха постелила батькові на дивані, він жодного слова не сказав, ліг, накрився із головою і майже одразу заснув. До цього вони із Елізою обмінялися хіба кількома фразами, поки Марта ставила чайник. Вечеряли мовчки, дивилися новини – про щедрий врожай, про цунамі в одному із тридесятих, про світову прем'єру «Битви за Конфетенбург». Одразу після новин батько й ліг.

Уранці, коли Марта йшла до школи, він ще спав, а з Елізою говорити їй давно вже не було про що, спілкувалися тільки з необхідності.

Гаразд, сказала собі Марта, не на лавочці ж, зрештою, ночувати. Це вже боягузтво якесь.

На додачу справа звертала на читання (і відповідно слухання) нових віршів Ніки, а Марта сьогодні на це була геть не здатна.

На зворотному шляху вона зазирнула до гаража, перевірила, чи на місці вавилонська вежа і приховані під нею трофеї. Усе мало такий вигляд, наче відтоді жодна жива душа сюди не потикалася. Треба Чепуруна заспокоїти, бо він на великій перерві справжнісінький допит їй влаштував: коли молотимемо, і чи надійно приховано кістки, і чи має хтось ключі від гаража.

На п'ятий Марта піднімалася без поспіху, подумки уявляючи: а от коли він сам запитає, я... а коли навпаки, просто поцікавиться, як ви тут без мене...

Згори хтось спускався, вона машинально відступила – і раптом виявилось, що це Людвіг. Людвігми-неодмінно-запрятелюємо, сучий син.

Світло, що проникало крізь запилене вікно, чомусь розфарбувало шкіру егеря у жовте й сіре, і сам Людвіг нагадував зараз мумію зі столичного музею. У дитинстві Марта була там із батьком і запам'ятала свій подив, коли вперше побачила «опудало людини». Тоді вона відчула жаль, але зараз, ясна річ, про жаль не йшлося – лише про безпорадну, глуху злість до цього голомозого вилупка.

Він стояв, завмерши посеред сходів, сторожко дивився на Марту, і пахло від нього дорогим нудотним одеколоном. Рівнесенькі вусики розчесані, вуха вимиті, нігті всі підпиляні, хоч зараз у музей.

– Марто, – сказав він. – Як ти? З тобою все гаразд?

Вона захлинулася від цієї зухвалості, від фанерного лицемірства. Слід було зацідити кулаком знизу вгору, щоб аж засичав, падлюка, щоб зігнувся, ховаючи в жмені своє хазяйство. От тоді, певно, вона встигла б знайти гідну, влучну відповідь.

А зараз відповіді в неї не було, все, що спадало на думку, – якісь дитячі вигуки, баб'ячий вереск.

– Давай відверто, – сказав Людвіг. Голос у нього злегка затремтів, але обличчя не змінилося: широке, самовпевнене. «Надійна та шанована людина», еге ж. – Найближчими днями буде найскладніше. Ви всі мусите звикнути... до

нових обставин. Я залюбки допоміг би, але сама розумієш... є речі, у які стороннім краще не втручатися.

— Та ви ж не сторонній, — сказала Марта. — Ви ж мені практично другий батько. Чи перший вітчим, весь час плутаюся, вибачте.

Вона із насолодою спостерігала, як він червоніє — спершу куца шия й вуха, далі щоки — вгодовані, наче в немовляти, потім — зморшкуватий лоб.

— Не певен, — заявив Людвіг, рухаючи нижньою щелепою, — не певен, що це доречний жарт. Але я розумію, все це для тебе надто... непросто. Прошу, спробуй не наробити помилок. Не наговорити зайвого. І взагалі... кхм... будь обережнішою, гаразд?

— Неодмінно, — посміхаючись, кивнула Марта. — І ви теж. Теж будьте обережнішим. Про всяк випадок.

З червоного він став бурим, і Марта почала побоюватися, що коли Людвіга зараз шляк трафить, їй не буде куди відступити, іще зіб'є з ніг, кнур паскудний.

— О, пане Бударо! — гукнули знизу. — А вас сюди яким вітром занесло? Привіт, Марто. Ти звідти чи туди?

Це був Елоїз Гіппель, найкращий, давній друг батька. Трохи скособочившись, він тягнув в одній руці чималенький пакет, а в іншій — букет різнобарвних айстр. На кожен рух Гіппеля пакет відгукувався тихим дзеленчанням, айстри — шурхотінням.

— Туди, — сказала Марта похмуро.

— То разом підемо. А що, — повторив він, — вас сюди, пане Бударо, яким вітром?... Якщо не секрет?

— Я тут по роботі, — збрехав Людвіг. — Здійснюю обхід. Ставлю на облік.

— Тут, знаєте, до мене ваші хлопці удень навідувалися. — Гіппель, який завжди нагадував їй доброго незграбного клоуна, раптом посерйознішав, і погляд його змінився, став проникливим і уважним. — Мололи якусь нісенітницю щодо замовлень...

— Це була не нісенітниця, пане Гіппелю, — поспіхом вимовив Людвіг. — І згадане питання не для обговорення отак, просто на сходах.

— Тобто все, що вони заявили?...

— Чиста правда. Бажаєте іще про щось запитати? — Тепер Людвіг опанував себе і говорив звичайним своїм владним тоном. Таким, певно, він шпетив підлеглих і дружину, коли та була жива.

Гіппель стенув плечима:

— Питань до біса. Але якщо вже ви... нехай мені хтось передзвонить. Це ж не так просто вирішити: матеріали необхідні, накази щодо ділянок.

— Все буде, завтра з вами неодмінно зв'яжуться.

Людвіг кивнув Гіппелю, кинув на Марту короткий, дивний погляд і застукав собі каблуками по сходах.

— От чмо, — сказав Гіппель. — Козел у погонах. Якби не вони, — повернувся він до Марти, — давно би уже із ним по-іншому поговорили. Віриш?

Марта кивнула.

Тут і вірити не було у що. Вона знала: якби не погони, Людвіг із Елізою просто не познайомилися б. До її перукарні абихто не ходив.

— Ну а в тебе як успіхи? — запитав, щоб не мовчати, Гіппель. — Бачу, вирішила змінити імідж — тобі пасує. До випускних готуєшся? Я чув, збираєшся до університету вступати?

Марта знову кивнула. Вони йшли сходами плече до плеча, Гіппель дзеленчав пакетом і тримав айстри так, аби не зачепити Марту.

— Все нормально, дякую, — сказала вона. — Готуюся.

— А батько як?

Це було питання. Навіть два — і Марта прокляла себе за те, що про друге подумала лише зараз.

А воно аж напрошувалося.

Що робив Людвіг у їхньому під'їзді? Який такий обхід, який облік?

А якщо заходив до них додому — навіщо? Поговорити з батьком? Пристрашити його своїми погонами, корочкою своєю, пістолетом куцим, який він завжди тримав під боком, навіть коли йшов у спальню до Елізи?

Нервово дзенькаючи ключами, Марта нарешті відчинила металеві двері, за ними — другі, і в ніс їй вдарило порохом гаром. У Стефана-Миколая (точніше, в його батька) була мілкашка, час від часу їм із Чепуруном і Мартою дозволяли постріляти по бляшанках з-під коли, тож запах цей вона би ні з чим не сплутала.

Як була, в туфлях, Марта кинулася до кімнати. Дурепа, казала собі, дурепа, яка ж дурепа! На лавочці сиділа! З думками збиралася! А він... тут...

— Марто, — сказала Еліза. — Куди це ти у взутті? Ми щойно пропилювали.

Вона випірнула із сервантових надр, в одній руці тарілки, в іншій — ваза. Наче знала, що прийде Гіппель із айстрами.

Батька в кімнаті не було, на дивані темніло зім'яте покривало, поряд на столику вигинав шию гадючий глечик. Плескав на протязі тюль, і запах гару вже здавався Марті чимось надуманим, несправжнім. Батько стояв на балконі,

спиною до неї, і дивився на подвір'я. Вона б вирішила, що курить, але він ніколи не курив, навіть після війни не почав.

— Марто? — З кухні визирнула тітка Мадлен, татова сестра. — Боже, як ти виросла! І пофарбувалася! А знаєш, тобі личить. Патрику, йди-но поглянь!

До кімнати увійшов чоловік тітки Мадлен — із засуканими рукавами, долоні вологі, брудні, у правій — ніж. Певно, наказали чистити картоплю, подумала Марта й усміхнулася.

Тітка з чоловіком жили в Істомлі, до Ортинська навідувалися нечасто, хоча на свята завжди надсилали привітання і гостинці. Елізу вони загалом схвалювали, викликаючи в Марти подив і образу, втім, були вони людьми незлостивими, простими. Іноді Марта мріяла про те, щоб тітка нікуди не переїжджала, щоби навпаки — дядько переїхав до Ортинська; це було б чудово — бачитися із ними частіше, хай би навіть довелося терпіти їхніх задавак-близнюків.

— То дивлюся, — вимовив басом дядько Патрик, — у вас сьогодні аншлаг. Ви, друзі, щойно із єгерем розминулися, я й не знав, що в Ортинську єгері просто по квартирах ходять, розпитують про здоров'я заробітчан. З іншого боку, воно, може, і правильно: хто ж бо знає, які там, за рікою, умови, раптом інфекція або що... А це вже питання не особистої гігієни, а політичне, коли замислитися...

Тітка Мадлен поглянула на нього виразно й недвозначно, дядько закашлявся, промимрив: «То я картопельку... піду, еге ж?» — і здійснив спритний тактичний маневр, відступивши на попередні позиції.

Із передпокою тим часом вийшов — із айстрами наголо — Гіппель. Він вручив Елізі букет, символічно цьомнув у щічку, тітка Мадлен кинулася прийняти тарілки, ваза перейшла до рук Марти, Еліза із квітами рушила до ванної, а з балкону повернувся батько — і Гіппель стрімко пішов до нього; вони обнялися по-справжньому, як давні друзі.

Здійнявся звичайний у таких випадках гармидер, тітка Мадлен намагалася навести лад, але створювала ще більший хаос, оскільки стіл розсувати було зарано, квіти в кухні тільки заважали, а миску, яку всі кинулися шукати, давно захопив дядько Патрик і тепер заповнював потроху картоплю, переважно чищеною...

Гіппель затягнув батька на балкон і щось там говорив йому, змахуючи своїми незграбними руками. Батько мовчки кивав.

Дзвінок мобільного через весь цей розгاردіаш Марта не одразу й почула.

— Відьмо? — запитав у слухавці хрипкий голос. Наче затупленою пилкою шкрябонули по фанері.

— Зараз не можу говорити.

— І не треба, — сказав Губатий. — Ти слухай. Тут намічається дещо. Дещо серйозне, врубаєшся? Я піду гляну. Якщо не брешуть... — Він реготнув (пилка вгризлася у фанеру). — Ти ж хотіла до цієї смердючої столиці? Вступати,

еґе ж? Ну то не бійся: вистачить і житло винайняти, і покласти кому треба в кишеню. Принаймні рік про це не чухатимешся.

— Жартуєш? — обережно вимовила Марта. З таким собі ледь помітним глузуванням. Мовляв, дурних нема, так я тобі й повірила.

Що там у нього може намічатись? Повний хребет? Неушкоджене крило?

Пилка засмикалася туди-сюди, Марті здалося: ще трохи, і просто у вухо полетять тріски й слина.

— Мені що, більше нема чим розважитись? Чекай, словом. Завтра зможеш, ближче до вечора?

Ближче до вечора — це означало, що доведеться відпрошуватися з Інкубатора. Утім, Штоц їй дозволить, він добрий. І якщо все піде як слід, Марта навіть встигне зробити уроки на середу. Сьогодні їй це навряд чи вдасться, принаймні годину протримають за столом.

— Коли знатимеш?

— Коли знатиму — наберу, — відрубав Губатий. І поклав слухавку — ясна річ, не прощаючись.

Незабаром сіли за стіл. І тут уже Гіппель, позбавивши тітоньку маршальського жезлу, взявся головувати. Він розпитував дядька Патрика про справи в Істомлі, тітку Мадлен про близнюків, сам ділився кумедними історіями, виголошував тости за господаря і за господиню, і за доньку-розумницю-красуню-писану, за щоби не було війни і щоб дім — повна чаша. Усе це Марта знала іще з тих, кращих років: Гіппель часто тоді до них навідувався, та й потім не забував. Саме він допомагав батькові вкотре знаходити роботу, позичав гроші, коли сім'ї було скрутно... І саме він свого часу відраджував батька від того, щоб їхати на заробітки, — але, на жаль, невдало.

Єдине, в чому Гіппель лишався непохитним: дружба дружбою, а бізнес бізнесом. Тому до себе у фірму брати батька не хотів. «І взагалі, — казав, — не для того ми з тобою вирвалися із самісінького пекла, щоб завчасно заганяти себе на цвинтар. Вважатимемо, Раймонде, що я гарую там за нас обох».

Багато хто звав його Брехлом — не від злості, а з повагою: ніхто не вмів так смачно розказувати приповідки. І водночас Гіппель міг бути надзвичайно серйозним, коли доходило до справді важливих речей.

— Ну, — проголосив він, коли перша хвиля тостів зійшла нанівець, — а тепер от що я хочу сказати. Ти, Раймонде, тоді мене не послухав, я із твоїм рішенням не погоджувався, але нічого з тим вдіяти не міг. Хто із нас мав рацію? Не знаю. Та й чи є різниця? Головне — ти все-таки повернувся, всупереч усьому. І я хочу випити за те, щоб так було завжди: щоб тобі було до кого і задля чого повертатися.

Батько мовчки відсалютував йому чарчиною, але пити не поспішав, тільки губи вмочив. Їв він теж без апетиту — так, подлубався виделкою і відсунув

тарілку. Дядько Патрик заходився його розпитувати про щось, а Еліза тим часом кивнула тітці Мадлен і пішла на кухню.

Гіппель обернувся, зняв зі столика батьків глечик і задумливо крутив у руках.

— А що, — спитав у дядька Патрика, — як там у вас в Істомлі справи із пшеницею?

— Із чим? — не зрозумів дядько. Він якраз дав батькові спокій і докладав собі грибочків.

— Озимі, — Гіппель знай крутив глечик, наче не міг збагнути, для чого той узагалі потрібний. — Кажуть, їх на зиму навіть не лишатимуть. Пустять на соломі, — Гіппель рубанув долонею, — і до столиці. У нас, принаймні, я чув, до цього йде, з дня на день розпочнуть.

Дядько Патрик ворухнув кошлатими бровами. Настромив грибочок, оглянув його прискіпливим поглядом цінителя.

— Авжеж, — промовив нарешті. — В Істомлі вже почали. І правильно, як на мене. За нинішніх-бо умов.

Гіппель відставив глечик і помітно пожвавився.

— Як цікаво! Ну але ж тоді що із хлібом? Я, звичайно, розумію: сезонна повинь, можна зробити запаси, але усе це... ну гаразд, тиждень, щонайдовше — півтора, якщо толкові холодильники. А далі?

Дядько Патрик жував, примруживши очі. Усміхався по-хлоп'ячому задержувато, наче саме на це запитання давно чекав.

— А що «далі»? — сказав він, смакуючи кожне слово. — Візьмемо й на отримане золото закупимо зерно. Елементарно, еге ж? І давно варто було докумекати, надто вони зволікали. Грали у піддавки з усіма цими тридесятими. А візьмімось-но їхніми методами. Це і вигідніше, зрештою. — Дядько відсунувся на стільці, постукав пальцями по скатертині. — Я минулого тижня якраз дивився передачу, там експерти із цифрами в руках... Усе ж очевидно. Чого вартує заготівля соломи? Вважай, гріш! Мідний гріш! Ну, перевезти до столиці... воно, ясно, теж трохи коштів треба, але, по суті, незначних. І до слова, жодних тобі надмірних втрат: ніхто не розкрадатиме, а як почне підгнивати — не біда. Гнила чи суха — на золото він її перетворює однаковісінько. А золото є золото. Із золотом всі тридесяті в нас отут будуть!

Дядько Патрик по-доброму, майже ніжно стиснув кулак і трусонув ним над столом. Наче вхопив за шкірку кошеня-халамидника.

— Звучить як казка, — кивнув Гіппель. — Але слухайте, що там ваші фермери? Не обурюються? Соломою багато не заробиш.

Марту, яка вже неабияк знудилася, наче струмом вдарило. Це ж як «з дня на день»?! Там іще отакенний шматок щелепи! Звісно, коли Губатий не бреше, йому знайшли фрагмент крутіший, але Марта у це чомусь не вірила,

вірогідніше за все сталася помилка. (І ох — не заздрила вона тим, хто так помилився!..)

Вона прикинула: до суботи ніяк не вирватися, та й у суботу... довелося би знову відпрошуватися, а двічі на одному тижні навіть Штоц не відпустить. От дідько!

— Та гаразд, — легко відмахнувся Гіппель, — там побачимо. Від нас тут, зрештою, нічого не залежить, хай так, хай сяк. Слухай, Раймонде, маю до тебе прохання. Знаєш, яке?

Батько весь цей час сидів, відкинувшись на спинку дивана. І якщо сам не рухався, то пальці його ні на мить не зупинялися. Лівою рукою він перебирав фіалкові намистини чоток, правою вистукував якийсь мотивчик, чи що. У відповідь на слова Гіппеля лише похитав головою.

— Отакої. Невже найпростішої не зіграєш? Тієї нашої, «Чужа вода в долонях». Сто років її не чув.

— Вибач, — сказав батько. Він підвівся, диван під ним розкотисто рипнув. — Іншим разом. Піду-но прогуляюся, подихаю свіжим повітрям.

— А що ж із?... — Але дядько Патрик акуратно поклав долоню на плече Гіппеля і кивнув, нехай собі, мовляв.

Скориставшись паузою, Марта теж підвелася:

— І я піду, мені уроки...

— Уроки — це правильно, — пробасив дядько Патрик. — Схвалюю! Завжди ставлю тебе за приклад своїм лобурякам: дивіться, кажу, он як ішачить, а ви одне знаєте — перед компом штани протирати та на кіно гроші канючити.

Марта ввічливо покивала й утекла до ванної мити руки.

Гаразд, взагалі-то не тільки для того. Просто їй було цікаво, що можна так довго робити на кухні.

— ...так, добре, — казала Еліза батькові. — І хліба купи, все одно ж виходиш.

А коли закрилися двері, додала зовсім іншим тоном:

— Отак воно й було. Усі останні роки. Розумієш?

Тітка Мадлен промовчала — просто кивнула.

— Коли я виходила за нього заміж... Господи, він же ж був геть інший! Ти, певно, пам'ятаєш... Що з ним сталося, Мадлен? Що з ним сталося?

— Ти цього не застала, — тихо промовила тітка. — Це після гір. Напевно, не варто мені так говорити, але... Але це правда. Гіппель теж змінився. Знаєш, колись давно, в іншому житті... ну, я ж готова була вийти за Елоїза.

Марта стояла, вода текла, із крана текла, і по обличчю теж.

Це все було неочікувано. Як зрада рідної людини.

Ні, подумала вона, не «як», це і є зрада, таке казати про батька за його спиною! Але чому? Чому тітка так поводить себе?

— ...всю душу мені вимотав. Не сварився, не влаштовував сцен. Просто мовчав. Ледь щось не так — ходив і мовчав, розумієш? І от тепер іще це.

— Ну, нічого. Що ми можемо? Треба якось пережити, Елізо. У когось он, буває... гірше, набагато гірше.

Мачуха розсміялася сухим сміхом, зняла з плити чайник.

— Тобі із цукром? «Гірше»... Я не знаю, як там у когось, Мадлен. Якщо чесно, до когось мені діла нема. А я сподівалася, уявляєш. Гадала, повернеться іншим. Клин клином вибивають, аякже.

Вона знову бряцнула чайником, помовчала.

— Менше з тим, — сказала тітка, — маємо, що маємо. Мій, знаєш, теж не пряник. Давай розбиратися: що вони тобі сказали? З якими там документами проблеми, чим аргументують?

Марта витерла обличчя, закрутила крани і вийшла з ванної, навіть не глянувши у бік кухні.

— Ну добре, — закинувши руку на спинку стільця, заперечував дядько Патрик, — а от, припустімо, ми закриємо на це очі. Припустімо, махнемо: живіть собі як хочете, не наша справа. Так? Так, та й не так! Оскільки, зрештою, все у світі пов'язане між собою, і якщо ми згадаємо історію — та от взяти хоча би тих самих драконів!..

Гіппель уже пересів на диван; із неуважним усміхом, длубаючи нігтем якусь плямку на покривалі, він слухав і невлад притакував.

Марту ці двоє навіть не помітили, на її превелике полегшення. Навряд чи вони звернули б увагу на почервонілі очі, але ж могли розпочати традиційні розпитування про школу, про ким мрієш стати.

А вона зараз мріяла стати справжньою відьмою. Такою, щоби перетворювати на ропух та щипавок одним лише поглядом.

Закривши двері, Марта присіла на ліжко і вп'ялася пальцями в матрац. Її трусило, від люті й безсилля, і від страху перед чимось, що вона й сама поки не здатна була назвати. Вона дивилася на постер із Джимом «Пернатим Псом», на кілька дитячих малюнків, що їх подарували вихованці Інкубатора, на пазл у рамці: принцеса Мельюсина приймає клятву вірності у васалів, репродукція давньої фрески. Уся кімната зараз здавалася їй чужою, не кімната — музей. Фреска, що облупилася, анахронізм, пазл із минулого життя.

Із життя, в яке ніколи, ніколи не повернутися.

Вона впала горілиць і заплющила очі, змусила себе розслабитися, дихати носом. Думати про щось, блін, хороше. Про щось, щоби всі ви здохли, позитивне. Світле, еге ж. Добре.

І тут просто у неї над вухом мобільний врубив на повну «Марш негідників»: «Гей, лялечко, світ нашим буде, як ми скажем – так робитимуть люди!..»

– Чепуруне?

– Марто, привіт! Ти там сама?

– Слухай, вибач, я забула. Та і не склалося б: у нас тут гості. Тобі конче треба було перемолоти сьогодні?

– Га? – здивувався Чепурун. – А, ти про кістки! Та ні, воно таке, день туди, день сюди, почекаю.

– Супер. А телефонуєш тоді?..

– Та ж щодо кісток.

– Стоп. У когось із нас проблеми із пам'яттю. Ти мені щойно...

Чепурун голосно видихнув:

– Хоч дослухай. Словом, таке: ти коли востаннє бачилася із Губатим Марком?

– Коли бачилася – не згадаю. Говорила – години півтори тому. А тобі він з якого дива потрібний? Чи вирішив сплавити йому свою частку?

Чепурун розсміявся нервовим сміхом:

– Та, слава богу, ні. Його взяли.

Марта підвелася, підійшла до дверей і прислухалася. У кімнаті було тихо, голоси – всі чотири – долинали із кухні.

– Тобто «взяли»?

– Я поки сам не в курсі, що там і як. Виклали ролик, хтось випадково опинився поряд, коли егері виводили його із «борсука». Уже в нарукниках. У коментах пишуть, що звинувачують у незаконному придбанні та перепродажі драконових кісток.

– ...

– Гей, не мовчи там!

– Я не мовчу, – повільно вимовила Марта. – Я думаю. Він мені телефонував, розумієш? От якраз на цей мобільний.

– І не вперше?

— Не вперше.

Чепурун присвиснув.

— Тоді працюй мізками і не гальмуй! На біса ти йому здалася. Один би раз — ну, помилився номером. А так... Може, скажеш, коли питатимуть, що клеївся до тебе?

— Та пішов ти!

— А недаремно Стефан-Миколай говорить, що в тебе занижена самооцінка. Хоча, звичайно, з іншого боку...

Марта несподівано для самої себе розсміялася:

— Ну ти й базікало!

— Базікало чи ні, а щодо «клеївся» ідея годяща. Якщо треба, ми підтвердимо. Словом, міркуй давай. І про наш запас... його би переховати кудись, як гадаєш.

Тут Марті спало на думку те, що вона почула за столом. Чепурун вислухав її, напружено сопучи в слухавку, але переривати не ризикнув.

— Порадимось, — сказав. — Адже до неділі все одно жодного шансу, що вирвешся.

Марта прикинула: Губатому вона вже навряд чи завтра знадобиться. А розраховувати на те, що там в нього намічалось, не виходить.

— Та ні, — сказала. — Ще й як вирвуся. У школі обговоримо.

Цілий вечір вона чекала, що їй зателефонують або навіть візьмуть і прийдуть просто додому. Учила уроки, а сама прислухалася до розмов на кухні й до того, що відбувалося у дворі. Кілька разів, коли під'їжджали машини, коли брязкали дверцята, — не витримувала, визирала у вікно.

Але егері не їхали, а гості розмовляли із Елізою надто тихо, немов навмисне. І задачки, от же паскудство, категорично за таких умов не розв'язувалися.

Зрештою всі розійшлися. Дядько з тіткою поспішали на електричку, аби до ночі бути в Істомлі, Гіппель взявся їх провести. Батько допоміг мацусі прибрати зі столу й знову ліг у вітальні. Марта чула, як рипить під ним диван.

Вона теж лягла, але не могла заснути.

Тому чула, як він підвівся. Постояв, зітхнув, наче на щось наважувався.

Рипнули двері спальні, обережно зачинилися.

Марта лежала в темряві, робила вигляд, що намагається заснути і аж ніяк не прислухається до тиші. Не розрізняє ледве чутні голоси — чоловічий та жіночий. Рипіння пружин. Здивований, придушений вигук.

Уранці, коли, напівсонна, шаркаючи капцями, вона прямувала на кухню, батько був там само — на дивані. Уже не спав, просто лежав, утупившись у стелю. І здається, усміхався.

Розділ 4

Огляд і висновки

— Про огляд чула? — найперше запитав Стефан-Миколай.

Він чекав на Марту у дворі: кинув сумку на лавочку і з непідробною цікавістю дослідника приглядався до якогось чи то жука, чи то блощиці.

— У Губатого вдома? — уточнила Марта.

— Що? Та ні, у школі. Медичний огляд. А до чого тут Губатий?

Марта розповіла.

Стефан-Миколай нарешті відірвався від комашки.

— Чого ж ти посилення на ролик не скинула? Ну і власне, який план?

Відповісти Марта не встигла — з боку дворів примчав Чепурун: волосся дибки, під пахвами розпливаються темні плями, дихає наче спаніель-астматик.

— Губатий всіх здав? — спробував вгадати Стефан-Миколай.

— Язик би тобі... фу-у-ух... відсох... — Чепурун вперся долонями у коліна і ковтав, ковтав повітря, не міг надихатись. — Марто! Ключ від гаража з тобою? Негайно хапаємо й десь ховаємо!..

— Ключі? — здійняв брову Стефан-Миколай.

— Кістки!.. — Чепурун махнув на них, мовляв, про що із вами, бовдурами, говорити, і рушив назад, до гаражів.

— Ти віджекайся і поясни по-людськи! — наздогнала його Марта. — А то, знаєш, запізнюватись до Ропухи взагалі не в тему.

Ропуха вела в них біологію і була вкрай пам'ятливою тіткою.

Чепурун пирхнув на це, однак змінив рись на бадьорий крок.

— Отже, — сказав, — ситуація така. Я вчора до півночі рубився у «Космоковбоїв», ми якраз ломанулися в рейд на одну планетку — і тут привіт, наш ванхелсінг каже: «Далі без мене, форс-мажор, соррі. І вам, — додає, — раджу, якщо в когось є у гаражах на Трьох Царів щось таке... не дуже законне — поникайте до обіду».

— В обід, — похмуро відгукнувся Стефан-Миколай, — все це перетвориться на гарбузи.

Чепурун на нього навіть не глянув.

— Губатий, гадаю, жодного імені не назвав, злякався. Він же напевно пов'язаний із діячами, зубатішими за нього. Які в разі чого де завгодно знайдуть.

— І що завгодно відгризуть.

Марта штурхонула Стефана-Миколая під ребро.

— А гаражі тут до чого?

— А в якомусь із гаражів, саме тут, на Трьох Царів, цей довбень облаштував собі склад. І єгері підозрюють — не в одному. Наш ванхелсінг каже таке: на обшук ордер їм, звичайно, ніхто не дасть, але ЖЕК виписе дозвіл на перевірку, типу, підозра у порушенні пожежної безпеки. Після обіду вони викликають власників і починають перевіряти.

— Слухай, — не в'їхала Марта, — але якщо без ордерів, то чим вони нам загрожують? Зайшли-пішли, хіба ні?

— Без ордерів — зате з кресальними собаками.

Кресальних собак Марта живцем ніколи не бачила, тільки по телевізору. Це були здоровезні, з теля, тварюки — чорні, з лемуриячими очиськами та ікластими мордами. Драконові кістки, токсичні там чи нейтралізовані, вони чули не згірше, ніж свиня трюфелі.

— Насичений вівторок намічається, — зауважив Стефан-Миколай. — То який, вкотре питаю, план?

Чепурун стисло виклав, поки Марта відмикала двері. Кістки слід було негайно забрати звідси і заховати деінде. Оскільки ж до Чепуруна нести їх просто неможливо — от якраз дуже вчасно поряд опинився Стефан-Миколай.

— Як там твоя сеструха? Ти наче казав, що видужує?

Той поглянув на годинник:

— І навіть, думаю, от просто зараз заходить у двері нашої благословенної школи. Куди, до слова, бажано би потрапити і мені... ну, хоча б на середину першого уроку.

Тільки Стефан-Миколай у таких випадках взагалі приходив на урок, будь-який нормальний школяр перечекав би на подвір'ї чи у парку навпроти. Але сперечатися чи переконувати сенсу не було, це Марта із Чепуруном уже давно засвоїли.

Вони поквапом розібрали вавилонську вежу, розкидали трофеї по сумках — а Марті, щоб все забрати, довелося змінити свою звичайну шкільну сумку на позаторішній наплічник, що висів тут-таки, на вішалці.

Влаштували творчий безлад, замкнули гараж і швидко рушили по маршала Нахмансона, потім звернули біля парку, зрізали шкільним стадіоном, прослизнули крізь дірку в паркані...

— Марто! — гукнула Ніка. — Агов, ходи сюди! А я вже телефонувати тобі збиралася!

Далі вздовж паркана, біля в'їзду на шкільне подвір'я, стояв присадкуватий автобус із табличкою «ДІТИ». До нього повільно, наче арештанти, заходили одинадцятикласники. Біля його квадратної морди стояли Штоц і Ропуха. Ропуха пнулася, червоніла бородавками, здіймала всі свої підборіддя й витріщалася щосили. Штоц, зважаючи на тон і жести, був ввічливий та невблаганний.

— Ми ж ледве не поїхали! — підбігла Ніка. — Потім самі б добиралися, через півміста.

— От молодчина, — сказав їй Стефан-Миколай. — Яка турбота. Що б ми без тебе робили.

Ніка вже хотіла відповісти — гідно, дотепно і безжально, — але втрутилася Марта.

— Це надовго, ти в курсі?

— Та, певно, як минулого року. Кілька годин — і відпустять, на уроки не треба, одразу додому. Ходімо, я тобі місце притримала.

Марта озирнулася на лицарів. Іди собі, іди, махнув їй рукою Чепурун. Сам він явно націлився скочити в кущі, аби уникнути сумної долі, однак якраз цієї миті Штоц поборов нарешті Ропуху і помітив їх зі Стефаном-Миколаєм. Шляхів для відступу не залишилося, навіть Чепурун це збагнув. Він зобразив на обличчі бадьореньку усмішку — уроків не буде, супер! — і рушив за Мартою й Нікою.

В автобусі було тісно, пахло бензином і потом, багато хто позіхав, а Клаус навіть спав, впершись одним вухом, наче велетенським присоском, у скло. На Нічиних місцях уже сиділи Артурчик із Еріком, про щось перешіптувалися. Ніка, злюща після спілкування із Стефаном-Миколаєм, гаркнула на них — аж обидва, перечіпаючись, поквапом звільнили сидіння.

І лише тепер дівчата помітили в кінці проходу, біля кабіни водія, молодого пана Вегнера. Він стояв упівоберта до них і про щось розмовляв із медсестричкою, яка час від часу підміняла пані Бихальську, шкільну лікарку. Рука пана Вегнера недбало лежала на спинці сидіння, зовсім поруч із плечима й шиєю медсестрички, і взагалі, судячи з усього, обговорювали вони аж ніяк не розповсюдження інфекційних захворювань в осінньо-зимовий період серед учнів старших класів.

Ніка сполотніла, закусила губу і забилася якомога далі у куток, під самісіньке вікно. Марта сіла поряд, запхала під сидіння наплічник, озирнулась. Чепурун і Стефан-Миколай вмостилися хто де; судячи з облич, обох сповнювали найгірші передчуття.

— То що, — сказав, піднімаючись до салону, Штоц. — Усі тут?

Автобус був занижкий для нього, і класний завмер, зігнувшись у три погібелі. Усміхаючись так, наче попереду на них чекала найчарівніша і найнеймовірніша мандрівка, він нагадав: вам видадуть обхідні листи, там вказано номери кабінетів і те, в якому порядку треба їх відвідувати, тож прошу, будьте уважними й жодного не пропустіть, раптом що неясно — запитуйте у мене, у пана Вегнера, нашого нового вчителя, або ж у пані Казатул.

Пан Вегнер і пані Казатул при цьому навіть спромоглися відволіктись одне від одного і кивнути пасажирам.

— Які потворні у неї руки, — прошепотіла Ніка. — Тільки-но глянь. А зуби — дрібнючі, як у щура.

Марта неуважно кивнула. Автобус уже рушив і їхав проспектом, у вікні, за плечем Ніки, вона побачила двох вузькомордих «борсуків». Задні дверцята були відчинені — і раптом Марта помітила всередині чорну, оцупкувату постать; тварюка повернула до неї писок, і в темряві пролупилися два круглі ока, кожне завбільшки із каганець.

— Про що взагалі можна із нею розмовляти? — не вгавала Ніка.

— Сімнадцять років, — нагадала Марта, і коли подруга скривилась, вирішила змінити тему. — Слухай, а чого нас із таким поквалом забрали з уроків? Раніше хоча б за кілька днів попереджали.

Ніка стенула плечиками, не відводячи погляду від передніх сидінь:

— Тобі не все одно? Може, чергова епідемія починається — ну і смикнулися, що треба терміново прищепити. Золота лихоманка, соляне остовпіння чи інша бридота. Зараз усе це пре через кордони, сама знаєш.

Виявилося, однак, що ніяке щеплення їм не загрожує. Автобус вивантажив усіх біля сірого, облупленого корпусу, Штоц із Вегнером та панек Казатул провели до вестибюля, роздали обхідні листи й відправили у просякнуті смутком коридори — кружляти, блукати, товктися під дверима, підпирати стіни, чекаючи своєї черги...

Звичайні хворі зиркали на школярів хто із заздрістю, хто з осудом. Марті, зрештою, було байдуже, що там мали на думці вони чи лікарі. Разом із Нікою вона відбувала кабінет за кабінетом, у кожному дбайливо ставила наплічник десь під вішалкою, іноді вислуховувала чергову промову про «речі треба лишати в коридорі», іноді – миналося. Їй шепотіли на вухо числа – вона повторювала їх, показували цифри, набрані різнобравними кружечками, – вона називала ці цифри; холодним лінолеумом босоніж ішла до крижаної коробки, заходила, притискала до металевої пластини, втягувала повітря, чекала, слухаючи, як із брязкотом закривається прохід; терпіла, поки пальці в липкій гумовій рукавичці ковзали по шкірі, дивилася тільки перед собою, у стелю, думала про наплічник, завжди про наплічник. Про те, що фрагменти щелепи і зуби лежать нещільно. Що коли якась тутешня пані Казатул навіщось вирішить пересунути наплічник, стукіт пролунає цілком впізнаваний. Недвозначний. От Ніка здивується! А Штоц буде прикро вражений, він-бо завжди про всіх думає тільки хороше.

А батько, спитала себе Марта. Як відреагував би на таку новину батько?

Її нарешті відпустили, наказали з обхідним та карткою іти до сто дванадцятого, там все це здати – і «далі можете бути вільною».

Марта попрощалася з Нікою, мовляв, є ще справи і треба зі Штоцем переговорити.

Зі Штоцем переговорити їй справді було необхідно, та ж вона, дурепа, пізно згадала, тому і пішла його шукати лише зараз. Класний із паном Вегнером і панєю Казатул сиділи на третьому, перед ліфтами, – це було таке вузлове місце, повз яке ти весь час проходила, бо, звичайно ж, потрібні тобі лікарі сиділи не в одному якомусь крилі, а по всій поліклініці. Марта не дуже розуміла, навіщо вчителі завжди їх супроводжують: якби хтось захотів накивати п'ятами, навряд чи вони би встежили, а про допомогу ніхто все одно не просив, хіба, може, Аделаїда.

Якраз зараз вони оминули Марту: Аделаїда і пані Казатул, дівчина ледве не плакала і щось намагалась пояснити медсестричці, та кивала і заспокоювала:

– Не страшно, ну що ти, зараз ми з усім розберемось. Це нічого, нічого, просто така процедура, всі мусять її відбутися. Для твоєї ж користі, розумієш? А я стоятиму поруч, щоб тебе не образили...

Це завжди дивувало Марту: чого раптом ти мусиш миритися і приймати як належне різні паскудства, все, що тебе принижує, виснажує, все, без чого ти спокійно могла обійтися? А на додачу ще й заявляють, мовляв, «для твоєї ж користі», ні для чого іншого. А це ж лише ціна. Просто ціна, яку ти платиш чи не платиш, і брехати самій собі зовсім не обов'язково.

Вона поправила шлейки наплічника, загорнуті у фольгу кістки глухо клацнули, зашурхотіли за спиною. Попереду коридор звертав, виводячи до ліфта, і Марта почула голоси. Точніше, один голос – голос Штоца; пан Віктор Вегнер намагався щось сказати, але...

– Ні! – відрубав класний. – Я цього не дозволю, і нема тут про що говорити. Такі речі просто неприпустимі. Неприпустимі, вам зрозуміло?

Цього разу я закрию на це очі, але надалі, будьте ласкаві, свої... справи вирішувати поза шкільними стінами.

— Ви не розумієте...

— Та чому ж? Навпаки — я, пане Вегнере, дуже добре вас розумію. Сам колись таким був.

Напевно, краще би Марта перечекала або підійшла пізніше, але часу лишалось обмаль... Та й чомусь їй було трохи шкода цього бовдура із котячими очима. Медсестричка Казатул насправді ж не красуня — і що він в ній знайшов?..

— Пане Штоц... ох, вибачте, я невчасно?

Він обернувся — як завжди, височенний, трохи незграбний, схожий на мандрівного лицаря з гравюр. Заклав руки за спину, іронічно здійняв ліву брову.

— Марто? Підходь, не зважай. Це ми, скориставшись вільним часом, обговорюємо із паном Вегнером робочі моменти. У тебе все гаразд?

— Так, дякую. Я хотіла спитати... можна я сьогодні не піду до Інкубатора? А відпрацюю якимось іншим разом, коли скажете.

Штоц змахнув вузькими долонями, немов диригент перед оркестром.

— Про що мова, звісно! Ти вже закінчила із оглядом? Гадаю, хвилин за сорок буде автобус, нас всіх відвезуть до школи.

— Я, мабуть, сама, так швидше. Дякую, пане Штоц!

Швидше чи ні — вона не хотіла бачитися з Нікою, бо довелося б знову вигадувати відмовки. Адже їм із Чепуруном і Стефаном-Миколаєм ще слід було владнати купу справ.

Хлопці вже чекали на неї біля сто дванадцятого, поклали сумки на коліна і стиха перемовлялися. Тут чомусь народу було набагато більше: якісь тітки, просякнуті ядучими парфумами, злі та рішучі, аж не підходь, середніх років чоловік із недоладною перукою на голові, юнак на милицях, із величезною — у гіпсі чи що — ногою.

Тітки, як не дивно, не сварилися поміж собою за хто раніше стояв — ні, вони пліч-о-пліч виступали єдиним фронтом проти відсутнього, але ж украй капосного «кліща», «пройдисвіта» і «гниди».

— Не слухайте його! «Нема в них розпоряджень», еге ж! «Експертів нема!» Це що, якась екзотична хвороба? Тут діагноз поставити — раз-два, ніяких приладів не треба.

— Отож! Привезти привезли, а далі? Ні туди ні сюди!

— Ну, нам гріх нарікати, — промурмотіла одна із них — низенька, у строкатій хустці й сірій кофті. Вона сиділа якраз біля юнака на милицях і ні на мить не випускала його руку. — Інші ж он...

Юнак подивився на неї із дивним виразом обличчя і спробував сісти рівніше. Величезна його нога заскреготіла по підлозі, лишаючи довгу тріщину в лінолеумі, наче раптом розчахнулася безкровна рана.

Тітки поглянули на них із заздрістю й осудом, а чоловік у перуці навіть не обернувся. Узагалі поки Марта була тут, він не ворухнувся, так і стовбичив під стіною, за діжкою із черговою повільно помираючою пальмою. Та й сам він здавався такою ж пальмою, перетвореною на людину якимось жорстоким чародієм.

— Кадиш! — визирнув з-за дверей асистент у хрусткому білосніжному халаті. — Заходьте.

Жінка у хустці підхопилася, простягла руки юнакові, той хитнув головою і сам, спершись на свої металеві милиці, почав підводитись.

— Хана лінолеуму, — впівголоса зауважив Чепурун. — Слухай, Марто, ти взагалі не чекай, вони тут довго будуть... Скажи, що з огляду.

Тітки, почувши його, загрозливо пооберталися, — і не минути б їй лиха, але цієї миті прийшла пані Казатул з Аделаїдою й Нікою. Не звертаючи уваги на загрозливі вигуки, куди, мовляв, без черги, вона кивнула Марті й повела всіх трьох до кабінету.

— ...місце вам не потрібне, це тільки плюс, — говорив лікар. — Але вам доведеться стати на облік. І визначитися з тим, де ваш син перебував із травня до вересня. Краще десь північніше. Родичі у вас є в тамтешніх губерніях? З'ясуйте, буде потрібний нещасний випадок на виробництві, приблизно місячної давнини, хоча можна і щось свіжіше.

Тут він помітив пані Казатул і кивнув асистентові:

— Займіться.

Дівчат підвели до стола навпроти, там уже лежала трохи схилена набік, хитка купа медкарток. Асистент прийняв усі три, погортав, затримуючись на тій чи іншій сторінці. Сказав, не підводячи погляду:

— Можете йти, спасибі.

— ...і якомога менше зайвих розмов, — провадив далі лікар, — ну, це ви й самі розумієте. Зобов'язаний, однак, попередити: у разі невідповідної поведінки можливі... скажімо так, рецидиви. Аж до загострення, з імовірним летальним кінцем.

Виходячи, Марта озирнулась. Жінка у хустці слухала, дрібно киваючи; юнак — чи не брат Тамари? — стояв поряд, важко навалившись на милиці й дивлячись повз лікаря, на дешевий календар із репродукціями давніх батальних полотен. Асистент поклав картку Ніки до загального стосу, а Мартину й Аделаїдину — в окремих, менших; там набралось від сили три-чотири картки.

У коридорі Марта раптом з'ясувала, що жодні відмовки для подружки їй не потрібні. Ніка жваво обговорювала із молоденькою панею Казатул і Аделаїдою новий сезон «Любих сліз», епізоди перший та другий. Чи то розуміла, наскільки необхідно зараз Штейнер відволіктися від згадок про огляд, чи ж мала намір більше ні на мить не лишати медсестричку наодинці зі смарагдооким паном Вегнером.

Так чи сяк, Марта була нарешті вільна! Разом із лицарями вона попрямувала до виходу — того, що виводив із лівого крила одразу до траси. На зупинці була штовханина, ледве упхалися. Вона їхала, захопившись за поручень, і чомусь згадувала той день у полі — як сама собі наміряла всяких нісенітниць, піддалася миттєвому імпульсу. Щось заважало, бентежило, наче камінець у туфлі.

Тільки Марта поки ніяк не могла збагнути, що саме.

Розділ 5

Курча по-тульськи

Усе складалося якнайкраще. Якби не медогляд, вони б опинились у Стефана-Миколая одночасно з Уною, його молодшою сестрою. А так їх зустрів лише дід — людина широких поглядів, ветеран Другої та Третьої пацючих воєн, герой, який особисто врятував Нусскнакера-молодшого під час Падіння голок. Про це, втім, згадувати він не любив — як і про роки, проведені в одному із тодішніх артиків. До артиків, наскільки Марта знала, відправляли людей небезпечних і неблагонадійних, злочинців, і що там робив пан Клеменс, вона й гадки не мала, а розпитувати було незручно.

Бабусь удома не було, але роль гречного хазяїна дід виконував із задоволенням: напоїв дітей чаєм, а коли дізнався, що ті затримуються принаймні на годину, вигнав їх із кухні й зачинив двері.

— Ну тримайтеся, — сказав Стефан-Миколай. — Він тут днями новий рецепт розкопав...

— Нам же іще за рештою кісток!..

Марта стелула плечима:

— Змирися, Чепуруне. Наче не знаєш: від нас тут нічого не залежить. І взагалі, я от, наприклад, дико зголодніла, а пан Клеменс суперськи

готує. Але ти, якщо вже так кортить, можеш мчати на поле просто зараз, ми наздоженемо, не бійся.

Чепурун на це видав протяжливий та немелодійний звук, а потім заявив, мовляв, замість втрачати час — давайте до справ.

І вони пішли в лабораторію молоти кістки.

Треба сказати, що кімната Стефана-Миколая в людини непідготовленої могла викликати захват, страх чи паніку — залежно від схильностей конкретної особи. Узагалі квартира Штальбаумів була величезною і суперсучасною, із сімома кімнатами, просторою гостьовою залом (яка нагадувала Марті салон подарункового магазину), із двома довжелезними балконами й одним коротким, із акваріумами вздовж стін і картинами на стінах — словом, на Мартин погляд, квартира ця була найменш придатною для життя. Виняток становили території, якими володів Стефан-Миколай: згадані вже кімната і короткий балкон.

Тут завжди пахло чимось дивним. Хімікаліями, малиною, давніми книжками, вологим мохом, шоколадом, горілим пластиком, а от сьогодні, наприклад, свіжою кавою. Сама кімната була вузьким простором, що лишився після того, як сюди втиснули ліжко, стіл розміром зі шкільну дошку, а також височенну стінку, забиту зошитами, приладами, коробками, інструментами, порожніми й заповненими різним мотлохом банками... Обурливіше за все було те, що Стефан-Миколай абсолютно точно знав, де і що в нього лежить; це нагадувало випендрюж і фокусництво, й азартний Чепурун не втрачав надії колись зловити приятеля на неувважності — але поки лише зазнавав поразок.

На балконі ж Стефан-Миколай спорудив собі лабораторію — і це була всім лабораторіям лабораторія! Либонь, не кожний інститут таку має, про школи й говорити нічого.

Ніхто зі Штальбаумів не мав доступу до цієї святее святих — за винятком дрібної, капосної, але абсолютно неповторної Уни. І діяти треба було швидко, поки вона не повернулася зі школи.

Звідкись із верхньої полиці Стефан-Миколай видобув ручний млинок, з-під ліжка витяг лускунчика. Вміст наплічника і сумок вивантажили на стіл, посортували. Дрібні зуби та фрагменти слід було сховати, найкрупніші — перемолоти і теж сховати.

Чепурун, побачивши млинок, лише зітхнув. Хоча офіційно використовувати драконові рештки було заборонено, їх, ясна річ, видобували й ними користувалися. В інтернеті було безліч порад, як знешкодити кістки, там можна було знайти схеми млиноків і кісткошукачів, рецепти драков'янки, розповіді про вдалі спроби переплавити кістки у криваве золото і про те, як із них виточувати деталі до всяких хитромудрих механізмів, дуже корисних, просто незамінних у побуті. Кістковим порошком намагалися труїти щурів, попелиць і довгонощиків, його використовували при хіміотерапії; з кісток робили клавіші для особливо коштовних фортеп'яно із бездоганним, принагідним звучанням, амулети від смутку та зневіри, «непереможні» шахи. І, звичайно ж, на ортинських базарчиках дечим приторговували — нишком, наче для абсолютно інших цілей. «Хочете оригінального лускунчика, еге ж, у вигляді генерала Нусскнакера, це і патріотично, і практично. У великій

сім'ї, як то кажуть, дзьобами не клацають, ха-ха», — а потім це ж уже твоя, не продавця справа, що саме ти розколюєш сталевим генералом: горіхи чи кістки. Чи просто тримаєш як прикрасу на буфеті, а ви що подумали, пане перевіряючий егерю?..

Але коштувало все це добро недешево — і Чепурун, якщо вже залишився без млинка, то надовго. Тепер взагалі його знахідка зі скарбу перетворювалась на безглузду, навіть небезпечну річ. Звичайно, не один Губатий торгував в Ортинську порохом із драконових кісток, але після сьогоднішнього випадку решта перекупників пощезає надовго, нема дурних.

— О, погляньте-но, погляньте! — Чепурун відволікся від спроб розколоти черговий хвилястий зуб і ввімкнув голосніше звук на широченній плазмі, що висіла над столом. Телик вони врубали, щоб не привертати уваги пана Клеменса. Та й новини варто було послухати.

Їх саме транслявали. Відважний егер, здригаючись шоками, повідомляв, що в результаті планового обшуку в одному з гаражів на вулиці Трьох Царів виявлено підпільні склад і фабрику, що переробляла драконові кістки. Злочинне угруповання, причетне до створення і використання згаданих складу і фабрики, затримано, провадиться слідство.

За спиною егеря було видно гаражі — зокрема й батькі#237;в; довкола юрмилися роззяви, але виглядало все так, наче в інші ніхто й не потикався, тільки у той, що належав Губатому. І надворі, коли знімали сюжет, був ранок, аж ніяк не полудень.

— Вони все знали заздалегідь, — сказав Стефан-Миколай. Він якраз видобував із надр стінки різноманітні посудини для зберігання порошку й зубів, і був зовсім не у захваті від новин.

— Та це ж супер! — хмикнув Чепурун. Натиснув, хекнув. Відкинув сталеву щелепу і заходився витрушувати уламки в миску, з якої їх потім визбирувала Марта. — Отже, всі задоволені. Егері розкрили крупну справу, а Губатий не здав своїх приятелів...

— Але хтось, — тихо завершив Стефан-Миколай, — запустив дезу. Про обшук після обіду. Врубаєшся?

Щелепи відвисли: і та, якою Чепурун збирався розколоти наступний драконів зуб, і власне Чепурунова.

— Але ж за нами... за нами ніхто не стежив.

— Або ми нікого не помітили.

Марта щільно закрутила і обережно передала Стефану-Миколаю заповнену по вінця банку з-під кави.

— Слухайте, — сказала, — яка різниця? Якщо це випадковість, нема чого рипатись. А якщо хтось справді хотів... ну, я не знаю, сполохати нас чи не нас, — добре, сполохали. Що далі? Вдома у нас нічого немає, в гаражі теж. Прийдуть перевіряти — та будь ласка! А ви взагалі ні при чому, головне —

тобі, Чепуруне, не тягати порошок із собою. Стефа навряд чи перевірятимуть, їм просто на думку не спаде. Та й нахабності не вистачить.

І тут вона подумала про Людвіга. Про Людвіга, про батька, про те, як легко під час обшуку можна підкинути щось у дім. Аби привід був.

Але і тут вона вже нічим зарадити не могла, чи не так? Ну правда ж, не могла?!

Чепурун раптом відкашлявся і підвівся. Судячи з виразу обличчя, йшлося про щось серйозне, тож цього разу навіть Стефан-Миколай втримався від дошкульних коментарів.

— Я от думаю... А може, хай йому грець? — Бен зітхнув так глибоко і надривно, наче збирався нарешті освідчитися в коханні Терезі Когут із паралельного «В». — Це, звичайно, гроші. І великі, еге ж. Я розумію. Але якщо вже все так складається — викинути до біса, зараз от піти — і в унітаз. Чи ні, в унітаз погано, люди можуть постраждати... Зарити тоді! Узяти і зарити, га?

Стефан-Миколай стенив плечима:

— Та я не проти. Мені для дослідів багато не треба, я відкладу, а решту — як хочете. Я гадав, це тобі й Марті конче потрібно.

— Але ж підставляємо тебе!

Він усміхнувся:

— Справді? Якщо ти тільки через це — забудь. Марта правильно сказала: їм зухвалості не стане сюди поткнутися. Обшук у квартирі пана Штальбаума? Хочу на це подивитись. Батько їм голови повідриває.

Марта слухала їх, закусивши губу. Прикидала, зважувала. Вирішувала.

Стефан-Миколай, клацнувши пультом, вимкнув плазму і обернувся до них, серйозний як ніколи.

— Слухайте, давайте відверто: ситуація — гівно. Вона і раніше була... самі знаєте: якщо зв'язався із кістками, інакше не буває. Але зараз — просто гівно гівняне. І стає дедалі гірше. І що Губатого...

— Я знаю, знаю! — не витримала Марта. — Ти мені казав... ви обидва казали, щоб я із ним не мала справ. Але це моє рішення, ясно!

— І що Губатого спіймали, мені не подобається, — спокійно провадив далі Стефан-Миколай, — і що обшуки почалися, і що раптом виник дивний Чепурунів ванхелсінг-усезнайка. І це, гадаю, не кінець. Але погляньмо з іншого боку. Для Бена кістки — реальний шанс зібрати хоч би трохи грошенят.

Але штука була навіть не в шансі — в нагальній необхідності. Чепурун ніколи не позичав у Стефана-Миколая, хоча той пропонував, Марта знала. А враховуючи питаючого батька і матір, яка гарувала з ранку до ночі, але

заробляла копійки, — перспективи вступу в Бена були нікудишні. Значить — армія. З усім, що з цього випливало.

— Далі — Марта. Та ж сама історія: Губатий, яким би стервом він не був, дозволяв їй заробляти. А Інкубатор — це добре, але ж так, на кишенькові витрати, правда? І тепер, коли Губатого спіймали, чи багато з'явиться інших варіантів?

Він помовчав, обвів їх поглядом.

— Лишилося менше року. На кінець весни...

— Або ми виберемось звідси, — підсумував Чепурун, — або — вже ніколи.

— Що пропонуєш? — спитала у Стефана-Миколая Марта.

Той узяв зі стола найбільший зуб, розгорнув плівку, зважив його у руках.

— Пропоную...

Саме цієї миті двері прочинилися й до кімнати зайшов пан Клеменс. Він усміхався і котив перед собою візок, які бувають у кіно — на них зазвичай привозять до готельного номера вечерю. Сервіровка тут, ясна річ, не вирізнялась аж таким шиком, натомість зготовлено все було із любов'ю та смаком, дід Стефана-Миколая страшенно любив куховарити і не пропускав жодної можливості побалувати друзів онука чимось смачненьким. Певний час голова сім'ї, пан Георг Штальбаум, намагався щоб усе було, як у правильних людей: найняв кухарку, із найкращими рекомендаційними листами, — але та зрештою здалася і звільнилася: для неї просто не було роботи в цьому домі.

Сьогодні у центрі візка вместилося — Марта це одразу зрозуміла — курча потульськи, у пікантному соусі. Фірмова страва пана Клеменса, який, коли вірити сімейній легенді, в артиці познайомився з виходцем із Крайнього Туле, а вже той навчив його кількох екзотичних рецептів. Ясна річ, в артиках нічого такого не готували — та й не могли; рецепти переповідали одне одному як дивовижні історії. Як закляття — сподіваючись, що колись виберуться і все це зможуть скуштувати.

— Чого ж ви на стук не відповідає... — Голос пана Клеменса урвався. Дід — стрункий, сивий красень, що завжди тримав армійську поставу, — завмер і наче змалів. Обличчя його пополютніло, стало неживим, губи затремтіли. Він рвучко, не озираючись, зачинив двері й притиснувся до них спиною.

— Діду?... — Акуратно спитав Стефан-Миколай. — Ти чого?

Пан Клеменс помовчав, нарешті змусив себе випростатись і відірватись від дверей. Він клацнув засувкою — звичайнісінькою, хиткою, таку вибити вистачить одного удару — і обережно перетнув кімнату. Наче йшов полем, засіяним... ну так, драконовими кістками.

— Давно це тут? — спитав він, не дивлячись ані на Марту, ані на Чепуруна. Лише на власного внука. — Давно оце перебуває в нашому домі?

— Щойно принесли, — швидко відказала Марта. — Ми щойно...

Він скинув руку — Марта замовкла.

Тоді старий простягнув долоню і взяв у Стефана-Миколая цей зуб.

— Ми знешкодили їх, діду. Ми ж не ідіоти.

Пан Клеменс покрутив зуб так і сяк, дивлячись на нього, наче на старого знайомця. Чи на лютого ворога.

Він провів кострубатим пальцем по хвилястому краю, згори вниз, повторюючи кожен вигин. Долоні в нього, як і у Стефа, були в рубцях — от тільки навряд чи рубці пана Клеменса лишилися після хімічних дослідів.

Зуб був чорний, як і всі інші, але там, де його торкалася людська плоть, із глибин наче проступали смарагдові іскорки.

— «Знешкодили»? — Пан Клеменс поклав зуб на шматки плівки та фольги. — І як саме, дозволь поцікавитись?

Марта і хлопці обмінялися поглядами. Марта хотіла була відповісти, але Стефан-Миколай випередив її:

— Неважливо, як саме. Ти ж не про це хочеш поговорити, правда?

Старий обтрусив долоні, старанно витер їх носовою хусточкою.

— Розумні, — промовив втомлено. — Не ідіоти. І що ви планували з усім цим робити? Здати єгерям? Перекупникам? Ви хоч новини дивилися?

Він поглянув на них і коротко кивнув:

— Виходить, дивилися. Це все... якимось пов'язано із тією справою?

— І так, і ні. До лабораторії ми не маємо жодного стосунку, присягаюся.

— Просто хотіли їм перепродати, — знову кивнув старий. Він пристукнув пальцями по столу, кілька уламків гойднулися, один навіть підскочив. — Хтось знав?

Тиша.

— Отже, знав. Коли ви їх видобули? Та не мовчіть, бодай вас... — В останній момент він сам урвав себе і гупнув по столу, цього разу всім кулаком.

— У неділю, — сказала Марта.

Уже не було чого втрачати. Та й брехати не хотілося: пан Клеменс завжди добре до них ставився.

— Приблизно після обіду, якщо це важливо.

— Зберігали де?

— У нас у гаражі. Тобто у мене.

Він пожував нижню губу, зітхнув.

— Багато людей відтоді перебувало поряд із ними?

— Туди взагалі ніхто не ходив до сьогоднішнього ранку, — втрутився Стефан-Миколай. — І прошу, не розмовляй із нами так, наче ми... наче немовлята якісь!

Пан Клеменс несподівано заспокоївся. Він пригладив ламаною своєю п'ятірнею сніжно-білу чуприну, потім склав руки на грудях і проголосив:

— Немовлята, хто ж іще. Збирайте все це, негайно. І обережніше, ані крихти щоб не лишилося.

— Хочете віддати єгерям? — здавленим голосом вимовив Чепурун. — Але ж вони запитають, де ми знайшли. І коли. І чому одразу не повідомили... О-о-ох...

— Чхати я хотів на єгерів. Але цього бруду в моєму домі не повинно бути.

Стефан-Миколай хитнув головою:

— Тільки не починай. Це лише кістки... ну, токсичні. Але не більше того. Чи ти теж віриш у те, що «дракони були матеріалізованим абсолютним злом, втіленням хаосу і нестабільності»?

— Немає ніякого абсолютного зла, — відрубав пан Клеменс. — І добра теж немає. Це нісенітниця, вигадка. Зло завжди дуже конкретне. І завжди дуже індивідуальне. Зло — це те, що завдає одна людина іншій: свідомо, абсолютно точно розуміючи, якими будуть наслідки. Жадаючи цих наслідків. Насолоджуючись ними.

Він поплескав себе по кишнях, потім кивнув Стефану-Миколаю:

— Принеси-но мені люльку, будь ласкавий. І тютюнцю відсип, я знаю, в тебе є.

— Тобі ж шкідливо...

— А тобі — для дослідів, еге ж. Давай, без зайвих розмов. І там Мар'яна прийшла, простеж, аби сюди не потикалася.

Мар'яною звали прибиральницю, яка доглядала за квартирою Штальбаумів, не зазіхаючи на кухню — на радість і самій Мар'яні, і пану Клеменсу.

Старий запалив люльку, долонею відсунув убік фольгу і плівку, сперся на край столу.

— Збирайте, збирайте. Гадаєш, читатиму твоїм приятелям моралі, га, онучку? Це не до мене. А про зло... От це все, що ви сюди притягли, — воно колись було живим. Дуже конкретним. Ти ж історію вчив? Графіки бачив, картинки? Дракон за драконом, народжувалися нізвідки, жили хто десять, а хто і сто років, потім здихали.

Пан Клеменс посмоктав люлечку, видихнув, мружачи очі.

— Не знаю, як давні, а цей був неймовірно красивий. Причаровував, погляду було не відвести. І навіть не страшно, коли дивишся, це от як на хижака в зоопарку — тільки вплив могутніший. Коли бачиш таке чортове створіння, йому хочеться поклонятися, воно — ідеальна істота, вінець природи. І навіть по-своєму справедливе. Тому, гадаю, їм так легко вдавалося захопити владу — і так просто її втримувати.

— Гіпноз? — обережно спитав Чепурун.

— Самогіпноз. Красиве не може бути жахливим, чи не так? Величне — гідким? І якщо воно спалює будинки, пожирає жінок і дітей, переплавляє на золото все, що було тобі дорогим, — значить, так і має бути. От усе це, — кивнув він на кістки, які вони поквалом запаковували, — нічого нового не створювало. Нічого ззовні не привносило. Воно просто витягало з кожного те, що в ньому вже сидить, від народження. Роздмухувало, підгодовувало, змушувало рости із дня у день. А потім харчувалося усім цим сміттям, всотувало в себе — і саме зростало, дуже швидко, просто неймовірно.

Він помовчав, можливо, чекаючи питань, а може, підбираючи потрібні слова.

— Тепер, — сказав, — тварюка здохла. Але кістки — от вони. Ви, дітки, чули щось про таку штуку, як фосилізація?

Ясна річ, Марта із Чепуруном не чули. Ясна річ, Стефан-Миколай чув.

— Ти про те, як жива плоть перетворюється на скам'янілість?

— Я про те, як на них перетворюється плоть мертва, взагалі-то. Але суть ти вловив правильно, молодець. — Пан Клеменс кивнув Марті та Вену. — Якщо зовсім спрощено: кістки, які ви бачите в музеях, — динозаврів, мамонтів, акул давніх, — все це, власне, не кістки. Їхній первинний склад змінився, вони «наситилися» мінеральними сполуками. Але для цього потрібно багато, дуже багато часу. А тепер поміркуйте: дракони жили не колись давно, навіть найстарші з них — якщо з погляду серйозних геологічних процесів — здохли мить тому. У їхніх кісток не було шансу на те, щоб скам'яніти.

— Але ж і зотліти вони не зотліли, ти до цього ведеш?

— Правильно, правильно! І не зотліли, і розпаду не зазнали. Роки минають — і прошу ласкаво, поперли назовні, давайте, викопуйте нас, використовуйте: перетворьте на трунок, підмішуйте у самогонку, в тютюн...

Чепурун помотав головою:

— Але це ж нісенітниця. Як їм вдалося зберегтися, якщо...

— Якщо все, що я кажу, — правда? Не переживай — таки правда. А наситилися вони не після того, як дракон здох, а поки ще був живий. От усім тим, що він із людей витягав. Злістю, заздрощами, відчаєм, підлістю, всіма нашими зрадами та всією нашою брехнею. А головне — ненавистю. Ненависть — це те, від чого він аж розцвітав, сучий кіт. І я, — тицьнув у них пальцем пан

Клеменс, – зарубайте на носі раз і назавжди, не мораль вам читаю. До дупи мораль, ціна їй – гріш. От усе те, про що я кажу, – тут, у кожному шматочку кістки. Не фігурально – буквально. Тому хоч затанцювай ти це лайно, хоч поливай жертвною кров'ю, знешкодити не зумієш. Хіба на якийсь час притлумиш ефект. Приспиш тварюку.

– Жертвною кров'ю? – дуже тихо перепитав Стефан-Миколай.

– А ти гадаєш, ми в артиках чим займалися? Ліс рубали? – Він знову затався, блукаючи поглядом десь над їхніми головами. – Ну, деякі й ліс. Особливо до тих пір, поки шукачі не знаходили нові поклади. А тоді, любий мій, прошу дуже до вагона – і в інший куток держави, і копати, під снігом, під дощем, у спеку, – до переможного.

Пан Клеменс простягнув руку, взяв найближчу порожню баночку, витяг із кишені йоржик і взявся вибивати люльку. Впевненими, спокійними рухами. Тільки ліва нижня повіка трохи смикалася, але може, це взагалі Марті здалося.

– Словом, – сказав він, – таке: зібрали й геть із дому. І ти, друже милий, давай-но без фокусів, я тебе знаю. Щоб у схованках ані крихти не лишилося. Второпав?

Стефан-Миколай лише покаюнно кивнув. От у нього руки трусилися, аж на весь дім шурхотіла фольга, коли загортав черговий шматок.

– А знищити? – спитала Марта. – Як все це можна знищити? Адже можна, правда ж?

Пан Клеменс продув свою люлечку, не дивлячись, запхав до кишені.

– Подалі від людей, на пустир якийсь чи на поле. Приїхали, зарили; згори ще колодами привалити. Чи прив'язати це лайно до каменя: у сумку скласти, закрити і прив'язати. Тоді довше пробуде під землею. А про знищити – забудьте.

– Зачекай, діду, але ж... якщо, припустимо, спалити? Чи кинути у кислоту?

– Газети минулорічні кидай он у кислоту, осячі гнізда чи старі свої щоденники. І до речі, щоб більше мій кисіль на такі дурниці не марнував, експериментаторе. А щодо кісток... навіть і не думайте. Сам я не бачив, пощастило – але чув достатньо.

Чепурун поклав останнього зуба до своєї сумки, наглухо затагнув змійку.

– Ну слухайте, – сказав, – все-таки ми не в середні віки живемо. У часи науки. Не може такого бути, щоб кістки нічого не брало, самі поміркуйте. Інакше за ці століття їх би стільки накопичилося в усіх країнах!.. Щось із ними стається, якимось їх можна... якщо не знищити, то знешкодити чи що.

– Це ідея! – підхопив Стефан-Миколай. – Будь-яка речовина піддається трансмутаціям і, отже, якщо її неможливо розщепити, то принаймні перетворити напевно вдасться!

Пан Клеменс раптом підхопився і ляснув долонею по столу:

— Досить! Розгулялися! По-твоєму, це гра?! Задачка із підручника?! Ти знаєш, скільки людей згинуло...

Обличчя його спотворилося, налилося червоним, очі палали. Ніколи Марта не бачила пана Клеменса таким — і судячи з очманілого Стефана-Миколая, не вона одна.

— Негайно виносьте це сміття з дому! Але ж — заждіть-но, заждіть!...

Він вискочив з кімнати, ледве не перевернувши візок із холодним уже обідом. Повернувся, змахуючи затиснутими в кулаці купюрами. Помітно шкутильгав і не звертав на це жодної уваги, хоча зазвичай намагався триматись.

— Скільки вони можуть коштувати? Адже питання у грошах, чи не так? Ну, чого мнетесь, господа, нічого в тому такого немає. Тримайте, тримайте! Щоби навіть спокуси не виникало, чуєте! Вважайте, ми уклали угоду: я придбав їх у вас. І заплатив за те, щоб ви відвезли цей непотріб... ну от, припустимо, на міське звалище і закинули в одну із тамтешніх ям. Так, у вашому випадку це, мабуть, найкращий варіант. Це ви зумієте, напевно.

Пролунав стукіт у двері — і старий гаркнув, не обертаючись:

— Ні, Мар'яно, у нас все гаразд, нам нічого не потрібно! Займайтесь своїми справами!

— А ти... — тихо вимовив Стефан-Миколай. — Ти із нами не поїдеш?

Дід постояв, розгубленим, м'яким рухом розтираючи лівою долонею груди.

— Ні, — сказав нарешті, — не поїду. Вибачте, дітки. Якось я трошки притомився сьогодні. Тільки вас затримуватиму.

Він стрепенувся, підніс догори вказівного пальця:

— До речі, про «затримувати». Якщо раптом трапляться заборзі єгері, ти, любий мій, негайно телефонуй батькові. Жодних розмов, нічого — одразу сказав їм, чий син, — і використовуй право на дзвінок. Ні в кого з тих засранців не стане духу відмовити, можеш мені повірити. Ну, чого завмерли? Уперед, впораєтесь — повернетесь, нагодую святковою вечерею. А бутерброди вам зараз Мар'яна загорне, я простежу.

* * *

Досі трохи очманілі, з бутербродами в кишенях, Марта із хлопцями спустились у двір, і тут Чепурун сказав:

— Стоп.

— Просто читаєш мої думки, — пробурмотів Стефан-Миколай.

Чепурун поглянув на нього із подивом, наче не розумів, як в принципі після всього, що сталося, можна зубоскалити.

Марта, до речі, теж не розуміла.

— Ви справді зібралися їхати на звалище? Ні, серйозно?

— Ми взяли гроші, — нагадала Марта. — Угода є угода.

Купюри, які дав їм пан Клеменс, вони перерахували в ліфті; менше, ніж заплатив би Губатий, але набагато більше, ніж вони могли вторгувати, враховуючи все, що сталося сьогодні.

— Та до чого тут... — відмахнувся Чепурун. — Я не про гроші. Але на звалище нам через півміста пертися. По-перше, я голодний. По-друге...

Він найнахабнішим чином витяг і почав розгортати бутерброди. Стефан-Миколай, утім, його в цьому навіть випередив; Марті тільки й лишилося, що приєднатися до них.

Їли на ходу; рушили вниз по Курганній до зупинки, затримались лише біля кіосків, взяти собі по чаю.

— «По-друге», — нагадала Марта.

— Звалище не вихід, — відповів замість друга Стефан-Миколай. — Не сьогодні, принаймні. Якщо ми дали слово, треба дотримуватися по-чесному. А в нас із собою тільки частина знахідки.

— Ох... Поле біля Чурян? Слухайте, я зовсім забула: його наче збираються на днях зжати! От просто сьогодні-завтра!

— Тож нема чого зволікати, їдьмо! Заберемо залишки, а завтра все закопаємо. Що би там дід не казав, ти їх все-таки знешкодила, хоч якось. За кілька днів із ними нічого не станеться.

Чепурун пив чай, із недовірою поглядаючи у небо.

— Слухайте, — сказав, — але ж збирається на дощ. І потім — ну добре, тут ви маєте рацію, жодного сенсу полишати ті кістки на полі. Але ці куди ми подінемо? От до завтра — куди? Стеф відпадає, Марта теж — якщо за гаражами стежати, не вистачало тільки з кістками туди прийти. Я теж не варіант, самі розумієте. І що тепер?

Стефан-Миколай ковтком допив свою порцію, зім'яв стаканчик і жбурнув в урну:

— «Що»? Та, мабуть, підемо до школи. Ми ж сьогодні там толком і не були, хіба так можна?

Перш ніж йому встигли відповісти, Стеф уже розвернувся і дратуюче неквапливою ходою рушив у двори. Коли його наздогнали і, захлинаючись від обурення, спробували напоумити, — тоді й виявилось, що він із останніх сил стримується, аби не розреготатися.

Потім він, звичайно, все їм пояснив. І справді довелося йти до школи — ідея ж була геніальною.

Ну а коли із цим розібралися — рушили до Чурян.

Цього разу вирішили без велосипедів, часу і так було обмаль. У тісній, задушливій маршрутці якраз повертався із місцевих базарчиків десант перекупок. У проході стояли порожні відра, обмотані хустками козубці, бідони; пахло сиром, свіжими ягодами і грибами. Одні перекупки дрімали, привалившись плечем до вікна чи закинувши голову, трохи схрапуючи на трусках поворотах. Інші — наче не вистачило їм дня на ринку — ділилися плітками. Втім, як збагнула Марта, тут були із різних селищ, поїздка перетворювалася для них у щось на зразок читання місцевої газети.

— ...і кажу: що ж ти, кажу, до мене цією своєю собачою мовою? Ти ж умієш по-людськи... ну, вона вся така аж сполотніла, чуєш, і відповідає...

— ...кожному, отже, по горнятку-самовару, дуже корисна штука, кинув всіляких обрізків, залив водою та ввімкнув. Ну і обираєш: кашу там, суп якийсь, котлети. А воно все зварить, супертехнології, отже, двадцять перше століття!..

— ...так, живого, присягаюся! І не тільки я, он на позатому тижні Каська Русікова ходила в Чаплине урочище, то примчала вся зелена, очиська отакущі. Віддихалася трохи і давай шепотіти: білий, бабуню, білий і височенний, мов твоя жирафа, і ріг кручений, схожий на дзьоб. Хутро до колін, ратиці на чашки схожі, тільки що без ручок. Дивився, форкав, хвостом крутив...

— ...ціни ж злетять, вони щороку тудой-сюдой, і ніколи вниз, еге ж? А ниньки тим паче. Чи ж ти віриш у байки про дешеве золото? Воно-бо, мо', і здешевшає, але не для нас...

— ...давити. Не знаю, чого вони там панькаються. Усіх у баранячий ріг скрутити, щоби і не пискнули. Хай би ще люди були — та ж ні, вилупки, потвори. Тварюки! І стільки років терпіти?! Яка, до мишей товчених, гуманність! Які можуть взагалі бути...

Марта із хлопцями зійшли на зупинці ще перед Чурянами: йти звідси було довше, але — презирнулися й зрозуміли, що краще так.

— Заразом, — ні до кого не звертаючись, сказав Стефан-Миколай, — повітрям чистим подихаємо.

Приблизно за чверть години вони знайшли те саме місце і звернули з дороги у поле.

На цьому їхня удача скінчилася.

— Ти ж позначав! Гілку ту дурнувату встромляв! — Марта ладна була вбити Стефана-Миколая не за забудькуватість, але за цю його посмішечку. Що він собі думає! Це хіба жарти?!

Вони вкотре обійшли галявинку, з якої все почалося. Рудий, рипучий пісок, гниле колосся. Один в один, як тоді.

І якщо чесно, Марта була впевнена: Стефан-Миколай нічого не наплутав.

А потім Чепурун знайшов і гілку. Вона лежала зовсім не там, де мала би, тут і сперечатись не було про що.

— І біс із ними, — награно бадьорим тоном заявив Чепурун. — А що такого? Нам тільки краще. Одною проблемою менше, еге ж?

— Хтось знайшов їх.

— Так, Стефе, хтось знайшов. Чи вони самі взяли і зарилися назад у пісок. Чи бродячі собаки... — Тут він затнувся, бо, ясна річ, ляпнув дурницю. Заритися назад у пісок кістки справді могли. А от собаки на поле в житті б не поткнулися, це навіть маля дитсадкове вам скаже. — Та хай уже, — сердячись, додав Бен, — чи не все одно? Щезли собі, то й щезли.

Марта презирнулася зі Стефаном-Миколаєм.

— Гаразд, — сказала вона. — Повертаємось.

Стеф хитнув головою:

— Ми не можемо. Це наша провина, ми їх викопали. Ви хіба не чули, що розповідав дід? Тепер ми мусимо їх знайти. Марто, ти... ти нічого не відчуваєш?

Втому — от що вона відчувала. Усе це мало би скінчитися по-іншому. Не так... безглуздо. Що би там не казав пан Клеменс, яке їй діло до кісток, котрі хтось там взяв і знайшов.

Адже драконові кістки беруть собі не для того, щоби потім повернути: ох, це ви відкопали, даруйте, я не знав. Їх привласнюють, щоби перепродати. Щоб потруїти вдома мишей, а на полях — довгоносіків і гусінь. Щоби зварити міцну, аж до сліз, драков'янку. Здати, зрештою, егерям.

Чи підсипати комусь замість трунку, таке теж трапляється.

— Ходімо, — сказала хлопцям Марта. — Ходімо звідси. Мені ще уроки на завтра вчити.

Чепурун пішов одразу. Стефан-Миколай довго стояв, дивився їм у спину — ох, вона знала цей його погляд, гірше тієї звички йти не обертаючись. Але зрештою навіть Стеф здався.

Вони вийшли на шосе і рушили до Чурян, на найближчу зупинку. Перетнули міст, тут у Бена розв'язалися шнурки, і, поки чекали, побачили, як від Нижнього до поля під'їжджають одразу кілька комбайнів, вантажівки, трактор...

— Добре, що ми встигли, — буркнув Бен. — Ти таки мала рацію, збиратимуть завчасно.

— Солома нині на вагу золота. Слухай, Марто, а давай все-таки якось на вихідних ще раз навідаємось сюди? Просто прогуляємось, простежимо за перебігом сільськогосподарських робіт. Для істріку придасться, реферати напишемо. Що скажеш, Марто? Агов, ти взагалі мене чуєш?

Марта його чула. Але дивилася вона зараз на поле — і далі, туди, де пшениця закінчувалась, туди, де, відмежований від неї невеличким ровом, починався ліс. Ліс був старий, дерева із чорними й бурими стовбурами, вузлуватими, товстелезними, у ньому пахло звіринцем і гнилою водою. Він клином вганявся у вузьку смужку між полями та містом — а далі, північніше, розбухав, розсувався вшир, і жодні лісоруби, жодні крани й бензопилки не здатні були відкинути його назад, хіба що втримувати у межах визначених кордонів. Річечка Недовжець, над якою перекинуто міст, тут, поряд із Ортинськом, мала вигляд сумирної та безпечної, але текла вона у ліс — і десь там, у хашах, зливалася із величною, могутньою Меженицею. А по той бік Межениці вже починалася чужа земля. Ворожа земля.

Марта звикла до лісу, як звикають до некрасивого пам'ятника за вікном чи до сварок сусідів. Він просто був, був завжди, стояв на обрії і до життя її не мав жодного стосунку.

Аж донедавна. Точніше кажучи, до неділі.

Чи до того дня, коли батько поїхав на заробітки?..

Вона дивилася на ліс і намагалась уявити, що саме лежить там, за ним, — і цієї миті побачила постать на самісінькій його межі. Білий тулуб, чотири міцні ноги, вузькі щелепи. Ріг, схожий на дзьоб.

Марта змигнула від подиву — і фігура зeszла. Якщо, звичайно, взагалі там була.

Раптом линув дощ — так, немов нагорі смикнули за зливний ланцюжок. Чепурун верескнув, Стефан-Миколай несподівано розсміявся. Марта промовчала, намагаючись за тріпотливою стіною води роздивитись — чи є все-таки там, біля лісу, щось... хтось.

Нікого, ясна річ, там не було.

Стефан-Миколай зняв із себе куртку, простягнув Марті.

— Ходімо, — сказав, — сама говорила: тобі ще уроки вчити.

— Навіть не підлизуйся. Не поїду я сюди більше, забудь.

— Ну, як знаєш... А раптом їх справді якийсь... гаразд, не собака — кіт дикий затагнув?

— Значить, комбайнери знайдуть і урочисто передадуть егерям... Гей, маршрутка ж — давайте за нею!..

Вони чкурнули, розбризкуючи перші калюжі, змахуючи руками. І тільки сидючи біля вікна, намагаючись зігрітись, Марта раптом відчула, що от вона,

осінь, по-справжньому почалась. І виходить, десь попереду випускні, а потім все інше, що за ними невідворотно настане.

Частина друга

Наливні

Розділ 6

Написане пером

Батько сидів на кухні й різав яблука. Коли Марта зайшла, підняв на неї погляд, але різати не перестав; ніж клацав тихо і розмірено, немов краплі води падали з крана.

— Привіт. Їсти хочеш? — спитала Марта. Вона вже перевдяглася в сухе, а волосся загорнула в рушник; самій їсти кортіло страшенно, живіт зводило. Вона цапнула з вазочки печиво, поставила чайник.

— Можна, — сказав батько. — Хоча я перехопив.

Марта ледве не вдавилася. Вперше після повернення у нього був такий голос — звичайний, майже звичний.

— О, супер! Смачні? — вона кивнула на яблука. — Де взяв?

Батько вхопив двома пальцями скибочку, тримав перед собою і розглядавав на просвіт, наче це був екзотичний метелик.

— Та от, — сказав. — Пан Будара приніс. Для здоров'я корисно: вітаміни. Еліза обіцяє нам пиріг.

— Який пиріг? — розгубилася Марта. — Навіщо?

Не питати ж їй: з якого це дива Елізі припекло готувати пиріг? Почувається винною, вирішила вдати із себе добреньку? — та ну, хто завгодно, тільки не Еліза!..

— Яблучний пиріг, — терпляче пояснив батько. На обличчі у нього з'явився ледь помітний рум'янець, хоча все одно шкіра виглядала не дуже. Ну, він узагалі виглядав не дуже після цих проклятуших заробітків, ніяк не міг оговтатись. — Пан Будара дуже радив. Особливий сорт, есперидівка наливна. — Він знову взявся за ніж, різав і розсіяно усміхався. — Як твої успіхи в школі?

— Так рік тільки ж починається, та', які успіхи... Слухай, а звідки ти знаєш цього Будару? — Вона витягла з холодильника суп, поставила на вогонь, кинула на пательню котлети. Недбалий тон їй, здається, цілком вдався. Принаймні, батько нічого не зауважив.

— Він учора заходив, познайомилися. Дільничий егер Людвіг Будара. Приглядатиме за мною...

— Тобто? Ти ж не мала дитина і не злочинець якийсь! Їм що, нема чим зайнятись?! Нехай би розібралися, хто в під'їздах гидить, хто лампочки викручує... Вигадали!.. Ідіоти!

Це їй по-справжньому розлютило, до сказу, Марта розвернулася вимкнути чайник, ледве не обварилася окропом, зашипіла, підставила руку під холодну воду.

Батько і далі нарізав яблука.

— У них, — сказав стиха, — свої міркування, можна зрозуміти. І це ненадовго, на перший час. Потім не зможуть, навіть якби хотіли. Потім буде надто багато інших. — Останні слова він вимовив майже пошепки — і Марті здалося, що звертається він не до неї. Просто розмовляє сам із собою, як уже бувало; тільки раніше із глечиком, а тепер і глечик не потрібний.

Батько закінчив із яблуками, зсипав їх до миски. Лишилося одне, бордове, воскове, — він покрутив його між долонями, дивлячись у нікуди.

Спитати, вирішила Марта, зараз саме час.

— Слухай, я з приводу Елізи...

— Елізи? — Батько із хрускотом надкусив яблуко і почав жувати, роздуваючи ніздрі. — Елізи і пана Будари, напевно?

Марта мовчки кивнула.

— Нескладно здогадатись, чи не так? — Батько зробив невизначений жест вільною рукою. — Весь дім просякнутий його запахом. Цілком впізнаваним. Я порадив йому змінити одеколон, надто різкий.

Марта збагнула, що котлети підгорають, і відвернулася до пательні. Яка ж, думала, ідіотка, неймовірна просто, взірцева. Куди ти взагалі поткнулася, навіщо.

Вона прокашлялася.

— І... що ти збираєшся робити? — Марта поглянула на нього — батько жував, розважливо, неспішно. Просто із насіннячком відкусив, помітила вона.

— Себто, — навіщось уточнила Марта, — взагалі, далі.

Він доїв яблуко, покрутив хвостик у пальцях.

— Жити, — глухо сказав батько. — Я збираюся жити...

Перепитувати Марта не стала: не наважилась.

* * *

Пиріг Еліза справді спекла, хоча раніше за нею потягу до кулінарії Марта не помічала. Гірше того — він виявився смачним: із ввічливості Марта за вечерею спробувала шматочок і ледве втрималася, щоб не взяти ще один.

Від гріха подалі пішла в гараж, до півночі сиділа над підручниками, прокинулася обличчям в рідмові, прокляла все на світі й попленталася нагору, досинати. У школу припхалася похмура, дуже хотілося когось прибити. Кілька шматочків, які Еліза поклала до судка, Марта згодувала лицарям — точніше, вони самі накиннулися, варто було лише заявити, що Марта і крихти з того пирога до рота не візьме. Жерли — аж за вухами лящало, безпардонний Чепурун ще й попросив наступного разу брати більше. «З Елізою заразом примиришся, типу. За наш рахунок». І посміхнувся, телепень.

Щодо кісток домовились так: оскільки решта щелепи зникла — і зникла безповоротно, що б там собі не думав Стефан-Миколай! — нема чого чекати. Після уроків зібралися і на звалище. Слово є слово: дали — дотримуємось.

Увесь день Марта намагалася не заснути на уроках, хоча було ясно: вдома доведеться врубатись у все наново, голова порожня, наче з неї витягли мізки й напхали туди аж по самісіньке тім'ячко сухого, рипучого моху.

Після рідмови вона трохи затрималась: Ніці важливо було поділитися найсвіжішими переживаннями з приводу футбольних успіхів Йохана. Чомусь Ніку вони пройняли до глибини душі, наче здійснені були на зло їй, щоб якнайсильніше дошкулити.

На щастя, нетерплячий Чепурун здогадався зателефонувати. Марта вибачилася й недвозначно обійняла-поцілувала Ніку, потім взяла мобільний:

— Так? Я вже майже... Ви де?

— У маршрутці. Ми тут... — Чепурун хехекнув, дещо збентежений. — Словом, спіймали нас. Вибач.

— В якому сенсі? — прошепотіла Марта. Вона вже уявляла, як егері беруть цих йолопів на гарячому, просто на шкільному подвір'ї. В'яжуть, кидають у... — Але чому в маршрутці?!

Відбувся короткий обмін репліками, після чого слухавку захопив Стефан-Миколай, не так збентежений, як роздратований.

— Нас Ропуха впіймала, — пояснив він. — Ти тільки давай без паніки, добре? У неї в акваріумах всі рибки поздыхали. Зранку прийшла — тільки скалярії на вернулися, а потім пішло-поїхало; коли ми зазирнули, всі вже плавали догори черевом. Малюків, що на другу зміну заявили, вона відрядила промивати акваріуми, а нас — якщо вже ми так вдало трапилися — за новими рибками. Ну, ти знаєш... вона б мене все одно припрятла.

Марта знала, та це й не було таємницею. У школі — хай навіть одній з найкращих у місті — грошей не вистачало, і батьків закликали допомагати часто, без жодної удаваної соромливості. Штальбауми в цьому сенсі нічим не відрізнялися від решти, хіба на заклики відгукувалися без нарікань (і з певною байдужістю). Зокрема, саме за допомогою Штальбаума-старшого Ропусі щоразу добували різноманітну живність для зоокуточка.

— Гаразд, — сказала Марта. — Тоді на сьогодні відбій.

— А завтра ти в Інкубаторі?

— Не проблема. Зустрінемось потому і з'їздимо. — Вона озирнулася, чи не чує хто. — Тільки вам доведеться самим усе забрати, вибачайте вже.

Їй дуже не подобалася чергова затримка, але куди подінешся. Зрештою, кістки вона знешкодила, хай би там що говорив пан Клеменс. Днем більше, днем менше. Нічого, так навіть краще: егері трохи вгамуються. А Губатий її, ясна річ, не спалить — якщо одразу не спалив!..

Вона повернулась додому і насамперед пішла відсипатися. Батька вдома не було, певно, вирішив подихати свіжим повітрям. Він і вчора ходив, одразу після вечері, якраз провів Марту до гаража. Краще, думала вона, хай гуляє, ніж удома сидить і на глечик цей витріщається.

Вона прокинулась, коли Еліза вже повернулася з роботи. Збагнувши, що на завтра не випрано форму на фізкультуру, Марта вже хотіла запустити пралку, але втрутилась мачуха. Верзла якісь дурниці про не той порошок, про «ти не вмієш» і про економію. Це було геть не схоже на неї — ту, яка своєю стриманістю завжди доводила Марту до сказу. І знову Марті здалося, що мачуха боїться. Не перелякана, ні — швидше побоюється, що, наприклад, через неправильно вкладену у пралку білизну станеться якась біда.

Марта нагадала собі, що із божевільними не сперечаються, стинула плечима й пішла собі гризти граніт науки.

Іноді їй навіть ставало цікаво: все, чим вона заповнює пам'ять упродовж останніх місяців, — після випускних і вступних куди подінеться? Невже ці синуси-косинуси, трубкозуби, молярності та глухі приголосні так і нагромаджуватимуться в голові, наче дешевий непотріб, через який весь час перечіплюєшся? От кому, скажіть, у звичайному житті знадобляться знання про орбіти електронів чи структуру мітохондрій?

Хоча якщо це — ціна за те, щоб забратися геть із Нижнього, — Марта готова платити їй, ще й як!

Батько повернувся перед самою вечерею. Був жвавіший, ніж зазвичай: їв з апетитом, кілька разів жартував, захоплено стежив за новинами. Останнє Марту здивувало: певно, відвик на заробітках, чим іще поясниш.

Вночі знову чула рипіння та зойки, але крізь сон. А може, це їй взагалі примарилося, буває й таке. Та й не моя це, сказала вона собі, справа.

У четвер Еліза знову видала їй пиріг, але коли Марта потягнулася за другим шматком, — похитала головою:

— Решта для батька. Йому потрібніше.

Більше ані слова не промовила — Марта ж просто кивнула й підкорилася. Вона зняла форму з сушарки, згорнувши, сховала на дні наплічника ще одну сумку, щоб лицарям було в чому нести кістки, — і побігла до школи. Четвер промайнув непомітно, особливо потішила алгебра: Пансир знову застосовував додаткові задачки з підручника Пола-Шостака, Марті вони завжди подобалися.

Після сьомого уроку Марта одразу чкурнула на зупинку, щоби встигнути в Інкубатор, а лицарі лишилися виконувати свою частину плану.

Інкубатор був від школи недалеко, в хорошу погоду Марта пішки ходила. Побудували його три століття тому — як міський маєток графа Лодовіко Сіністарі, славнозвісного мандрівника, поета, музиканта і філософа. Але відомий граф був завдяки аж ніяк не віршикам чи там дорожнім нотаткам. Прославився він несподіваним поєднанням двох рис характеру: велелюбності й добропорядності. Простіше кажучи, Лодовіко Сіністарі був чесним бабієм. І коли чергова його пасія приносила до дверей маєтку черговий пакунок, з якого долинав дитячий плач, граф не відморожувався. Він приймав усіх і виховував як рідних дітей, хоча й позашлюбних.

Була там ще якась заплутана історія, пов'язана зі стосунками Сіністарі з тодішнім драконом, але її деталями Марта не цікавилась. Може, раніше графський маєток і мав вигляд таємничий чи там інтригуючий, але зараз він мало чим відрізнявся від інших будівель у цьому районі. Облуплені стіни, потріскані сходи, на дошці оголошень підгниле паперове лушпиння, тягнеш з усіх сил вхідні двері, протискаєшся у фойє, моргаєш, аби очі звикли до напівтемряви. Пахне пилом, старим клеєм, шкірзамом. Десь на другому-третьому поверхах — тупотіння по рипучому паркету, притлумлений сміх.

Іноді вона думала, що вночі тут нічого не міняється: ті самі напівтемрява, запахи, і навіть сміх із тупотом — точнісінько такі ж. У привидів Марта не вірила, але якби існували — от де вони оселилися б: духи дітей, яким, у супереч тутешній нудотності, було в цьому будинку добре.

Вона привіталася з вахтером, дідусем Алімом, і рушила нагору, одразу до «редакційної». По четвергах і суботах Марта відповідала за журналістів чи — як вони самі себе називали — журиків. Журики ходили в гурток юних репортерів і кілька разів на місяць випускали під чуйним керівництвом Штоца стінгазету «Клубок і кігті».

Правило було просте: ніякого інтернету. Тексти вони повинні писати самі, картинки — знаходити й вирізати зі старих журналів і газет. Марта вважала це марнуванням часу: от в якій редакції нині так працюють? Але їй вистачало клепок в голові не лізти до Штоца зі своїми порадами, вона ж не вчить по вівторках пана Буликлея, як діти повинні доглядати за кроликами й курчатами.

Та й журикам, взагалі-то, подобалось. Коли тобі років дванадцять-тринадцять, дивишся на світ трохи простіше, Марта їм навіть заздрила.

Сьогодні в них з'явився новачок, вона зрозуміла це, щойно зайшла до класу. Журики розгорнули на підлозі аркуш ватману і розмічали під статті. Новачок — кремезний, похмурий, шокастий — стояв біля вікна і робив вигляд, що нічим таким взагалі-то не цікавиться. Стежив за ними крадькома.

Хом'як, зрозуміла Марта, його назвуть Хом'яком, це як двічі по два.

У всіх журиків були прізвиська, вони на імена одне до одного взагалі не зверталися, хіба до новачків. Якби не Штоц, Марта і не дізналась би, як їх звуть. Для журиків прізвиська означали приналежність до особливої касти, газетчики, на їхню думку, саме так і розмовляли: «Слухай-но, Жуче, нам потрібна ще одна фотка», «Скороти кілька рядків, Білко, інакше не влізе». Вони вимовляли все це з надзвичайною серйозністю, але Марті й на думку не спало би з них глузувати. Гра? Так, гра — у дорослих, причому в тих, яких не існує. В ідеальних. В «таких не буває».

Марта заздрила їм, що й казати. По-доброму, але заздрила.

— Привіт! — сказала вона. — Пан Штоц іще не приходив?

— Йому треба зателефонувати, — відгукнулась, не піднімаючи голови, Білка. Дівчинка щось креслила на ватмані, у найдальшому кутку. Зсунула брови, кінчик язика висунула від завзяття.

— Що у нас на сьогодні?

— Закінчуємо зі статтями і починаємо збирати. — Жук, головний журик, підсунув пальцем окуляри і приклацнув ножицями. — Навіть почали вже. А це, — додав він із дивними нотками в голосі, — Пауль. Він наш новенький.

— Привіт, Паулю! — усміхнулась Марта. — Вони тебе вже прилаштували кудись?

— Нікуди мене не треба прилаштовувати, — заявив новенький. Він склав руки на грудях і зиркнув на Марту. — Я чекаю.

Очі в нього були червонуваті, губи потріскані, долоні в подряпинах, але не свіжих, всі уже майже позаживали. Подряпини Марті дуже не сподобалися.

— Він знаєте який талановитий! — з гордістю повідомив Хобот. — Зараз пан Штоц повернеться, він вам покаже! Ну... себто — роботи його. Себто — Пауля.

— Ти набирай, Хоботе, набирай, — нагадав Жук. — Часу обмаль.

Хобот кивнув і втупився у комп'ютер. З клавіатурою він вправлявся — наче музикант із якимось піаніно. Всьому, що писали дітлахи, Хобот надавав читабельного вигляду, а потім роздруковував під заданий розмір, щоби вмістилося на ватмані. Це була справжня наука, Марта навіть не намагалася в неї в'їхати. Від неї, зрештою, і не чекали: Марта грала тут роль швидше порадики з усяких загальних питань, довіреної особи при Штоці, який був для журиків надто дорослим і дивним. Сам Штоц і не приховував, в чому полягає його інтерес: «Ти, Баумгартнер, — казав він, — природжений педагог. І просто так відмовлятися від свого таланту... це завжди закінчується погано, повір мені. Може, ти ще вагаєшся, тому і хочу, аби попрацювала в Інкубаторі. Спробувала і зрозуміла, твоє це чи ні».

Штоц був дивакуватий, от він якраз — Марта не мала жодного сумніву — справжній педагог. Йому вистачає часу і терпіння панькатися із кожним безнадійним двієчником, із кожним ледарем і брехуном. Це Штоц спеціально збирає макулатуру, щоб напередодні здачі віддати якомусь недбалому Артурчику. Це Штоц сім років тому підсадив увесь клас... добре, майже весь — на читання пригодницьких книжок. Це Штоц ходив із ними у походи влітку, вмовляв батьків Натана, щоб дозволили йому займатися історичною реконструкцією; от і Марту сюди прилаштував.

А їй — та куди там! — їй такою ніколи не стати, вона навіть пробувати не хотіла, і до Інкубатора ходила просто заради грошей.

Хіба це робота, якщо замислитися: з ранку до вечора із малявками, без особистого життя, без сім'ї, без нічого. За спасибі.

Тут одне з двох: або на щось значніше ти не здатен, а отже, почнеш біситися, ненавидіти всіх навколо, чавити і топтати, і у це вкладеш всю душу, скільки б її у тебе не було; або працюватимеш упівсили, для годиться, втиснешся у товстелезний панцир із байдужості, а потім вростеш у нього, змертвієш, так і ходитимеш — голем големом. В обох випадках — краще здохнути, ніж так...

Звичайно, існував ще третій варіант, доступний, щоправда, тільки Штоцу — бути Штоцем.

— Марто! — він відчинив двері і зайшов, стрімкий, зі стосом прим'ятих аркушів у руці. — Ти вже тут? Із Паулем познайомилися? Поглянь, який хист! Я його ледве відстояв! Пан Вакенродер був... кхм... дуже невдоволений.

Чого б це, подумала Марта, директор школи був невдоволений, якщо Пауль має аж такий неабиякий хист?

Потім вона поглянула на аркуші, принесені Штоцем, і зрозуміла.

Особливо вдалася талановитому Паулю Ропуха. Він її змалював у кількох образах: на вузькошийному цирковому велосипеді, потім у вигляді такої собі

тубілки із явно канібальськими смаками і — посеред поля, із сачком у руці, у гонитві за вгодованими, переляканими комарами. Дісталось, одначе, й іншим: Фліпчак виявилася сивобородою бабцею із булавою в руці; училка молодших класів, Розамунда Перелига, у ковбойському капелюсі намагалась приборкати кількох диких букв-іноходців, а Віктор Вегнер із докором спостерігав за школярем-неробою, який випадав із вікна, — спостерігав, одягнений в елегантний костюм, із циліндром та ціпком, голова у смарагдоокого була котячою, а ікла трохи виглядали з-під верхньої губи, і язичок по-котячому ж рожевів між ними.

Марта погортала ще, дивуючись дедалі більше. Але не тільки обдарованості Пауля — а малював він справді вражаюче, — набагато сильніше Марту бентежило інше. Ані Фліпчак, ані Вегнер, ані пан Вакенродер (теж увічнений юним митцем) уроки в Пауля не вели, просто не могли — надто він малий. Тоді звідки знає їх? Навіть якщо бачив у школі, на перерві десь чи в їдальні, — як спромігся вловити, розпізнати характер? А Губатий Марк, якого Пауль зобразив у вигляді кресального собаки? А відомі актори Серкізи — ламані постаті двох тіней, що перетікають одна в одну? А пан Клеменс із люлькою в зубах — і клуби з цієї люльки зміяються-сплітаються у мозкові звивини, між якими проступають страшні, ледве вгадувані постаті?... Звідки все це?

— Хочете дати у «Клубок і кігті»?

Штоц засміявся:

— Мабуть, це було б занадто. Ні, Пауль нам зобразить щось... менш контроверсійне, чи не так, Паулю?

Хлопчик стенув плечима:

— Як вийде. — Голос в нього змінився: наче те, що відбувалося, спершу драгувало малого, а тепер почало лякати.

— Звичайно вийде, не кажи дурниць! І прошу, надалі на уроках намагайся утримуватись від... кхм... таких от вправлянь. Я розумію, це не завжди від тебе залежить...

Пауль різко похитав головою:

— Ви тільки кажете, а насправді — нічого не розумієте!

Журики принишкли і витріщились на них. Зі Штоцем так ніхто і ніколи не розмовляв, просто на думку б не спало, що можна підвищити на нього голос.

— Ану ходімо, — кивнув хлопчику Штоц. — На кілька слів, щоб колег не відволікати. Жуче, у разі чого — за головного.

Вони вийшли, а Марта тим часом взялася розпитувати мальків, як у них і що. Коли Штоца журики слухалися і навіть дещо обожнювали, то з Мартою радилися, і вона це цінувала. Наче нічого особливого, а все-таки приємно бути комусь потрібною.

Журики хвалилися роботою, а потім Жук кахикнув, басовито так, із натяком, мовляв, ще купа всього незавершеного — і Марта присіла в кутку, гортала малюнки Пауля, час від часу відповідала на запитання Кактуса і Хобота, як пишеться те чи інше слово.

Малюнків було чимало, на різних аркушах: із зошитів та альбомів, і на серветках кілька штук. Олівці, різнокольорові ручки, в одному випадку — навіть крейдою пройшлися. І ні, Пауль не був карикатуристом. Тут, подумала Марта, щось складніше, глибше. Цікаво, наскільки він точний у своїх... діагнозах?

Це ж просто: назвати людину підступною чи жадібною, чи заздрісною. Хтось повірить, хтось сумніватиметься. А якщо намалювати, та переконливо... тих, хто повірить, буде набагато більше.

Цікаво, якою він намалював би Марту?

Білка знову спитала щодо правопису («іх» чи «іхній», вічне питання), Марта відповіла і на півслові затнулася. Білка перепитала, Марта опанувала себе й терпляче пояснила.

Старий малюнок, той, що лежав останнім у стосі, був зім'ятий і потертий. Його зберігали, складеним учетверо, і розгорнувши, Марта одразу зрозуміла чому. І теж склала, і, озирнувшись на журиків, підвелася:

— Я вийду. Буду потрібна — за кілька хвилин... Ви там як?

— Зараз Хобот перенабере вірші Кактуса і почнемо верстати, — відгукнувся Жук. — Із віршами фігня, рядок не влазить. А скорочувати Кактус не хоче.

Кактус завівся і почав пояснювати — очевидно, не вперше, — що в останньому рядку сама суть, не можна без нього, а хто цього не бачить, той бездушна колода, а не редактор; Марта далі не слухала і вислизнула до коридору. Малюнок вона запхала у кишеню джинсів, щойно опинилася за дверима.

А ще за мить зіткнулася ніс у ніс зі Штоцем і Паулем.

— О! — Знітилась вона на секунду, надто збуджена і розлючена, щоб соромитись чи вибачатися. — Пане Штоц, можна вас?..

Він наче наперед усе знав: порухом руки відправив хлопчика назад до «редакційної» і кивнув Марті:

— Ходімо.

— Звідки він узагалі взявся?

Вони вийшли на сходишковий майданчик, згори, з поверха, на якому кімнати винаймали під офіси, лунало гудіння принтера, хтось горлопанів у слухавку, щоб купували, купували, бовдури, негайно, бо потім буде запізно і дорого!..

— Вибач, — сказав Штоц. — Мені варто було прибрати той малюнок, не здогадався. Пан Вакенродер сьогодні шаленів від люті, я випадково зазирнув

до нього — і вчасно, треба сказати. Хлопчині б не солодко довелося. Відрахували б — і по всьому.

— Але як... Як він може все це знати? Хто він такий?

Штоц із награною недбалістю відмахнувся:

— Просто дуже талановита дитина, ніякої містики, якщо ти про це. Талановита і спостережлива. У нього мати померла з рік тому. Тоді, схоже, він і почав малювати. Я щойно розмовляв із його батьком, той просив, щоб я хоч якось... підтримав, розумієш? Хлопчику це необхідно. На додачу до решти нещасть він учора втратив улюбленого собаку.

— Його батько... це бачив? — уточнила Марта. Вона потягнулася до кишені, розгорнула аркуш.

Певно, подумала, батько у хлопчика нічогенько заробляє, якщо водить стригтися до Елізи в перукарню. Так-так, звідки б ще Пауль міг її знати. І там само, напевно, бачив цього кнура Людвіга. Бачив або чув, як вони...

Вона подивилась на малюнок — дуже яскравий і переконливий, у стилі яких-небудь давніх розпусних мозаїк. Двоспинне чудовисько із впізнаваними обличчями.

От би цей малюночок потрапив до колег Елізи. Чи Людвіга. Чи просто в інтернет.

Але тут вона знову згадала про батька, про ганьбу, яку тоді доведеться йому пережити...

Їй слід поговорити із Паулем. Неодмінно поговорити і все дізнатися!

— Сподіваюся, — тихо сказав Штоц, — його батько не бачив, але не буду стверджувати напевно. Гадаю, правильніше за все — просто знищити малюнок.

Учитель простягнув руку, і Марта, лише на мить завагавшись, — так, віддала йому аркуш.

Штоц навіщо ще кілька разів склав його і сховав у бокову кишеню піджака.

— Домовимось от як: ти підеш до дітей і допоможеш їм із газетою, а я — у двір, спалити там цю штуку. І забудемо про неї. Впевнений: у вас у сім'ї все владнається, якщо вже батько повернувся. А щодо Пауля: він не винний, розумієш?

— Ніхто не змушував його це малювати! — Марта похитала головою, ховаючи погляд. — Вибачте, пане Штоц, я не впевнена, що зможу... просто не знаю, як поводитися з ним.

Учитель поплескав її по плечу — жест підтримки, який — зроби його будь-хто інший — образив би Марту.

— Звичайна дитина, звичайнісінька, повір мені. Саме так і треба з ним поводитись. Він самотній, йому боляче. Він переляканий.

— Звичайні діти не малюють... отаке!

— Обдаровані діти не перестають бути дітьми, Марто. Ну ж бо, йди до них, а то ще вирішать, що ти злякалася. І... Марто, — кинув Штоц, коли вона вже розвернулася й прямувала коридором. — Не забувай, прошу: він — це він, а його батько — це його батько.

— А до чого тут його батько?..

— Ну, власне, — кивнув учитель. — Пан Будара навіть не знав, що ти працюєш у мене помічницею в гуртку. А я... ну, вирішив не обтяжувати його по телефону зайвими подробицями. Розумієш?

Він усміхнувся трохи збентежено і пішов собі сходами, а Марта дивилася в нікуди і намагалася збагнути, що може бути спільного між цим повнощоким Паулем і кнуром Людвігом — ну, окрім прізвища, ясна річ, — адже нічого, просто анічогісінько!..

Розділ 7

Великі знижки

— Голос у тебе якийсь дивний, — сказав Стефан-Миколай. — Проблеми?

— Не дочекаєтесь, — відгукнулася Марта, може, трохи різкувато.

Цікаво, подумала, — те, що я збираюся звільнитись до бісової матері з Інкубатора, це проблеми? Чи їхнє вирішення?

Штоцу вона нічого не сказала, із журиками своє відпрацювала і навіть із Паулем, здається, поводитися пристойно. Але для себе все вирішила. Винний він там чи ні, а доглядати за сферевим виплодом — без мене, будь ласка!

Найобразливіше, що Штоц не зрозуміє. Слова не скаже, але засмутиться, це напевно. Надто добре думає про інших. По собі мірєє. А Марта — не Штоц! І не треба чекати від неї покори чи там, блін, прощення! Не треба!

Проблема — так, проблема! — полягала, власне, у тому, що з грошима тоді настане повний капець. Якби хоч Губатий не спалився... чи вони б не пообіцяли пану Клеменсу позбутися тих кісток...

Але Губатий спалився, і вони пообіцяли. Все, крапка.

Нема про що думати.

— Ти зараз де? — обережно спитав Стефан-Миколай.

— На кладовищі, — відповіла Марта. — Як і домовлялися, іду до Цеглин. А ви що?.. Ви взагалі на місці хоча б?

— Тут така справа, — сказав Стефан-Миколай. — Облом. Невдача.

— Тільки не кажи, що рибки знову поздихали і Ропуха відрядила вас по наступну порцію!

— Поздихали — так, але ніхто нас нікуди не відряджав. Тому я навіть встиг витягти пакунок із підсобки й переховати.

Марті кортіло заявити, що ідея з підсобкою їй одразу не сподобалась. Але ж неправда: у вівторок вона, як і Чепурин, вважала її геніальною. Підсобка за кабінетом біології виводила на горище, від якого в Стефана-Миколая були ключі. Так уже склалося, що юний Штальбаум був у школі — і цілком справедливо — на особливому рахунку; йому дозволяли багато такого, що іншим ніколи в житті й не світить. На горищі, ясна річ, зберігався телескоп, і було облаштовано шкільну обсерваторію, але, по-перше, телескоп розбили ще минулої весни, а по-друге, астрономію два роки поспіль викладала Ропуха, котра славилася лінню і клаустрофобією. Тож горище використовували власне як горище — складали там різноманітний мотлох: зламані парти, розбиті акваріуми та пошарпане навчальне приладдя часів мало не Першої пацючої війни...

«Віднести туди кістки — все одно що заникати листок посеред лісу», — захоплено виголошував Чепурин.

Ну... заникали.

— А переховав навіщо? — похмуро поцікавилась Марта. — Вирішили розтягнути задоволення? Чи збираєшся все-таки шукати рештки щелепи і вже потім?..

— Ні, — сказав Стефан-Миколай. — Не збираюся.

І щось у його голосі позбавило Марту бажання далі вправлятися у дотехах.

— Винести ми не могли, — пояснив Стеф. — Приїхали єгері, із собаками. Може, Ропуха щось підозрює, може, ще хтось — словом, вирішили, що рибки дохнуть не просто так.

— Знайшли?

— Здається, ні...

Тут уже Марта не витримала:

— Що значить «здається»?! Блін, це в тебе така гра, типу відгадайки?!

— Це значить, — спокійно відповів Стефан-Миколай, — вони приїхали й поїхали. І зробили вигляд, що нічого не знайшли. Але, Марто, їм же одних кісток буде замало. Якщо знайдуть — захочуть дізнатися, хто приніс. І навіщо. А після того як взяли Губатого, сама розумієш, нікому на думку не спаде, що це чийсь жарт: підкласти і подивитися, як дохнуть гуппі.

— Гаразд, — сказала Марта. — Ти маєш рацію, вибач. Де ви зараз?

— Сидимо у мене вдома. Думаємо от, як зізнатися діду. Слова ми не дотримали — і не дотримаємо, чого вже там. Хоча Чепурун козириться.

Марта Чепуруна розуміла: зізнатися Стефовому діду — значить повернути гроші, інакше вийде не по-людськи. Нечесно. А Чепурун — він, звичайно, базікало і шелепа, але підлот не робитиме. Шкода його. Навіть більше, ніж себе: у нього взагалі жодного шансу тоді. Хіба десь у далеких закордонах знайдеться не менш далекий і заможний родич. Такий, щоб усе заповів Чепурунові й миттєво помер.

Простіше виловити у колодязі трибажаннєву щуку. Чи злітати на Юпітер.

— Не зізнавайтесь поки, — сказала Марта. — Відвезти на звалище — це не продати, щось вигдаємо.

— Ти хоч усвідомлюєш...

— Все, годі скиглити. Приїду — обговоримо.

Вона скинула дзвінок і якось навіть збадьорилася. Можна було не думати про Штоца і дрібного Будару хоча б трохи. Коли піклуєшся про інших, це класно відволікає від власних проблем.

Марта повільно крокувала алейкою між могилами — тепер вона нікуди не поспішала. Кладовище лежало порожнє, неживе, лише десь біля дальнього входу повідомляв прогноз погоди ввімкнений на всю радіоприймач. Обіцяли суху і безхмарну, місцями незначні опади, вітер поривчастий, спонсор програми — магазин «Необхідні речі».

Їй раптом так захотілося, щоб мама лежала все-таки не в Чурянах, на тамтешньому напівпокинутому цвинтарі, а тут! Щоби можна було будь-якої миті взяти й прийти до неї. Просто посидіти поряд, а то й поговорити. Хоча, звичайно, Марта давно зрозуміла, що мами там немає, там тільки тіло, а душа... душа десь далеко. Просто іноді людині потрібне місце, куди можна прийти і поговорити. І знати, що тебе зрозуміють. Що мовчки вислухають.

Але мама так хотіла, і батько не насмілився піти проти її останньої волі. Напевно, воно і на краще. А Марті не слід бути егоїсткою і думати лише про себе. У Чурянах спокійно і тихо, співають пташки, росте трава, і навіть обгоріла стара церква не псує краєвиду.

Невже, Марто, ти хотіла би, щоб мама лежала тут — поряд із горлопанистим радіоприймачем?

Раптом — немов у відповідь на її думки — десь попереду наче трохи осипалася земля, а потім почулося чийсь важке дихання, таке розмірене,

молодече підхекування, — і Марта побачила праворуч, поряд із капличкою, під самісіньким парканом, яму. Вздовж паркана жовтіли кришки, високі, склепінчасті, від них пахло свіжою деревиною.

Це була найстаріша частина кладовища, тут стояли покинуті склепи часів Другого Змія, а може, й давніші. Нащадки тих сімей давно уже в місті не жили: одні втекли між Першою і Другою пацючими, інших зачепило Великим переселенням. У склепах ночували бомжі, жили бродячі собаки. Потім щось вигнало їх — чи, як підозрювала Марта, хтось: незабаром після цього склепи облюбували клієнти Губатого. І всі лишилися задоволені — ну, крім бомжів та собак, і ще місцевої пацанви, якій довелося шукати нових місць для перевірки власної безбашеності. У місті стало якщо не чистіше, то принаймні спокійніше, і егері могли нарешті із полегшенням далі не помічати дільця Губатого і тих, на кого він працював.

От тільки, подумала Марта, чому ж зараз його взяли за зябра?

Але думка ця промайнула і зeszла — бо із ями раптом вилетіла чергова порція свіжої землі. Впала на чималу вже гору, одразу ж трохи зсипалася назад. Хекання тим часом урвалося, дві долоні лягнули по краю ями, вперлися, вп'ялися пальцями у ґрунт. Назовні вигулькнули спершу голомоза макітра із бурульками сизого волосся, затим худючі — шкіра та кістки — руки...

Не мрець, ясна річ, хоча Марта не сумнівалася: дехто був би радий, якби ця людина стала мерцем. От Чепурун, наприклад.

— «А тепер розпочинаємо трансляцію із товариського матчу між урочинськими "Хліборобами" та нижньоортинськими "Вепрами"...» — повідомило радіо.

Той, що в могилі сидів, сплюнув і проголосив:

— Шабаш, бля! Раби не ми! Перекур.

Говорив він таким собі бурмотливим шепотінням, одразу стало зрозуміло, що звертається до себе чи — в крайньому разі — до якогось уявного друга. Марта не знала, наскільки далеко усе в цьому плані зайшло.

Він поплескав себе по кишнях спецівки, здійняв брови, коли у нагрудній виявив пачку, постукав по денцю, аби одна сигарета визирнула назовні, і по-мавпячи вхопив її обкусаними, хваткими губами.

Потім здійняв погляд на Марту і спитав:

— Є підпалить?

— Добрий день, пане Трюцшлер, — сказала вона.

— Здрасьте-здрасьте. Запальничку ж дай. Ти чо' не у школі?

Був початок сьомої, уроки закінчувалися о пів на другу, максимум о третій. Батько Чепуруна про це, звичайно, знав. Може, і не от просто зараз, але колись — напевно.

Марта раптом пригадала один із малюнків Пауля Будари. Тільки зараз вона збагнула, що там було зображено пана Хільберта Трюцшлера — але пана Трюцшлера років двадцяти, молодого, красивого, із наївним романтичним вогником в очах. І з чорною тінню, яку він намагався спіймати на вудку. Із власною вискаленою тінню.

Марта бездумно клацнула застібкою і витягла із сумки запальничку. Курити вона не курила, якщо не брати до уваги трьох або чотирьох місяців у дев'ятому класі. Тоді Марта по самісінькі вуха втюрилася в одного старшака... навіть імені його не знала, ідіотка, але втріскалася капітально і широко вірила, що куріння зробить її загадковою і привабливою. Вірила аж до того дня, коли — проходячи шкільним подвір'ям, немовби випадково повз нього і трьох його приятелів, — почула, як хлопець її мрії ділиться враженнями від... ну, її імені Марта теж так і не дізналася. Навряд чи її звали «Кльова Няха». «Кльова, — казав він, — няха, але, йопть, цілуватися із нею — типу як смоктати попільничку, я ледве не почав блювати».

Марта навіть не ворухнулася, пройшла собі, оком не змигнула. І далі все, наче відрубало. І курити більше не кортіло, хоча до чого тут, здавалося б, куріння.

Але очі в нього були... не можна, щоб у людей, які таке кажуть, були оці очі. Несправедливо це, підступно.

У пана Трюцшлера на малюнку, до речі, були схожі очі. Цікаво, чи курих він замолоду? Або, як оце Марта, просто носив із собою запальничку про всяк випадок?

Вона простягнула йому дешевий пластиковий корпус, батько Чепуруна клацнув коліщатком, затягнувся. Кинув запальничку Марті та сказав, мружачись:

— Школу прогулювати не можна. Скільки разів я Бенедикту втовкмачував. Але ж ти наче розумніша. Мусиш тямити.

Пан Трюцшлер узяв сигарету вказівним і середнім, сплюнув, провів тильною стороною зап'ястка по губі. Облизнувся.

Зараз, подумала Марта, питає про кишенькові гроші. Про позичити до понеділка.

Треба було все обставити так, щоб повірив. Інакше прилетить Чепурунові чи пані Трюцшлер. Чи іще комусь. Хоча, якщо він не знайде, де взяти, — все одно хтось та отримає на горіхи.

— Гарного дня вам, — недбало кинула Марта. — До побачення.

Він дивився на неї не моргаючи, взагалі.

— Не прикидайся, що не чула, — мовив, затягнувшись. Випустив цівку сірого, мутного диму. — Я ж тобі сказав: не можна прогулювати. Не згодна?

— Я не прогулюю, пане Трюцшлер. Уроки скінчилися, і я...

— Та насрати! Ти що, тупа?!

Він жбурнув сигарету і підійшов уприутул. Марта не встигла ані відбігти, ані скрикнути: пан Трюцшлер вхопив її за плечі й трусонув, аж сумка злетіла і вдарила його по руці.

— Ти ж наче дружиш із ним! Чи як це у вас тепер називається?! Не смикайся, із цим хай твій батя розбирається. Якщо захоче. Я про інше: щоб мій син учився як слід, чуєш! Щоб жодного уроку не пропустив! Щоб всі, бля, п'ятірки в щоденнику. Ніхто за нього не платитиме! Вилетить зі школи — піде, сука, вантажником.

Пахло від пана Трюцшлера... як треба пахло. Він сьогодні вже встиг порадіти життю на повну і тепер щедро ділився цією радістю з Мартою.

— Я за ним уважно стежу, так і передай. Хай не думає!.. Як тільки щось!..

Він знову трусонув Марту, потім несподівано відпустив.

— Повага, — сказав спокійно. — Скільки вас не вчи, поваги ні на шеляг.

Марта стояла, не наважуючись ворухнутися. Сумка впала і лежала поряд, Марта відчувала її ногою, але поглянути не сміла. Не відводила очей від пана Трюцшлера.

— Чого мовчиш? Думаєш собі, я неправий?

— Та що ви, пане...

— Брешеш! Ви ж усі гадаєте, що найрозумніші. Краще за всіх знаєте! — Він трохи гойднувся, ступив убік, щоби втримати рівновагу, і кивнув Марті. — Сумку ж підбери.

Сам тим часом витяг із задньої кишені пласку фляжку, зосереджено згвинтив кришечку і приклався.

Марта перехопила сумку за ремінь так, щоб у разі чого можна було лупанути по голові. Чому ж, подумала, Чепурун не попередив? Раніше батя його, здається, на кладовищі не працював...

Хоча тут не вгадаєш. Пан Трюцшлер офіційно значився сантехніком, а насправді то сидів днями вдома, то винаймався куди вийде. Ладен був виловлювати бродячих собак для добричного заводу, спалювати сміття на звалищі, вантажити до вагонів підгнилу соломку. Все залежало від агрегатного стану, яких у Чепурунового батька було два: «шукає гроші на склянку» та «вже знайшов».

— Так йому і перекажи. — Пан Трюцшлер зробив наступний ковток, смикнув кадиком. — Лапайте одне одного і смокчіться скільки влізе, але уроки щоб!.. — Він струснув у повітрі білуватим пальцем. — Щоб жодних проблем зі школою, втямила?

Марта нарешті збагнула, що він має на увазі. Це було так безглуздо — вона і Чепурун?! Ох, блін, та кому б взагалі спало на думку!..

— І щоб акуратно все. — Фляжка повернулася назад до кишені, із пачки вигулькнула наступна сигарета. — Щоб без насл'дків. У шк-колі вас що там, учать хоч чом'сь? Ну, типу про маточки-тич'нки? Ви ж наче самі розумні, е-е-е? Маєте знать, що л'леки та капуста тут н-ні до чого.

Він говорив дедалі нерозбірливіше і розумів це, і починав лютитися.

— ...льничку! — Простягнув він руку. — Д'й з'пальничку! Н-н-ну!.. Мні ще р'боту для Гіппеля з'кінчувать, н-н-ну!..

Це було би простіше і наймудріше: жбурнути йому кляту запальничку і піти. Просто розвернутися і піти, хай би спробував наздогнати. Хай би побігав за нею по всьому кладовищу, еге ж, до першого стовпа чи хреста.

Марта так і вчинила б, не вичави він із себе ці останні слова.

Он воно як виходило: батька, із яким дружили з дитинства, добрий дядечко Гіппель до себе брати не схотів. А цього... цього!.. Узяв!

— Н-н-ну, чо вклякла, с-с-с'ка?!.. — Очі в пана Трюцшлера налилися червоним, він уже не говорив — ревів, бризкаючи на Марту слиною. — Н-н-ну!..

Марта відчула, як із серця вихлюпнула раптом гаряча хвиля, одразу навсібіч: у руки, в ноги, у голову, — немов прорвало вулкан. Це була злість, спокійна така, до білого сліпучого кольору розжарена злість. Спалахнула і розтеклася, немов рідкий метал, коли його заливають у форму.

— Щоб ти здох, — тихо сказала Марта.

— Шо-о-о?!

— Щоб. Ти. Здох. — Вона подивилася на нього, уявляючи, як вся ця лава, весь метал зараз ринуть просто на пана Трюцшлера: підпалити тобі? — на, бери!..

Він, певно, щось таке прочитав у її погляді, а може, просто не втримався на ногах — відсахнувся, змахнув руками.

Марта, не обертаючись, пройшла повз нього. Він нерозбірливо хрипів їй у спину — не сподівався, точно не сподівався такої відповіді!..

Вона звернула увагу, що вже сутеніє, і пришвидшила крок, сумка була по гомілці, Марта на ходу закинула її на плече — але звук глухих, конвульсивних ударів не зник.

Тоді вона обернулася.

На доріжці нікого не було, а от поряд, просто на свіжій купі землі, лежала розчепірена постать. Схрапувала, біла п'ятами, втискала у ґрунт плечима.

Не прикидався, це Марта одразу збагнула.

От тут вона справді розгубилася. Раптом вся злість розвіялася, і Марті стало моторошно. Виявилося, це не так уже й просто: стояти і дивитись, як хтось помирає.

Марта змусила себе повернутися назад, але що вона могла? Взагалі-то, на уроках їм розповідали не тільки про маточки-тичинки, про надання першої допомоги також, — а толку? Від самої лише думки про штучне дихання пану Трюцшлеру Марту ледь не вивернуло.

Потім вона здогадалася: якщо грає радіо, значить, на кладовище є хтось іще. Ну власне — не лишили б цього алкаша одного поряд із новісінькими кришками від трун, він же умить їх комусь зажене, тільки відвернися... Вона заозиралася: куди бігти?! — не встигла.

Від дальніх склепів уже простувала струнка фігура, спершу неквапливо, затим, почувши хрипіння, побігла.

— Що із ним? Ти бачила, як це сталося?

Марта похитала головою. Її трусило, вона обхопила себе руками.

— Ви?... Звідки?..

Пан Віктор Вегнер, божедомчик із котячим поглядом, відмахнувся:

— Потім. То що з ним?

— Я не хотіла, — прошепотіла Марта. — Я не думала...

Пан Вегнер її вже не слухав: впав навколішки поряд із Трюцшлером, який і далі давився хрипами; вихопив ніж. Клацнув лезом, розпорів комір застібнутої спецовки, сорочку. Наказав:

— Бери за ноги, перевернемо.

Марта із полегшенням кинулася допомагати. Трюцшлер бився, викручувався, але вже не так. Власне, подумала Марта, це й не Трюцшлер уже, а саме лише тіло. М'язи скорочуються, наче у розпанаханої жаби.

— Ложку дай чи щось...

Вегнер здогадався: від Марти зараз жодної користі. Скривившись, висмикнув із кишені хустинку, накинув на пальці.

— Тримай його під пахвами, щоб... ч-ч-чорт!.. просто тримай. — Він сунув коліно під груди Трюцшлеру. Однією рукою притримував голову, закрив і вставив ніж, щоб не закрилася щелепа, обмотані пальці другої вбив якнайглибше у горлянку, натис, шепочучи: — Давай, давай, давай!..

Трюцшлер засмикався сильніше, заклекотів. Потім тіло його наче прошило струмом, він вигнувся, ледве не вперся щелепою у власний кадик — і щедро пролив на пана Вегнера все, чим був багатий.

— Є вода? Чи компот якийсь, байдуже.

Марта простягнула пластикову пляшечку із соком, але там лишалося на самому денці. Навряд чи вистачить вимити руки, тим паче змити все, чим забризкало Вегнера.

— Та не мені! Йому, випити. Якщо... буде... здатен. — Він з огидою скинув із себе припишклого Трюцшлера, приклав пальці до шиї. — Є пульс.

— У задній кишені пляшка, тільки там спирт, здається.

— Викликай швидку. Більше ми нічим не зарадимо. — Він підвівся, сьак-так обтрусився, хоча, ясна річ, це було як мертвому припарки. — Можеш витягти пляжку? І мій мобільний, там, у боковій кишені. Обережніше тільки, сама не заляпайся.

Марта вже телефонувала до швидкої. Зараз їй здавалося дуже важливим робити все, що каже пан Вегнер. Обережно, старанно, не відволікаючись. На думки не відволікаючись. Її ще посмикувало, але легше — вже відпускало.

Чекати швидку з хвилини на хвилину, звичайно ж, не варто було, та й Трюцшлер виглядав краще. Власне, щасливим і задоволеним він виглядав: лежав, скарлючившись, руку запхав під щоку і похрапував. Якби Марті хто сказав, що це можливо, — ні за що б не повірила.

— Надлишок дози. — Вегнер відкрутив кришечку, понюхав, роздуваючи витончені ніздрі. — Оце так! Стає дедалі цікавіше. І багато пояснює, до речі. Він пив із неї?

— Тільки при мені разів два чи три. Добряче так, від душі.

— От же бувають люди, без жодних запобіжників... Так, мобільний у лівій, дякую.

Вона засунула руку до вузької кишені, невчасно подумала: ох, Ніка б уся зійшла на пси від ревнощів, якби дізналася.

Вдягнений був пан Вегнер дивно: у подерті джинси і стару фланелеву сорочку, на ногах — підтоптані кроси. Джинси і сорочка на додачу ще й у плямах від фарби чи шо; зараз як слід і не роздивишся через інші, свіжіші та духмяніші плями.

— Прошу.

— Та ні, поклади поки до себе, щоб я не угробив його. Дочекаємось швидкої, я перевдягнуся — тоді віддаси. — Він помітив її здивований погляд і пояснив: — Я дізнався, що старі склепи збираються переоблаштовувати, і набився до пана Гіппеля полазити там, подивитись трохи перед тим, як... ну, потім туди не поткнешся.

— А вам навіщо?

— Та як сказати... вважай, у мене таке хобі. Чув я чимало про ці ваші склепи. О, серветки? Дякую! — Він витирав руки і говорив, усміхаючись кутиком рота. — Зрештою, життєдіяльність, тим паче безпечна — моя

спеціалізація. А у склепах слідів цієї життєдіяльності вистачає, аж занадто. От, хотів поглянути, наскільки все занехаяно.

— А що з ними планують робити?

Вегнер поглянув на неї із несподіваною допитливістю:

— Тобі хіба не цікаво, що я там знайшов?

Марта пхикнула:

— Для цього й лізти нікуди не треба, могли просто запитати. Хто ж не знає...

— І про шприци? — Голос його відчутно похолоднішав. — І про те, що у них набирають?

Ну от, подумала Марта, ще один типу правильний. Мораліст, який знає, як треба жити.

— А ви чого чекали? — спитала вона. — Що там збираються любителки віршиків лорда Піллфорда? Вишивають серветочки, пишуть оповіданнячка? Чи, може, таємний орден Майстрів-Доброчинців? Хіба там, звідки ви приїхали, все по-іншому?

Він здійняв руки:

— Здаюся, здаюся! Там, звідки я приїхав, усе так само. І так само всім начхати. Єдина розбіжність — якраз у тому, що саме набирають у шприци і заливають у флажки. І навіть не знаю, — додав він трохи тихіше, — просто не знаю, що страшніше.

Пан Трюцшлер хропнув, плямкнув губами і завовтузився, влаштовуючись зручніше. І не скажеш, що хвилин п'ять тому ледве копита не відкинув.

Хоча, подумала Марта, скільки разів він отак уже відкидав копита. Труївся самогонокю, п'яний падав і ламав то плече, то коліно, якимось голову до кістки розпанахав. Заживає як на собаці. І чого я, дурепа, боялася?

— Край у вас особливий, — сказав Вегнер. — Кістки ці... ти ж знаєш про кістки? Хоча, навіщо я питаю, хто тут не знає. Тут усе ними просякнуте, з року ж у рік... Викопуєте, а потім назад — у власні городи, у самогона чи он, — кивнув він на склепи, — одразу у кров, нап'ямую. І все по колу. Знаєш, чого я хочу, Марто?

От тепер вона здивувалася по-справжньому. БЖД у них іще не було — виходить, ім'я він запам'ятав після тієї зустрічі на сходах. Хоча бісики йому пускала Ніка, а сам він задивлявся на Аделаїду. Чи ні — може, після поліклініки запам'ятав, Штоц тоді до неї звертався на ім'я — так, напевно після поліклініки.

Головне — запам'ятав же ж. Он воно як.

— Ви тільки не ображайтеся, — обережно сказала Марта. — Але, як на мене, це не має значення. А значення має лише те, що саме ви можете зробити.

Якби були крутим чиновником чи перевдягненим міністром — тоді так. А інакше... — Вона стенула плечима. — Хіба хтось би відмовився змінити світ на краще? Особливо якби знав, як саме. Ха! Та всі б у чергу поставали — міняти.

Пан Трюцшлер протяжливо зітхнув у сні — мовляв, ох, я би теж позмінював.

— І де ж та, в біса, швидка? — Вже сутеніло, Вегнер підніс руку, вдивляючись у циферблат. — Слухай, ти його знаєш? Набери когось із рідних, повідом. Це він тільки на вигляд такий розпрекрасний — насправді отрута вже у крові, потім, якщо вчасно не промиють шлунок і не прокапають, почнуться ускладнення. І я б не хотів нагнітати, але...

— «Отрута»? — розгублено перепитала Марта. Мобільний у неї, як виявилося, от-от збирався вимкнутись: зранку не «погодувала» і зарядку із собою не взяла.

— У його фляжці не просто спирт. Судячи з запаху, туди добряче сипонули молотих кісток дракона.

— Драков'янка?

— Гірше і небезпечніше. Драков'янку, якщо я правильно розумію, готують за особливим рецептом, порох із кісток кип'ятять і фільтрують, тому токсичність падає... Що? Вимкнулась мобілка? Та телефонуй з моєї, не проблема.

Чепурун відповів одразу. Голос у нього був дивний, напружений.

— Ти з чийого номера взагалі?

Марта гаркнула, щоб не відволікався на дурниці й слухав. Стисло змалювала ситуацію — ну, з урахуванням того, що поряд стояв пан Вегнер.

— А щодо світу... — сказав він, коли вона закінчила. — Тільки між нами, гаразд? Я, звичайно ж, не чиновник і не міністр. Навіть не професор, хоча, сподіваюсь, колись і до цього дійде. Але, — стенув він плечима, — я не наївний дурник. Ти маєш рацію: важливо те, що саме я можу зробити. А я можу! Просто мені потрібен час і... крихта удачі. З цією отрутою немає сенсу боротися, забороняючи чи штрафуючи. Охочі завжди знайдуться — а значить, знайдуться і способи. Склепи заб'ють дошками — збиратимуться на горищах чи у когось на квартирах. Але якщо... — Очі в нього сяяли, обличчя аж світилося. — ...якщо винайти вакцину. Тобто «вакцина» не надто точне слово, але неважливо, суть не в тому. Щоб можна було будь-кого, від малого до старого, захистити. Звичайне щеплення, ну, може, у кілька етапів. І все. Приймаєш будь-яку дозу — одразу відторгнення, але без негативних ефектів. Щоб не «вставляло». І все! І це реально, я вивчав питання.

Він був смішний зараз, цей пан Віктор Вегнер. У подертих джинсах і старій сорочці, на яких підсихала Трюцшлерова блювота, — він говорив про те, як врятує... гаразд, не світ, але все-таки чимало людей у цьому світі.

Тепер я розумію, подумала Марта. Розумію, чому Ніка в нього втюрилася. Навіть шкода її, дурепа. Він же, напевно, бабій, он і до пані Казатул

клинці підбивав, і на Аделаїду витріщався. Просто хоч ображайся, що на мене не витріщається, жодних тобі рівноправ'я і справедливості на білому світі.

І нехай; якщо у нього справді вийде із вакциною – я, може, навіть пробачу йому. Ім'я ж запам'ятав. Розглянемо як обставини, що пом'якшують покарання.

– Гадаєш, я наївний? У двадцять п'ять років замахнувся аж на таке?.. А між іншим, лорд Піллфорд свої найвідоміші віршики понаписував, коли йому й двадцяти не було. І Грандстафф із Кірке винайшли ліки проти Мідасового остовпіння приблизно у тому ж віці.

– Виходить, – усміхнулася Марта, – ви вже спізналися.

Він затнувся, заморгав, потім оглянув себе і зареготів, та так заразливо, що Марта не втрималася і собі почала сміятися.

Якби швидка приїхала от цієї миті, а не п'ятьма хвилинами пізніше, забрала би одразу трьох пацієнтів: одному – промивати шлунок, двом іншим – вправляти мізки.

– Ще треба буде пану Гіппелю зателефонувати, – згадав Вегнер, коли вони удвох із Мартою простували до будиночка біля входу. Радіо повідомляло всім, хто готовий був слухати, що наша команда провела блискучу гру і завершила її нищівною нічиєю. – Це він дозволив мені зазирнути до склепів, хоча, якщо чесно, надії майже не було.

– Надії на що саме? – не зрозуміла Марта. Настала ніч, і вона не бачила очей Вегнера, але все одно час від часу поглядала. Якщо розмовляєш із людиною, треба ж дивитись їй в обличчя – так, задля ввічливості.

– Для роботи мені потрібні кістки. Порох із них чи уламки, не суттєво. Я, звичайно, розумів, що так просто їх не здобудеш. У мене і часу особливо на це не лишиться, я ж працювати мушу, сама розумієш. Але мені казали... словом, я сподівався на чорний ринок, а дещо привіз із собою, на перший час. І тут привіт вам: загальнодержавна кампанія, егері стоять на вухах... Смішно: ми із ними наче займаємося спільною справою, а виходить – вони мені заважають.

– І ви сподівалися знайти щось у склепах? Та ну!

– Власне, у старих шприцах і знайшов – тільки там осад, крихти. Слухай, не бери в голову. Я взагалі не маю права тобі про такі речі розповідати, краще забудь... Так, мені треба кілька хвилин, щоб перевдягнутися... І якщо тебе не бентежитиме компанія людини, яка відгонить обідом пана Трюцшлера...

Марта мовчки показала йому його ж мобільний. Пан Вегнер усміхнувся і збіг сходами. Із освітленого віконця визирнув сторож, вони про щось упівголоса заговорили...

Марта пройшлася вздовж доріжки, побіжно глянула на квітник із хирлявими хризантемами, порожню собачу будку, новенькі плити, на яких було вибито лише дати народження... Біля входу висіла розтяжка: «Готуй домовину живим!».

Трохи нижче було приписано ядуcho-червоними літерами: «Лише у нас! Лише у вересні! Великі знижки особливим клієнтам!».

Геть подуріли, подумала Марта. Цікаво, невже хтось на таке клює? Хоча, якщо згадали про склепи, а Гіппель навіть найняв пана Трюцшлера... Але навіщо?

— Є! — На ґанку стояв Вегнер, вдягнений уже пристойніше. — Ходімо?

Він на прощання змахнув рукою — сторож кивнув і знову втупився у свій кросворд.

— Слухайте, а чому ви не сказали лікарям про те, що було у фляжці? — раптом згадала Марта. — Взагалі про те, що у нього була фляжка.

Він стенув плечима:

— Приїхали б егері, почали розпитувати. Не знаю, як тобі, а мені мати із ними справу якось не кортить. На додачу... чесно кажучи, я не проти запозичити її вміст для своїх дослідів. Тільки ти ж мене не пали, гаразд? А саму фляжку я йому поверну: скажу, що знайшов біля ями, коли поїхала швидка. — Він хмикнув. — Поганющий із мене педагог. Перші дні на роботі — і подивись: чортзна про що розповідаю учениці і вчу бозна-чому.

Вони рушили від кладовища до зупинки, ліхтарів тут було трохи більше, тож Марта не втрималася і знову поглянула на нього. Звичайнісіньке обличчя, абсолютно пересічна постать. І одяг. І голос, в принципі.

Хіба от очі... І взагалі, не можна оцінювати людину за зовнішністю. Нащо далеко ходити: взяти хоч би й Марту...

— Ну, — сказав він, — тобі в який бік? Я на Трьох Голів.

Марті було в протилежний.

— Проїхатися із тобою? Ти взагалі як, оговталась трохи після всієї цієї дурні? Бо, чесно кажучи, я і сам першої миті перелякався, коли побачив...

— Усе гаразд, — швидко відповіла Марта. — Та й не хочеться вас підставляти. Побачить іще хтось, вирішить... бозна-що. Ви їдьте собі, он і ваша маршрутка.

— Ну... тоді бувай? Дякую за допомогу, Марто.

Він навіть смикнувся був обійняти її чи що, але замість того просто змахнув руками, застрибнув до маршрутки й нахилився заплатити водієві. Поки чекав на решту, обернувся, усміхнувся неухажно.

Схоже, подумала Марта, не запідозрив.

Та і чого б це раптом — Вегнер, напевно, і не почув, що вона тоді сказала. Думав, як врятувати Трюцшлера.

Вона стояла, обхопивши себе руками, притулившись плечем до облупленої металевої труби, на якій висів знак зупинки.

Все минулося, закінчилося, але Марті й досі було страшно. Трюцшлер виживе, скільки разів раніше виживав, звичайна справа. Та вона і не за Трюцшлера боялася. І не Трюцшлера.

Подумки вона прокручувала у пам'яті те саме. Три прості слова. Три слова – і те, що сталося після них.

«Щоб. Ти. Здох».

Невже, питала вона себе, невже...

І навіть боялася до кінця сформулювати своє запитання.

Розділ 8

Нова мода

Щодо звільнення діяти треба було швидко, поки не передумала. Тому Марта прийшла до школи раніше і зайняла стратегічно вигідну позицію на другому поверсі, на підвіконні. Звідси було видно весь коридор, зокрема – двері до вчительської.

Як не дивно, але не вона одна не могла всидіти вдома. Навіть ті, хто працював у другу зміну, були тут: Марта час від часу чула занепокоєні голоси. Цікаво, думала вона, що вони там обговорюють, навряд чи новини. Хоча з усього випливало: саме їх.

Зранку Марта теж краєм вуха чула про можливе підвищення цін «на товари другої необхідності» – тільки погано собі уявляла, про які, власне, товари йдеться. От хліб – першої, а одяг? Чи ліки? І електрика, наприклад, – товар чи ні?

Диктор про подорожчання повідомив наче між іншим, основну увагу сьогодні приділили недружнім діям заморських країн (знову ж: яким діям, яких країн? – ви ж у нас розумні, здогадайтеся самі!..)

Марта за останні півроку звикла до того, що як новини – то переважно чергові повідомлення про перешкоди, які ми із легкістю та честю здолаємо. Причому здолати обіцяли тітки у дорогих костюмах і чоловіки, в яких

підборіддя були більші, ніж Мартині груди. Вона аж бачила, як ці-от все покинуть і полинуть долати.

Тому й не зважала. Мачуха теж тихо й мирно дожовувала свій ранковий салат, на екран позирала зрідка, від нудьги. Не на Марту ж їй дивитися. А батько спав, він тепер пізно прокидався, ну і лягав відповідно.

Що у них із батьком, Марта збагнути не могла. Наче помирилися, наче ходить до неї щоночі — а спить і далі на дивані. І мачуха завела моду: раніше все із масштабним вирізом вдягала, нині ж — светри під горло чи шалики якісь, хусточки. Воно на ній, по-перше, як на корові сідло, по-друге, затепло ще для шаликів.

Ну і намахана стала, але тут Марта здогадувалася, в чому справа: певно, за Людвігом своїм дорогоцінним сумує. За володарем надійного, бачте, пістолета і чарівної єгерської форми; тьху.

А може, просто боїться, що рано чи пізно батько із Людвігом вирішить переговорити по-чоловічому?

Про все це Марта розмірковувала собі напівсонна, аж раптом мачуха стрепенулася і ледве не ошпарила себе окропом.

— На перегоні між Лопушанами та Яніважем, — тарабанив диктор, — сталася пожежа, запалали кілька вагонів із соломю. Завдяки оперативній реакції працівників залізниці вогонь вдалося нейтралізувати. Постраждалих немає, транспортне сполучення вже відновлено. Зауважимо, що це третій за останню добу інцидент такого характеру. Фахівці твердять: причина у невластивій для осені сухій та теплій погоді, через яку солома спалахує буквально під час руху потягів. Враховуючи це, найдоцільнішим на даний момент видається зробити паузу у заготівельному сезоні — до сприятливіших часів.

Звичайне ефірне базікання, було би через що панікувати.

А мачуха справді ж занервувалася. Аж спромоглася на запитання:

— Вони сьогодні щось про подорожчання казали? Я прослухала, вибач.

«Вибач»? От навіть «вибач»?!

Від несподіванки Марта навіть відповіла без шпильок:

— Говорили: на товари другої необхідності, типу, тимчасовий захід.

Мачуха грюкнула чашкою об мийку, туди ж відправила тарілку із салатиком.

— Помиєш? Мені треба терміново зателефонувати.

До «дякую» справа не дійшла і, може, то й на краще: куди ж стільки потрясінь основ — та й за один день.

Марта, ясна річ, оцінила. І помила.

Хоча підслуховувати через дзюрчання води було незручно. Схоже, мачуха телефонувала своїй давній подружці до столиці, просила про щось дізнатися. Потім швиденько зібралася і рвонула на роботу.

Марта теж затримуватись не стала. А тепер, сидючи на підвіконні, слухала уривки фраз, що долинали з учительської, і дивувалася: чогось вона таки в цьому житті не розуміє. Подорожчання – не вперше. І не востаннє, мабуть. А вагони... та кому взагалі потрібна ця солома, її в усій країні – хоч греблю гати, що б там дядько Патрик не казав.

Знайшли, блін, привід для паніки.

– ...згори! – заявляв пан Вакенродер. Густий директорський бас лунав у коридорі – ніякими дверима не стишити. – І обговорювати тут нема чого. Внесемо зміни у розклад, десь підріжемо, десь...

– Але ж ви розумієте?..

– Розумію, пане Пансир! І ви мусили б розуміти: будь-яка перевірка... а вони напевне відбуватимуться!.. Ми ж безпосередньо залежимо від фінансування, не забувайте. І нинішні новини тільки перший дзвоник.

– А якщо, – втрутилася Фліпчак, – це просто збіг? Адже бувають просто збіги!

– За нинішніх умов? – Вакенродер чи то прокашлявся, чи реготнув. – Швидше я повірю у повернення пра-Щура і нову Пацючу війну.

– Але це ж зайві години, – обережно зазначив пан Вегнер. Він додав іще щось, Марта не дочула. Щось про навантаження і відповідальність, здається.

Далі всі водночас засперечалися, тільки Вакенродер мовчав.

– О, от ти де! – Це був скуйовджений Чепурун. Плюхнувся поряд на підвіконня, підсмикнув брюки на колінах, покрутився, влаштувавшись. – Дякую за вчорашнє.

– Еге ж, – неуважно кивнула Марта. Вона не одразу помітила здивований погляд Чепуруна і здогадалася запитати: – Ну то як? Чим закінчилося?

– Та чим... живий. Промили шлунок, крапельницю поставили. – Бен поглянув на годинник. – Зараз, напевно, уже вдома. Отримає лікарняний, нависатиме. Хоча, може, й ні. У нього якась термінова робота, зранку Гіппель шукав.

– Ясно.

– До речі, – пожвавішав Чепурун, – ти з якої мобіли вчора телефонувала? Я потім перенабирав, там якийсь лівий чувак. І здається, я його розбудив, хе-хе. Чи, хе-хе, вас обох?

– Дурень, – сказала Марта. – Піди краще причешися. І номер зітри, просто людина поряд опинилася, а моя мобіла «здохла». Ви ж зі Стефом дістали своїми «ох, знову не сьогодні, сьогодні не вийде».

— Так серйозна справа, між іншим. Тобі ж Стеф переказав.

— Щодня у вас серйозні справи. Не одна, то інша. Треба було одразу нести, а не слухати тебе: то він голодний, то пертися через півміста.

Тут уже образився Чепурун.

— Треба було самій приїхати й винести. Відвела б очі єгерям, собак їхніх заговорила — і бувайте здорові. Дрібниця ж для справжньої відьми, чи ні?

У коридорі вже з'явилися перші школярі — переважно малеча, але у цих якраз завжди вуха нашорошені. Марта шикнула на Чепуруна, той скривився.

— І взагалі, — сказав він, — Баумгертнер, де конструктив? Ти вчора Стефу клялася-божилася, що вигадась, як нам...

Він затнувся і насупився.

— Доброго ранку. — Перед Мартою стояв Пауль Будара. — Можна вас на хвилиночку?

— Ти хто? — не зрозумів Чепурун. — І навіщо це я тобі раптом потрібний? Що за манера взагалі — втручатися...

— Іди. — Марта поплескала його по плечу. — Потім домовимо. Це до мене.

Вражений таким поворотом, Чепурун крякнув, пхикнув, зістрибнув на підлогу і мовчки, але з гідністю покрокував геть.

— Ну? — сказала Марта, позираючи на двері вчительської.

— Я знаю, що ви хочете зробити. — Пауль Будара виглядав водночас рішуче і збентежено.

Супер, подумала Марта. Синочок єгеря знає про кістки. Либонь, і про те, де вони зараз лежать. Нічогенько так днинка починається.

— І?... — Вона вхопилася за підвіконня обома руками, щоб не тремтіли. Цікаво, звідки він дізнався? Підгледів? Підслухав? Так, напевно підслухав. — А далі що? Напишеш у газету? Розкажеш татусеві?

Пауль Будара зморгнув. Зсунув кошлатенькі брови, ворухнув ніздрями. Не хом'як — збитий з пантелику ведмедик.

— Вони ж не винні. — Слова він вимовляв так, наче намагався скласти із них крихку головоломку. — Ви їм подобається. Правда, дуже подобається. Їм буде погано без вас.

Тут уже Марта відчула себе збитою з пантелику.

— Ти про що?

— Якщо хочете, я сам туди не ходитиму. — Він озирнувся на двері вчительської. — До гуртка. Батькові щось збрешу, батько повірить. Та й узагалі йому зараз буде не до того.

До гуртка, он воно як, подумала Марта. Несподівано. Та зажди, а про це він звідки дізнався?!..

— Вони не винні, — вперто повторив Пауль. — Розумієте? Будь ласка, не кидайте нас самих! Будь ласка!

Він знову озирнувся — на Штоца, що якраз вийшов із вчительської. Озирнувся і аж зблід, Марті здалося: ще трохи і знепритомніє.

— Гаразд, гаразд! — Вона зістрибнула з підвіконня, щоб у разі чого встигнути підхопити. — Тільки давай без істерик.

Вона бачила крізь двері, як збираються, похмуро перемовляючись, інші вчителі. Ропуха гойдала підборіддями і виблискувала баньками. Вегнер відсторонено допивав каву. Пансир промокав серветкою губи і дивився на годинник так, немов не було у світі предмета дивовижнішого й цікавішого.

Штоц, зауваживши Пауля й Марту, теж спохмурнів, але нічого не сказав, просто пішов до класу. Що вже саме по собі було дивним: першою сьогодні стояла фізика, аж ніяк не рідмова.

Заверещав дзвоник, дрібнота рвонула по класах. Старші теж пішли, але без поспіху. Пані Форніц, фізичка, завжди запізнювалась, а в паралельного «В» зараз була фізра.

— Обіцяєте? — спитав Пауль. — Обіцяєте, що не кинете нас?

Марта кивнула.

— Але так і знай: якщо насмілишся мене намалювати!..

Він почервонів так стрімко й безпорадно, що одразу все стало ясно.

— Це ж від мене не залежить, зовсім. Але якщо хочете...

— Бударо! — пробасив пан Вакенродер. — А тобі що, особистий дзвоник потрібен? І тобі, Баумгертнер?

Марта поглядом дала знати малому, що розмову не закінчено, хай навіть не сподівається, і побігла до класу.

Там уже повним ходом ішов урок... чи, принаймні, те, що виглядало як урок.

— ...от про це ми й говоритимемо.

— То, виходить, типу новий предмет? — невдоволено протягнув Артурчик. — Ще й іспит потім складати?

Штоц обернувся до нього, заклав руки за спину.

— Ні, Зіммере, обійдемося без іспитів. Але конспекти перевірятиму. І за прогули штрафуватиму. Отже... — Він змахнув руками, немов диригент перед окрестром. — Про стан у світі. Всі ви, звичайно, дивитесь телевизор, слухаєте радіо, але, скажімо, весь інтернет забитий казна-чим... ні, Клаусе, йдеться не про те казна-що, про яке ти зараз подумав. Тож, якщо читати в мережі все без розбору...

— Він не одружений, — прошепотіла Ніка так, щоб чула тільки Марта.

Марта кивнула:

— Щойно прокинулася? Штоц сто років як не одружений.

— Та до чого тут Штоц?! — образилась Ніка. — Пан Вегнер! Ну, божедомчик.

— А. Це він тобі сам повідомив? Чи звернула увагу на його безіменний?

— Слухай, ти чого зранку така злюща? Дні починаються, чи що? Я просто знайшла його на «Друзях». Відправила запит, він мене зафрендив. От і все.

Марта не була на «Друзях» з учорашнього ранку, тож про це не знала. Хоча могла би сама здогадатись. Себто — додати у френди.

— І подружки в нього немає, — шепотіла Ніка. — Точно, я перевірила. Він навіть пацючиху Казатул досі не додав.

— Мало хто кого не додав. А перевіряла ти як, статус подивилася?

— І статус, і фотки. Їх, щоправда, обмаль, але на всіх він сам. У костюмах таких, знаєш, строгих. Серйозний він.

— Ну от, бачиш.

— Що «бачиш»? Ти на що натякаєш?! Що я йому не до пари, так?

— Міллер! — перервавсь класний. — І ти, Марто. Про що я зараз говорив?

— Про непростий міжнародний стан. — Марта вже кілька років як прокачувала у себе цей напрочуд важливий скіл: краєм вуха слухати, про що розповідає вчитель, навіть дуже нудний. Штоц сьогодні, до слова, бив усі рекорди, раніше за ним такого не водилось. — Про те, що немає простих рішень. І про реванш, який намагаються взяти деякі тридев'яті та тридесяті, а особливо — заморські держави. Що нам варто бути як ніколи згуртованими, не сваритися через дрібниці. Не критиканствувати. І ще — плекати свої одвічні традиції.

Із задньої парті придушено реготнув Вухастий Клаус.

— Все так, — Штоц кивнув, пройшовся уздовж дошки. — До речі, про традиції. На наступний урок кожен приготуйте опис якого-небудь свята, обряду чи прикмети, які, на вашу думку, варто пригадати й оживити.

— Це на кшталт заборони ножиць? — уточнила Аделаїда. — Що їх не можна ніде використовувати і дома тримати, а тільки у державних установах і тільки номерні?

Вона усміхнулася, мовляв, дурниці ж, повний абсурд, але я розумію: так повелося.

Клас зреагував на це похмурою мовчанкою. Аделаїда, чого іще від неї чекати.

— На кшталт цього, — кивнув Штоц. — Ну, ти можеш нічого не готувати, допомагатимеш мені. Прокоментуєш, як ті чи інші обряди сприймалися у твої часи.

Він продовжив урок, іноді поглядаючи на Марту із Нікою. Марта із Нікою поводитися взірцево. Одна виводила візерунки на аркуші та, якщо брати до уваги відсутній погляд, марила прекрасним принцом. Інша, на точнісінько такому самому аркуші, підкладеному їй із припискою «Вішлист — ????», — укладала, власне, вішлист. І думала про те, що згаяла єдину можливість розповісти подрузі про вчорашню зустріч із її прекрасним принцом.

Хоча — чому неодмінно «її»? І взагалі, це не Мартина таємниця, тож не Марті про неї розповідати.

Одразу після дзвоника Ніка підхопилася і зeszла, Марта не встигла й слова мовити. Натомість її покликав перекинутись слівцем Стеф. Чепурун досі дувся, але теж підійшов.

— Що це було, ти зрозуміла? — спитав Стеф. — Ніколи Штоца таким не бачив.

— Та їм згори якесь розпорядження прийшло, я чула краєм вуха, якраз перед уроками.

— Вона, — буркнув Чепурун, — сьогодні все підвіконня перед учительською протерла. Дуже на когось чекала.

— Та годі вам! — не витримав Стефан-Миколай. — І так тоскно. Ви хіба не бачите? Штоцу все це... У нього ж обличчя було — наче на власному похороні.

— А як на мене — бадьоро так викладав. Із задоволенням навіть.

— Начхати, — сказала Марта. — Не наша справа. Давайте краще про наші.

— Стефе, ти ж учора їй пояснив?

— Начхати, — повторила Марта. Намагалася говорити спокійно, впевнено. Із цими хлопчиськами по-іншому не можна, завжди панікують. — Питання не у грошах, повернемо, якщо буде треба. І навіть не у чесному слові.

У Чепуруна хіба тільки пара з вух не повалувала.

— Агов! Подумайте головою! Ти ж сам розповідав: рибки поздыхали. Рибки! Скільки там кістки пролежали, день? — і прошу! А за день те саме із новими.

— У роздягальні рибок немає, — пробурчав Чепурун. — Тільки таргани і коники — такі, смугасті, та ти їх сама бачила, напевно. Поздыхають — ніхто не заплаче.

Марта поглянула на Стефана-Миколая. Той відвів погляд.

— Вибач, дурницю утнули. Я тоді перелякався через собак. Подумав: там вони точно не винюхають, там же ж духан такий... спортивний, роками накопичений. Що хочеш ховай, немає надійнішого місця.

— Треба якось зухвало так, — запропонувала Марта. — Просто прийти і винести із спортзалу, а далі... Я, наприклад, відволічу пана Луцевського. Не факт, що егері стежать за школою.

Обидва так на неї поглянули, що Марті стало моторошно.

— Ти б на уроки не запізнювалася, Баумгертнер. Штоц із цього почав: про те, що у нас тепер два вахтери. Один — пан Луцевський, як і раніше. А другий — егер. Без собаки, щоправда, але погляд — куди там будь-якому собаці. І нюх, певно, суперський. Він нас із першого погляду вичислить, зуб даю.

Марта пригадала: так, сидів у вестибюлі якийсь дивний чоловік, вона вирішила, що батько когось із малечі, привів своє чадо і от-от вирушить далі, у своїх справах. Сидів, розмовляв із паном Луцевським.

Кому б і на думку спало.

— Словом, зухвало не вийде, Марто. Я думав собі: може, обмотати брудними ганчірками, футболками — і за тиждень, коли він буде не такий уважний...

— У нас фізра у вівторок, — нагадав Чепурун. — А в мальків навіть раніше. Хочеш, щоб як із рибками?..

Всі трое замовкли. Та і що тут було казати: вляпалися капітально, по самісіньку маківку.

От якби, думала Марта, якось натякнути пану Вегнеру. Створити, наприклад, новий акаунт на «Друзях», анонімний, себто — підробний, зафрендити Вегнера і написати йому в приват.

Але ж здогадається! Навряд чи він усім підряд розповідає про свої плани, він же не ідіот.

— Отже, у нас субота-неділя на те, щоби викрутитися, — підсумував Чепурун. — Після уроків влаштовуємо військову нараду і сидимо до переможного. Слухай, Марто, ти тільки не злися... Але все ж таки ти у нас Відьма чи хто? Може, придумаєш щось таке. Очі там відведеш егерю чи перетвориш на пелікана, не назавжди, на півгодинки?

Вона від душі пригостила його запотиличником.

— Ні то й ні, — хмикнув Чепурун. — Як нас легко образити.

А потім додав уже іншим тоном:

— Оце так! Безпека чиеїсь життєдіяльності — алярм-алярм! — під загрозою!

Стеф із Мартою озирнулися. Від туалетів до класу йшла Ніка. Себто не те щоби йшла — крокувала! Виступала, простувала, пливла.

Вдягнена була так само (дякувати небесам!), але з макіяжем на обличчі і з вишуканими сережками у вухах.

— Цирк приїхав. — Чепурун повернувся до Марти. — Ти б, може, з нею переговорила? Застукає Вакенродер — з'їсть без солі й перцю.

— Пізно, — сказав Стеф.

І справді, до класу вже заходив пан Вегнер. Зупинився, пропускаючи інших, гречно всміхнувся Ніці, яка — авжеж! — із ним привіталася.

— Остаточно з глузду з'їхала? — прошепотіла їй Марта, коли всі розсілися.

— Ти бачила, як він на мене дивився? Бачила?!

— Дівчата, тихіше, будь ласка. Отже, ми із вами говоритимемо про очевидні й водночас дуже важливі речі. Вам, звичайно, те саме скаже вчитель із будь-якого предмету, але, — пан Вегнер сперся пальцями на стіл і трохи подався вперед, — скажіть-но мені, що належить нам від народження? Чим ми володіємо? Що є нашою невід'ємною частиною? Так. — Він вказав на Ніку, яка здійснювала руку з ентузіазмом і захватом. — Ви тільки, прошу, всі представляйтеся одразу, так ми zarazом і познайомимось.

— Тіло! — дзвінко повідомила Ніка. І трішечки отак зашарілася.

Артурчик із Вухатим Клаусом на задній парті повтикалися обличчями в долоні й ледве чутно рохкали. Дівчата перешіптувалися, Чепурун демонстративно повернувся до Марти й похитав головою.

— І ви в нас?..

— Вероніка Міллер.

— Чудово, Вероніко. Ще версії?

Щойно Ніка сіла, Марта підсунула їй аркушик із крупно наведеним «17!». Ніка здійняла брову, перевернула аркушик і заходила ся щось на ньому писати. На Марту вона демонстративно не зважала.

Пан Вегнер тим часом вів урок далі — і, взагалі-то, виявився непоганим оповідачем. Слухати його було не нудно, говорив він речі правильні, іноді очевидні, але примудрявся подати їх оригінально. Чимось він нагадував Марті Штоца — тільки Штоца, молодшого років на тридцять.

А Ніка строчила без упину, розвернувшись так, щоб Марті було незручно підглядати. Та Марті й не кортіло. Можна подумати! Вона мала теми цікавіші.

Насамкінець пан Вегнер заявив, що замість іспиту будуть реферати – але не звичайні. Кожен мусить провести невеличке дослідження, теми він роздрукував на всіх. Потім провів контрольну, зовсім не складну. Попросив Урсулу і Клауса зібрати зошити, а сам вже ладен був відкланятись, аж тут водночас сталися дві події. Пролунав дзвоник, і до класу вдерлася Ропуха.

– Добре, що ви іще не порозходилися! – фиркнула вона, витираючи зіжмаканою хустинкою шию. – Термінове оголошення! У понеділок із сьомої тридцяти збір макулатури. Ви, пане Вегнер, відповідальний, до речі. Із кожного по п'ять кілограмів, не менше. Хто хворіє... є хворі? – словом, всім перекажіть, аби...

Тут погляд її впав на Ніку, і Ропуха залякла, наче у неї стався напад сольового остовпіння.

– Міллер? А це що таке?!

Ніка мовчала і стрімко полотніла.

– А ну марш змивати все це... – Ропусі аж подих перехопило від обурення. – Пане Вегнере, а ви куди дивитесь?! Невже не знаєте наших правил? Міллер, чого чекаєш?! Чи хочеш до директора, писати пояснювальну?!

Ніка зірвалася з місця і вибігла, ледве протиснувшись повз Ропуху і люто грюкнувши дверима.

– Це я винний, пані Фрауд. Не варто було, мабуть...

– Ви у нас недавно, могли не знати. Але дозвольте вже іншим робити висновки, що саме варто було, а що ні, пане Вегнере.

І Ропуха з гідністю пішла собі, а за нею почали розходитися і хлопці з дівчатами. Наступною у них була інформатика, тож Марта вирішила, що – хай би як Ніка поводитася – краще винести її речі, ніж змушувати зайвий раз зустрічатися із паном Вегнером. Після такої ганьби...

– Марто, – кашлянув він, коли вона вже рушила до виходу. До класу забігали хлопці із паралельного, обговорювали, як Жираф сьогодні побився у роздягальні із Шурупом. На рівному місці зчепилися, через дрібничку. А раніше були нерозлийвода.

– Так, пане Вегнере?

– Пам'ятаєш, про що я вчора розповідав?

Вона кивнула.

– Хочу попросити тебе про одну послугу. Точніше, запропонувати як тему для реферату. Розумієш, щоб шукати... – він поглянув через її голову на галасливих «В-шників», – ...те, що мені потрібне, я мушу знати, де, власне, шукати. А сидіти в архівах часу поки що не маю. Напиши історію драконових падінь – тих, що пов'язані з Ортинськом. Зможеш?

— Легко! — відповіла Марта, зручніше перехоплюючи сумку Ніки. — Мені навіть самій цікаво. А... як ваші успіхи? Так нічого і не знайшли?

Пан Вегнер розвів руками:

— Це не питання одного вечора, сама розумієш. Ну, я сподіваюся, ми іще якимось про це поговоримо. О, тримай-от про всяк випадок. Якщо знайдеш щось термінове і по-справжньому цікаве, телефонуй.

Ніка чекала на неї в коридорі — похмура, із червоним обличчям. Відібрала сумку і крізь зуби подякувала. Певно, бачила, що Марта розмовляє із Вегнером, і надумала собі всякого.

— Ти як? — зітхнула Марта. — Ропуха дуже пиндючилася?

— Покумкала та пішла. Сміялися?

— Та ніхто не сміявся! Всі ж розуміють.

Ніка сумно зиркнула на неї і перевела розмову на якісь дрібниці.

А ввечері, перевіряючи приват на «Друзях», Марта зазирнула у стрічку і побачила на стіні у Ніки новий пост. Те, чого і боялася.

Бо, коли збирала її речі, не втрималася ж, поглянула на аркуш, — і так, там були віршики. Віршики, тільки подумати!

Правду кажуть: деякі, якщо вже втюрилися, геть розум втрачають.

Добре хоч, Ніка здогадалася опублікувати їх «friends only». І минулося якимось без ганебних шмарклів, ніяких «тебе я хочу як ніколи, коли до школи йду й зі школи», все так алегорично, трохи навіть, треба визнати, елегантно. Багато хто лайкнув, навіть пан Вегнер.

Марта подумала і теж лайкнула — а чого, вірші непогані. Заразом відправила Вегнерові запит на додатися у френди.

Потім вона пішла у гараж чекати на лицарів, та й треба було пошукати, що здати у понеділок на макулатуру, — і тут її нарешті осяяло. Це ж саме напрошувалося: як позбутися кісток і допомогти пану Вегнеру.

Лишилася справжня дрібничка: облаштувати все, нічого не пояснюючи Чепуруну й Стефу.

Щуряча отрута

— Бомба! — одразу заявив Чепурун. Він зайшов до гаража, перевірів, чи щільно замкнено двері, і пояснив: — Нас врятує бомба. Ідеальне рішення. Навіть, не побоюся цього слова, геніальне. Але можна без овацій, я не марнославний.

— Ти божевільний, — сказав Стефан-Миколай. — Яка, до біса, бомба?

— Така. Якої. Не. Існує! — виголосив Чепурун, змахуючи пальцем для унаочнення. — Не в'їхали? А це ж елементарно. Ми телефонуємо єгерям, повідомляємо, що в спортзалі бомба. Вони їдуть, перевіряють — зобов'язані перевірити, якщо був такий сигнал! — і що?

— Що?

— Знаходять пакунок із кістками! Вуаля!

— Тільки представимося чи одразу надиктуємо адреси-телефони? — уточнила Марта.

— А ти про таку річ, як анонімний дзвінок, не чула? Жодного ризику і стовідсотковий результат!

Марта пхикнула:

— Авжеж, хто ж не чув! Я навіть про визначник телефонних номерів чула: кажуть, є такий у єгерів. Про всяк випадок. То з чийого телефонуватимемо? З твого? Адже — жодного ризику, сам кажеш.

— Так не можна! — обурився Чепурун. — Розтоптати у зародку геніальний задум здатний кожен. Ти конструктивну критику давай. Що пропонуєш натомість?

— Пропоную здати їх в макулатуру.

Чепурун реготнув:

— Ду-у-уже смішно! Свіжа та дотепена пропозиція, Баумгертнер.

— Він має рацію. — Стефан-Миколай присів на краєчок столу, розкрив крихітний перекидний нотатник. — То що, давайте по-серйозному, часу обмаль. Накидаємо варіантів, а там поміркуємо, оберемо.

— Я серйозно. Ну от подумайте: що саме ми пообіцяли пану Клеменсу? Віднести кістки на звалище. Куди везуть макулатуру?

Лицарі презирнулися, на обличчях з'явилися посмішки.

Ясна річ, вважалося, що зібрана макулатура потрапляє на завод із переробки вторсировини, але насправді все було трохи по-іншому. Верхньоортинський

завод давно уже нічого не переробляв, а у Нижньому його ніколи й не було, возити ж до Урочинська — надто не вигідно. Тому зазвичай вивантажували на звалищі. Школярам, ясна річ, не казали, аби не перекреслювати їхнього ентузіазму, та всі й так знали.

— Припустимо, — неохоче визнав Чепурун. — є раціональне зерно. Але як саме ти їх здаси? Чергові перевірятимуть же, зважуватимуть.

Стефан-Миколай тим часом щось строчив у своєму нотатничку. Сказав, не підводячи голови:

— Розберемось. Відволікти, підкинути до уже зданого. Чи ні — потім, коли нестимуть і закидатимуть до машини. Щоб одразу потрапили до кузова, без варіантів.

Він постукав олівцем по аркушу.

— І от іще: перепакувати неодмінно. Щоб, коли знайдуть, на нас не вийшли.

— Блін, — реготнув Чепурун, — ми просто таємні агенти. Пам'ятаєш, Стефе, як малими грали: підкласти пакет агентів Ропусі. Із особливою жужелицею — живою шифрограмою, за якою полюють всі спецслужби ворожих держав. Ох, Ропушенція тоді оскаженіла!

Стефан-Миколай помовчав, дивлячись у нотатничок. Потім додав:

— Губатого завтра відправляють до столиці. Під вартою. Може, тобі, Марто, змінити мобільний?

Мобільний міняти Марта не збиралася: у неї чисте сумління, чого б це раптом! Жодного гачка ворогові, жодного приводу впевнитися у підозрах.

— Дивись сама, — сказав Стеф. — Я ж не тільки через Губатого. Про нього, власне, могли і збрехати. Але, — зауважив він, — батькові сьогодні телефонували зі столиці. І мати вся на нервах. Щось намічається, якісь зміни. Мене знаєш, що найбільше злякало?

Марта не знала, у неї мізки були геть іншим зайняті. А от Чепурун знав. Він сидів у давньому роздовбаному кріслі, але не розвалився, як зазвичай, а зсунувся, стиснувся увесь. Він, як і Стефан-Миколай, щось таки відчував.

— Штоц, — сказав Чепурун. — Штоц тебе налякав.

— Його наче підмінили, правда. Ніколи і нізачо він не мовив би таких дурниць. Але лякає і не це — інше.

Навіть Марта здригнулася і поглянула на Стефа — таким тоном він це вимовив. А Чепурун — той дивився, не відводив очей, аж весь посунувся уперед, ледве з крісла не випав.

— Я раптом збагнув, — розгублено сказав Стефан-Миколай. — Це він не вперше. Все як по завченому. І це — Штоц! Який завжди вчив говорити ясно, діставав нас за кацеляризми у творах!.. У творах, смішно ж! І тут!..

— «Говориш ясно — мислиш ясно», — процитував Чепурун. — Але він і справді викладав із задоволенням, Стефе. От як таке може бути?

Марта пирхнула:

— Знаєш, люди іноді змінюються. Але менше з тим, давайте розбігатись, мені ще домашку робити і завтра до Інкубатора. Уже всіх ненавиджу при думці, о котрій треба вставати...

Вона сподівалася лягти раніше, але ж ні. Батько ще не повернувся, Еліза була злюща, хоча намагалася не показувати. Поки Марта пила на кухні чай і краєм ока дивилась ток-шоу, мачуха сновигала туди-сюди, грюкала дверцятами у стінці, переглядала якісь документи. Щойно зайшов батько — кинулася до нього: «Треба поговорити!»

Почалося, подумала Марта.

Піти зараз було би підло: не можна кидати батька одного на поталу цій ехидні.

— То поговоримо. — Батько зайшов на кухню, торкнувся Мартиного плеча. — Нічого, якщо я поки перехоплю? Пиріг ще залишився?

Батько поклав його до мікрохвильовки і чекав, повернувшись до Елізи. Та зиркнула на Марту, бліда, із щедро нафарбованими губами.

— Я була сьогодні у відділку. Щодо твоєї пенсії. Черги по всіх коридорах, крики, скандали. Нема сенсу, Раймонде. Нічого вони нікому не призначать. У кращому випадку разові виплати, і то... тим, у кого чітко зафіксовані дата і час. — Вона знову зиркнула на Марту. — І діагноз визначений. Решту списують за статтею «нещасний випадок на виробництві», без винятків. І без шансів.

— Ну вибач, — спокійно сказав батько. — Хто ж знав. Вийшло як вийшло. Там цим не переймаєшся, просто на думку не спадає.

Еліза міцно стулила губи: очевидно, хотіла відповісти у своїй звичній манері, щоб навідліг, навиліт, — але стримувалась.

— І хай би йому грець, — сказала зрештою. — Себто — звичайно, дякувати Богові, що так. Гріх жалітися. Але ти новини дивився? Треба кудись влаштуватися, Раймонде, уже зараз. Не сподіватися на молочні ріки із кисільними берегами. Далі буде гірше. І я одна не здужаю. Якщо вони скоротять ставки — а вони скоротять, жодного сумніву...

— Новини я дивився, — кивнув батько. — І вже влаштувався, от якраз щойно від Гіппеля.

— Він узяв? Іще у понеділок відмовляв...

Мачуха витягла пиріг, поставила перед батьком. Той вхопив виделкою добрячий шматок і заходився із насолодою жувати.

— Обставини змінилися, — сказав із дивною інтонацією. Наче насміхався над Гіппелем, але ні, ясна річ, він би не став. Тільки не над Гіппелем.

Мачуха кивнула, однак уточнювати не насмілилася.

Вранці, коли Марта прокинулась, Елізи вже не було. Батько спав чи просто лежав із заплющеними очима: на спині, акуратно склавши руки на грудях. Дихав повільно, розмірено: якщо не придивлятися, і не помітиш.

Марта нашвидкуруч поїла, сушачи голову над тим, як повернути заплановану на понеділок авантюру. Лишалася справжня дрібничка: посеред всергь забитого школярами спортзалу привернути увагу пана Вегнера до пакету із кістками, не виказавши при цьому ані себе, ані Стефа із Чепуруном.

У новинах чомусь замість власне новин розмірковували про шкоду від мандрівок. «Перебуваючи у звичному середовищі, ми, крім усього іншого, адаптуємося до відповідних вірусів, мікробів та наночар, виробляємо стійкий імунітет», — повідомляв, змахуючи вузькими окулярами, професор такий-то. «Авжеж! — підхоплював академік сякий-то. — А от під час незапланованих пересувань ми наражаємося на ризик підхопити інші — ті, до яких наш організм не пристосований. Більше того, і самі мимоволі стаємо рознощиками тих штамів і різновидів, до яких звикли. Ясна річ, не йдеться про тотальну заборону мандрівок, але за нинішніх неспокійних, хвороботворних часів...» «Адже зараз осінь! — згадувала ведуча. — Восени організм надто ослаблений! Та й узагалі, це не в дусі наших традицій — мандрувати!»

Вся ця нісенітниця добряче дратувала і відволікала Марту. Немов запах підгнилих овочів: наче й несильний іще, а відчувається, дістає.

Замислившись, Марта незграбно смикнула рукою і перекинула чайник. Скатертиною почала повільно розпливатися темна пляма. Чудовий привід для Елізи наче між іншим бризнути отрутою, мовляв, не цінуємо праці інших, за столом не снідаємо, а робимо чортзна-що...

І не сподівайся, подумала Марта. У мене в понеділок день народження — і настрій ти мені не зіпсуєш, так і знай!

Вона швидко прибрала зі столу, зняла скатертину і поклала до пралки. Щоб не виказати себе, додала туди брудної білизни.

Мимохідь здивувалася, звідки їй стільки взялося. І чому раптом на простирадлах і на покривалі ці темні цяточки? Варення чи шоколад, вона навіть понюхала — ні, не схоже. Але... ну не кров же, справді!

Залишила батькові записку, щоб все витягнув і розвішав, і побігла до Інкубатора. Була не засмучена, ні! — просто по-бойовому зла. Давай, збадьорися, говорила собі, скільки можна киснути! Тобі за два дні стукне вісімнадцять, доросла дівка, що за настрої! «Хрінові передчуття»?! Забий на передчуття.

Спеціально зробила гак, забігла на ринок і придбала фарбу для волосся. Чепурун зі Стефом напевно не втримаються від цінних та дотепних зауважень, мовляв, все життя мріяла про пшеничне, а тепер вирішила назад

перефарбуватись, вітаємо, мрії здійснюються. Але хлопчиська нічого в таких справах не тямлять. От Ніка...

Від думок про Ніку Марта спохмурніла. Вони сто років дружили і ніколи посправжньому не сварилися. А тепер з'явився пан Вегнер — і прошу ласкаво. Як пояснити Ніці, що не можна робити із себе посміховисько? Віршики — хай би уже, вона завжди їх писала, але ці її наряди, ці погляди, зітхання-примовляння, «тіло, пане Вегнере!..» — Ніка ж навіть не усвідомлює, чим все скінчиться. Гірше того: якби усвідомлювала, поводитися б точнісінько так само. Бо сподівається, ідіотка.

Марта, звичайно, не могла похвалитися великим досвідом у таких справах, але добре уявляла, до чого все йде. Перешіптування, смішки за спиною, наче необразливі демотиватори у стрічках однокласників, а потім — і відверті знущання, зокрема — на його уроках.

А якщо на додачу Ніка дізнається про те, що Марта готує для пана Вегнера проект... І нічого ж не поясниш, нічого не доведеш: образа на все життя, смертельна та ядуча.

Ну то й що, розлютилася раптом Марта, що я мусила робити?! Відмовлятися?! Вибачте, пане Вегнере, але коли я погоджуся, моя найкраща і єдина подружка, яка у вас втюрилась, мене зненавидить? Марта ж не винна, що Ніка така... така... дурненька — так, дурненька! Марті із паном Вегнером цікаво. І він, між іншим, хоче зробити добру справу. Нечасто в цьому місті людина дбає не про себе, а про інших. І ніхто не поспішає допомогти, всім начхати. А він навіть пана Трюцшлера врятував, хоча яка кому справа до Трюцшлера, так? Якби той помер від отруєння — що, розпочали би слідство, з'ясовували, хто отруїв і навіщо?.. Зараз, розігналися!..

Тут Марта (яка і сама якраз розігналася) перечепилася об роздовбану плитку, якою був вимощений вхід до одного з ринкових магазинчиків, і зупинилася. Думка про отруєння викликала наче таке собі клацання у неї в голові — гучне настільки, що Марта здивувалася: чому ніхто не почув? Повз неї поспішали суботні покупці, за сусідніми прилавками сонно обговорювали новини тітки, що торгували айстрами, одноразовими гороскопами, батарейками і чайниками. Пахло шаурмою і підгнилими персиками.

— Пацюча отрута! — кречав старенький у перекошених окулярах. Простував розмашистою, матроською ходою, на грудях у нього погойдувався лоток із відкинутою кришкою. З кришки звисали головами вниз пацючі тушки. Марта не одразу й збагнула, що насправді це лише муляжі. — Виготовлена за особливою рецептурою! Діє стовідсотково! Назавжди позбавить ваш дім від паразитів!

Старенький помітив, що Марта дивиться на нього, і кивнув:

— Потрібні? Віддам задешево. Всі хвалять, але, хе-хе, ніхто не приходить по добавку. А чому? А тому, що однієї порції вистачає. Стовідсоткова гарантія. А чому?

— Тому, що ніхто не приходить по добавку.

— Тому, — старенький здійняв вказівний палець, — що ця штука їм подобається. Не клієнтам, хе-хе! Пацюкам. Пахне як сир, виглядає як сир.

За смаком... хе-хе, мабуть, як сир. Тільки всередині не один лише сир, а ще, ну, розумієш, порошок. Особливий. З'їдають, а він накопичується в тілі. І зауваж: черево при цьому в них не болить.

— Ви просто гуманіст, — із відразою сказала Марта.

Старенький образився:

— До чого тут гуманізм? Вони ж розумні! Відчують біль — нашорощаться. А побачать, що один з'їв і помер, решту ніколи не змусиш з'їсти.

— І швидко спрацює? — навіщось запитала Марта.

— Чотири-п'ять порцій на дорослу особину. І через кілька діб після того, як буде вжито останню порцію... — він натхненно змахнув руками. — Якщо, звісно, вони з'їдають більше, то й спрацює швидше, тому я раджу робити паузи між порціями. Братимеш? До порції додається безкоштовна брошурка, де все розписано... ну, окрім рецепту, ясна річ.

— Слухайте, — сказала Марта, — мені от цікаво: що мусить статися із людиною, щоб вона почала думати в цьому напрямі? Ну, припустимо, сиджу я собі, нікого не чіпаю, раптом бац! — а давай-но винайду пацючу отруту. Так не буває.

Старенький посміхнувся:

— Так — не буває. А буває по-іншому: служиш ти у науково-дослідному інституті, сидиш у таємному відділі. — Говорив він тим самим насмішкуватим тоном, але щось все-таки змінилося, Марта це одразу відчула. — А потім — бац! — і все догори дригом. — Старенький знову змахнув руками, і муляжі на його коробці загойдалися, наче шибеники. — Інститут розпускають, дослідження припиняють. А дослідження були пов'язані, хе-хе, з імовірним ворогом, який спить і бачить, як узяти реванш після двох, між іншим, поразок. І для цього, ясна річ, де тільки можна понаплоджував своїх агентів впливу. От із звироднілими нащадками цих агентів і потрібно, хе-хе, боротися, а то ж шкодять, маскуються під звичайнісіньких безсловесних тваринок — але ці от розумніші, живучіші, небезпечніші.

Він підборіддям вказав на Марту:

— От ти, дівчинко, на кого хочеш вчитися?

— На дизайнера, — бовкнула Марта. — Чи вам не все одно?

— Ну, тобі ж було не все одно, коли запитувала. Отруту ти купувати не збираєшся — тож от тобі порада. Безкоштовна, не бійся. — Старенький розім'яв шию пальцями, не відводячи від Марти уважних, прискіпливих очей. — Ні на якого дизайнера ти, звичайно, не вчитимешся, сказала перше, що спало на думку. Та і не суттєво, ким власне ти думаєш стати. Запам'ятай найголовніше: ніколи не зв'язуйся із владою. Із, хе-хе, державою. Із нею хлібно і тепло, і черево не болить, але зрештою у тебе залишиться два виходи, дівчинко. Мовчки жерти отруту або торгувати нею. Хоча, якщо замислитися, різниці між ними жодної.

От придурок, розсердилася Марта. І я теж мо-ло-дець — на біса мені було взагалі із ним розмовляти.

— Дякую, — сказала вона. — Я врахую. — І, розвернувшись, рушила чимшвидше геть звідси.

Її всю трусило — і справа була, якщо чесно, не у старенькому. Просто такий от збіг: та думка, що промайнула в її голові, і ці отруєні пацюки.

Вона згадувала, складала деталки — і дивувалася, якою наївною була. Якою дурноголовою.

Мачуха, яка несподівано за стільки часу взялася куховарити. Яблука — «особливий сорт, наливна есперидівка», — принесені мордатим паном Бударою. І пиріг, спечений спеціально для батька. Дуже смачний пиріг. Їж од пуза, шлунок не заболить.

А з іншого боку — дивна поведінка батька, його сонливість, його байдужість. Так, звичайно, він таким і повернувся — але ж мусив за ці дні прийти до тями, мусив! Та не прийшов.

Господи, подумала Марта, що ж я себе накручую. Тільки у страшних казках таке буває: мачуха, отруєні яблука... Я б іще повірила, якби хтось наважився підсипати порошок батькові Чепуруна. Але — не моему ж! І мачуха — стерво, ясна річ, але не вбивця, ні.

Ох, і навіть до поліції із цим не підеш — егері свого не видадуть, а якщо все правда, значить, без Будари не обійшлося.

Вона набрала мобільний батька — довгі гудки. Вийшов кудись. Чи спить.

Хоч би, думала вона, до вечора нічого не сталося, а ввечері я вже цей пиріг!.. У відро та на смітник! Чи ні — заховати шматок і потім знайти спосіб, щоб — на експертизу. Власне, нехай-он Стеф перевірить склад, у кислотах якихось порозчиняє. І подивимось!..

Згодна: навряд чи він щось виявить, це я все понавигадувала, у страху очі великі. Але — не завадить. Просто щоб совість чиста була.

І от іще: не забути порадитись зі Штоцем — обережно, щоб не здогадався, про що мова. Я вигадую, як саме; вигадую!.. Штоц розумний, навіть мудрий. Він допоможе. Швидше за все — посміється і доведе, що я верзу дурниці. А я і не проти. Нехай посміється. Нехай доведе.

Вже від воріт ринку вона побачила, як від'їжджає маршрутка; наступну чекати було хвилин двадцять, і Марта пішла пішки — просто не могла стояти на місці! Щоб відволіктися, планувала: сьогодні вивчити уроки, завтра тоді вільний день, буде час зайнятися дослідженнями для пана Вегнера.

Попереду тротуар перегородили брудно-жовтими щитами, сонце сяяло в калюжах, перехожі кривилися від запаху і робили гак, тільки щоб не йти повз ці калюжі.

Марта перебігла вулицю, все одно їй було на той бік, просто там вона зазвичай намагалася не ходити. Бо раніше, до того, як змінився власник, на місці нинішньої кав'яреньки «Райський куточок» була шоколадниця «Три бажання», до якої вони любили навідуватися із мамою і татом. Марта поглянула крізь вітрину: крихітні столики під мармур, прищава офіціанточка із сонними очима, пластикові ліани над прилавком. Відвідувачів немає – так, лише одна пара в дальньому кутку.

Він – куций, голомозий, із акуратно підрізаними та розчесаними рівненькими вусиками. Вона – велична, грудаста, широкоплеча. Із хустиною, обмотаною навколо шиї, – наче гіпсову шину наклали.

Одразу було зрозуміло: ніяка це не романтична зустріч – а справжнісінька ділова, діловішої не буває. Вона говорила, трохи нахилившись уперед, вхопившись правою рукою за ліву, щоб не зірватися на крик. Він слухав, кивав, плавно змахував долонями. Наче вмовляв: зачекай, потерпи, скоро все закінчиться.

Зрештою його співрозмовниця не витримала і потягнулася до хустини. Певно, ослабити, а навіть коли і розмотати – то й що з того?

Але Марту наче жажнуло струмом. Вона відсахнулася і помчала, ухиляючись від пішоходів, не чуючи їхніх здивованих вигуків. Звернула у найближчий двір, пробігла дитячим майданчиком, – і далі, дворами, провулками, не розбираючи дороги... Зупинилася тільки в парку Безіменного Міннезігнера. Озираючись, розуміючи, що ніхто за нею не женеться. Її, скоріш за все, навіть не помітили. Еліза була надто захоплена своєю хустиною, а пан Бударя не міг відвести від неї очей.

От це і лякало найбільше: вираз обличчя у сучого сина Бударя. Він знав, напевне знав, що саме побачить, коли Еліза зніме хустину.

Знав і чомусь страшенно цього боявся.

* * *

– ...отже, відкладаємо вихід номера. Або ставимо інший матеріал, це вже як бажаєте, вам вирішувати, ви – редакція. – Штоц обернувся до дверей, стримано кивнув. – Марто, нарешті.

– Добридень, – сказала Марта. – Вибачте, що спізнилася.

Він подивився на неї уважніше, спохмурнів.

– Щось сталося?

– Не встигла наздогнати маршрутку.

Він покивав, хоча явно ж не повірив.

– У нас тут форс-мажор, тож ти вчасно. Бачила матеріали до поточного випуску?

Ясна річ, Марта бачила: у четвер журики його якраз закінчували. Штоц і сам це знав — та він і не чекав на відповідь. Питання було риторичним, цілком у його дусі.

Штоц постукав пальцями по роздруку, що лежав перед ним. Завмер, нахилившись, впершись руками у стільницю; не вистачало тільки старовинної судової перуки із кучеряшками і молотка. Хоча він, коли хотів, умів і без молотка — словом.

Журики стояли, поглядаючи то на Штоца, то на Марту. Вже без переляку, із цікавістю. Авжеж, тепер під вогонь потрапила вона.

— От, прошу ласкаво. — Штоц посунув їй роздрук. — Власне, що робити у даному випадку — не мені вирішувати. Формально ти у нас шеф-редактор, а я лише, скажімо так, інвестор.

Це була новина: нічого такого Марта він нього ніколи не чула. Але і це, якщо чесно, було цілком у дусі Штоца: вигадувати правила на ходу, за необхідності.

— Однак, — провадив далі Штоц, — як інвестор, я хочу бачити газету. І умови ми визначили на першому занятті, чи не так?

Цього разу питання не було риторичним, і Жук, здогадавшись, зітхнув:

— Ми розповідаємо про факти. Намагаємося бути чесними.

— І об'єктивними, — додала Білка.

— Але ж і правда, — промимрив, кривлячись, Дрон, — правда ж усі в місті про них говорять. — Він потер вухо і повернувся до Марти. — Скажи, ти чула про горщики-самоварки?

Марта кивнула.

— Бачите! — набурмосився Дрон. Руки він склав на грудях, дивився спідлоба. І відступати аж ніяк не збирався, хоча у власну перемогу навряд чи вірив. Решта журиків, презирнувшись, присунулася до нього ближче, стали плече до плеча.

— Бачите! — повторив Дрон. — Факт!

Штоц двома пальцями вхопив роздрук за краєчок, підняв, наче дохлого ляща.

— «Говорять, що такі горщики видаватимуть кожному». — Цитував він напам'ять, у статтю навіть не зазірав. — «Це дуже зручно: не треба готувати кашу чи суп. Сказав йому: "Вари суп" — і він варить суп. Чи замовив кашу — і їси кашу. Кажуть, перший такий горщик-самоварку придумали ще за часів Драконових Сиріт. Але тоді про них мало хто знав, а користувалися ними тільки самі Сироти і наближені до них люди. Але тепер все буде по-іншому».

— То й що? — обережно сказав Хобот. — Навіть і журналістське розслідування є: про Сиріт он.

— «І, — незворушно провадив далі Штоц, — дуже добре, що ми отримуємо ці горщички. Тоді можна буде не боятися узкладень. І голод нам не страшний, і гроші зекономимо».

Він простягнув аркуш Марті.

— Вибач, Баумгертнер. Не знаю, чому ти таке пропустила. Ні про яку статтю тут і мови нема. Набір пліток та домислів, суцільне «кажуть, що». А на додачу ще й допотопні байки про якихось там «Драконових Сиріт». І до речі, «ускладнень» пишуть через «с».

Марта аркуш узяла, але що із ним робити, не розуміла. Взагалі не розуміла, що відбувається. Діти це діти, навіть коли грають у журналістів; ніхто серйозних статей від них не чекає. Раніше «Клубок і кігті» без проблем друкував і наївні Білчині есеї, і пафосні віршики Кактуса. А Дрон взагалі виправдовував своє прізвисько і, м'яко кажучи, зірок з неба не хапав. Це, напевно, його перший доладний текст такого обсягу: майже ціла сторінка. І що це раптом Штоцеві попало під хвіст?

Іншим разом Марта би, може, і підіграла йому, а зараз була не в гуморі. Тому просто запитала:

— Я — шеф-редактор?

Штоц підтвердив.

— Тоді — під мою відповідальність. Тобто, — уточнила Марта, — «узкладнення» стануть «ускладненнями»... Ну і... ми там причешемо іще трошки.

— Вибач, — розвів руками Штоц. — Не піде. У нас «Клубок і кігті», а не якісь «Вилами по воді». Інший формат. Інвестор проти.

Марта вирішила, що недочула.

От це — ну абсолютно не в манері Штоца. Він міг бути жорстким, але ніколи — жорстоким. А принижувати бездарного, старанного Дрона, та ще й при всіх...

Дітлахи принишкли, презиралися і відводили очі.

— Ніякий ви не інвестор, — глухо сказав Дрон. — Цензор ви, от що! Звичайнісінький свинський цензор!

Тепер тиша стала по-справжньому мертвою, просто космічною. Було чути, як м'яко шурхотить під стелею крихтний прибудний бражник. У повітрі між людьми зависли золотинки пилу і побілки, кружляли, не хотіли опускатися.

— Зауваження прийняте, — спокійно відповів Штоц. — Не інвестор. Цензор. Але якщо хочете, щоб у нас все було по-справжньому, — прошу ласкаво. От проблема, і проблема не вигадана. Вирішуйте, час у вас є. — Він здійняв руку, поглянув на годинник. — Гадаю, вам слід провести редакційну нараду. Я на кілька хвилин відійду, буду на балконі. Успіхів!

Він кивнув Марті і пішов перш, ніж дітлахи встигли хоч слово вставити. Але не втік, от у чому штука. Просто дав їм шанс і позбавив своєї присутності.

Геть інший Штоц, подумала Марта. Цього я ніколи раніше не бачила. Але, ох, якщо по-чесному, — та що я взагалі про нього знаю?..

— Хай собі як хоче, — сказав Дрон. — Нічого я не переписуватиму. Не подобається — гаразд. Викладу у себе в дайрику.

Жук кашлянув і винувато поглянув на Марту.

— Слухай, Дроне, ти, ясна річ, старався... але, взагалі... пан Штоц... себто, цензор... він же не дурний. Правда, Марто?

Дрон склав руки на грудях і відкопирив нижню губу:

— Не дурний, а придуркуватий! Про горщики всі чули, нічого тут!.. А про Драконових Сиріт я навіть спеціально дізнавався. Нехай не свистить.

— Він не свистить, — несподівано втрутився Пауль Бudara. Весь цей час він стояв трохи осторонь, із таким виглядом, наче все це його анітрохи не стосувалося. — Він, — знехотя додав хлопчик, — серйозно. Серйозніше не буває.

— Це через те, як написано. — Марта підсунула стілець, сіла і махнула рукою, мовляв, чого стовбичите, давайте, до праці. — Я теж молодець, прогавила. А пан Штоц міг би закрити на це очі, але не захотів. Бо ставиться до нас як до справжніх журналістів.

Дрон пхикнув:

— Хіба? Ти читала «Свіжі факти»? Чи «Вечірній Ортинськ», наприклад? Вони і не таке друкують.

— А ми, — гаркнула Марта, — не друкуємо!

Взяти б і гепнути по довбешці цього бовдура. Просто взяти і гепнути! Наче вона не знає, яке ганьбище друкують у «Фактах» і «Вечірці». Співчуваєш дрібноті, а воно ще й хамить. І Штоц, великий педагог, вчасно згадав, що принциповий; а вчора на уроці за милу душу розводив дурню про «не критиканствувати і плекати правічні традиції».

— Якщо ми домовилися, що розповідаємо тільки про факти, то давай факти, — Марта вигадувала на ходу. — Матеріал мені подобається. Тільки доведеться над ним попрацювати, поставимо у наступний випуск. По-перше, спробуй з'ясувати, хто і що каже і звідки такі чутки. По-друге, про Сиріт. Що там було, які є свідчення. Із цитатами, може... Але щоб не нудно вийшло. Зумієш?

Дрон знову пхикнув, але вже по-іншому.

— А він знову заріже?

— Якщо будуть факти — куди він подінеться!

— Це все чудово, — втрутився Жук, — але тепер у нас дірка на шпальті. І чим заповнимо? Ні, Кактусе, дякую, твоїх віршиків і так вистачає...

Марта лишила їх розбиратися, тут вони вже могли і без неї. Головне — із кризою наче розрулили: Дрон, хоч і ображений, палав тепер не жагою помсти, а бажанням довести, що на щось здатен.

Марта вийшла в коридор і по рипливому паркету рушила у дальній кінець, до балконних дверей. Двері були вкриті численними шарами фарби і через це погано зачинялися, у коридорі повсякчас гуляли протяги, з балкона тхнуло куривом. Сам балкон був чудернацький: в одних місцях завузький, в інших широченний. Чому так, знав хіба вахтер, дідусь Алім, але Марта забувала спитати.

— Ну нарешті! — сказав Штоц, щойно вона опинилася біля дверей. — Не надто ти поспішала.

І перш, ніж Марта встигла хоч слово вставити, провадив далі:

— Ні, ясна річ, у справах. Я розумію, ти зайнята. Так. Так. Саме про це.

Голос його ставав то гучнішим, то тихішим: Штоц ходив туди-сюди балконом вздовж стіни. Марта завмерла: спробуєш непомітно забратися геть, паркет напевно зарипить і тебе видасть, а якщо постукати і зайти... Він, мабуть, чекав на цю розмову. Не годиться переривати, заважати людині. Зачекаємо кілька хвилин, сьогодні субота, в коридорі ніхто не з'явиться. Ніхто не побачить, як Марта підслуховує.

А якщо присісти і ретельно перев'язати шнурки на кросах — і Штоц не побачить крізь скло дверей.

Вона присіла і заходилася перев'язувати — один, потім другий.

— Слухай, — говорив Штоц. Співрозмовниця робити цього явно не збиралася, і тоді він повторив, уже голосніше: — Ні, ти послухай! Що відбувається — я бачу, не сліпий. Мене цікавить чому. І не кажи, що ти — у столиці! — нічого не знаєш. Наскільки все серйозно?.. Навіть так? Авжеж, заявилися. Поки нічого особливого, приглядаються та принохуються. Не впевнений. — Він засміявся сухим, злим сміхом. — Хай лише спробують. Але підозрюю, незабаром вони матимуть чим зайнятися і без того. Час вони вже втратили, а тепер додали собі проблем. Ні, ви у столиці цього поки не відчуваєте, пощастить — до вас і не докотиться. Але про всяк випадок подбай про документи для Альфреда. Краще за море. Із цим я вам навряд чи зможу допомогти, не у нинішньому моему стані, але якщо раптом — дай знати, спробую. Так-так, я знаю, ти й сама здатна. Але все-таки, як будуть бодай найменші... так, просто зателефонуй чи напиши. Зрештою, це і мій син. Ні, нічого не переказуй, ми ж вирішили: краще так, як є. Ну, власне. Дякую. Бережи себе.

І тут Марта почула, як на протилежному кінці коридору брязнув замок. Підірвавшись, вона смикнула на себе балконні двері й вискочила назовні.

— Марто? — незворушно спитав Штоц. Він стояв ліворуч від дверей: прихилився плечем до стіни і з задумливим виразом обличчя крутив у пальцях мобільний. — Тобі б бути трохи обачливішою.

Ох, подумала Марта, він знав. Знав, що я підслуховую.

Мочки вух поколювало, вони аж пашіли.

— Розігналася б трохи сильніше, — провадив далі Штоц, — могла і випасти, поруччя тут хитке. Я давно їм кажу, але ж хто слухає, всім до всього байдуже. — Він нарешті сховав мобільний і кивнув Марті. — Розібралися зі статтею?

— Буде інша. — Заглиблюватись у деталі їй аж ніяк не кортіло. — Вони вже пишуть.

— А із цією? Ти пояснила, що саме із нею негаразд.

— Так. Вибачте, я мусила раніше збагнути — і поговорити із Дроном.

Штоц відмахнувся:

— Пусте, буває. Але на майбутнє прошу: давай обійдемося без усіх оцих «говорять, буцімто». І особливо без казок із минулого.

Марта кивнула, трохи розгублена. А казки йому чим не догодили?

— От і чудово, — сказав Штоц. — То що, підемо до наших журналістів? Чи ти хотіла мене іще про щось запитати?

Авжеж, подумала Марта. Хотіла. Але більше не хочу, даруйте. Сама якось впораюся.

Щоправда, як саме, — вона ще й гадки не мала.

Розділ 10

Після того, як звечоріє

— «Унзер Ланд, — неголосно повторювала Марта, — унзер Ланд вірд фон дем вайзестен, гутхерціхстен унд герехтестен Херршер регірт Циннобер».

Наче проста фраза, але ніяк не запам'ятовувалась. І це ж тільки початок теми, яку на понеділок – помри, але вивчи. Потім іще тести за нею писати, і не один раз.

Напевно, якби сиділа в гаражі, вчити було би простіше. Та залишати батька з Елізою одного Марта не наважувалась. Пиріг доїли – але ж мачуха приперла новий пакет яблук. Напевно подаруночок від пана гівнюка Будари. Їжте, пане Баумгертнер, поправляйте здоров'я.

Вона відсунула підручник, підвелася, щоб розім'ятися. За вікном місцеві хлопчиська про щось відчайдушно сперечалися, змахували руками. Навіть звідси Марта впізнала довготелесого Жирафа – вічного тишка і мрійника. Зараз його тримали двоє чи троє приятелів, і спершу Марта вирішила, що Жирафові від когось добряче влетіло, а потім збагнула: та ні, навпаки, це він рветься до бою. Перед Жирафом стояв низенький, повненький Шуруп, його найкращий – і чи не єдиний – друг. Судячи з пози, Шуруп свій випад уже зробив і тепер чекав на відповідь. Навіть наперед тішився з неї.

Марта не стрималася і вщипнула себе за руку. Подуріли вони чи що?! А може, обидва закохалися в одну й ту саму дівчину?.. Хоча ні, якби Жираф у когось закохався, про це знала б уся школа, згадати хоча б, як він у дев'ятому класі на цілих три тижні вирішив, що жити не може без Ніки... ох і посміховиськом тоді себе виставив!..

Машини, що проїжджали вулицею, вже ввімкнули фари, їхнє світло лягало жовтими смугами на обличчя хлопців – і тоді здавалося, що це не обличчя – маски. Змертвілі, давні маски, як в античному театрі. Одна маска – одна емоція. Переляк. Розгубленість. Зловтіха. А яскравіше за все – ненависть, немовби підсилена взаємним віддзеркаленням в обличчях Жирафа і Шурупа.

Обличчя завмерли – і самі хлопці теж. Отак, подумала Марта, завмирає кролик чи сарна під світлом фар. За мить до того, як вдарить бампер.

Здається, це тривало хвилини три, не менше: хлопці просто стояли, вдивляючись один в одного, а вулицею їхали і їхали машини, світили їм в очі. Величезні забрьохані фури: видно, що після довгої дороги, написи на боковинах було не розібрати, всі здоровезні, колись, видно, білі; їхали майже безшумно. Скільки ж їх там, здивувалася Марта.

Потім щось сталося, хлопці здригнулися і дружно озирнулися. Схоже, із ними розмовляв хтось, кого Марта просто не бачила з вікна. Шуруп знехотя процідив кілька слів, Жираф відвернувся і, вирвавшись із рук приятелів, пішов геть. Ідучи, він злегка погойдувався, і Марта з полегшенням подумала: п'яний... так, п'яний чи бахнув здуру трошки «зоряного пилу», скільки там йому треба, його ж від пляшки пива розвозить. Все-таки хлопці іноді бувають такими пришепелуватими.

Вона повернулася до підручника – «нашою країною керує най...» – і тут у двері подзвонили. Нахабний, різкий звук, наче до себе додому людина заявила, просто ключі забула. Невже Бударі вистачило зухвалості? Та ні, не може бути!

Марта іще зважувала, вийти чи зробити вигляд, що вчиться (взагалі-то – чиста правда!..), – а замок тим часом клацнув, і у передпокої залунали

голоси, яких вона не чула років сто. Ну гаразд, не сто — але місяців шість-сім точно.

— ...не поспішав, — буркотів низький, старечий голос. — Мейла хоча би можна було надіслати, руки б не відсохли, сучий ти сину.

— Я був зайнятий, — відповів батько.

— Зайнятий! — пхикнув інший голос — хвацький і молодечий. — Він, чуєте, був зайнятий! Цілий тиждень! А друзі хвилюються.

— І взагалі, — додав третій, насмішуватий, — знаємо ми твоє «зайнятий». Спостерігали, авжеж. Напевно валявся з ранку до ночі догори черевом. Споглядав тріщини на стелі. Осягав гармонію сфер.

— Та ж і ви не кращі! — Марта вийшла до передпокою і стала, склавши руки на грудях. — Стільки часу не ступати на поріг — це хіба чесно? Га, дядечку Нікодеме?

Нікодем де Фіссер обернувся до неї, із захватом і піднесенням простягнув руки:

— Погляньте, хто з'явився! Чародійка Марта, Марта Гроза Велетнів і Викрадачка Сердець.

— Саме вона. І вам, пане, не уникнути кари!

— Ну, — сказав батько, — ви тут бийтеся, а я замість кари подбаю про каву.

— Еліза?... — упівголоса (хвацького й молодецького) запитав де Фіссер.

— Чаклує на кухні, тож зазирни привітайся — і давай до столу. — Батько ляснув його по плечу і вийшов.

— А ти виросла, душе моя, — зауважив дядечко Нікодем. — Стала зовсім дорослою.

— Ну, хтось же мусить, — фиркнула Марта. — А ви справді могли би час від часу навідуватись.

Нікодем де Фіссер недбало відмахнувся:

— Ти ж знаєш, красуне, справи, справи. Згадати хоча б минулий тиждень: довелося терміново летіти до Гулістану, щоб врятувати тамтешніх селян від набігів комбайна-базіки. Сумна історія, як подумати: тварюка не так псувала посіви, як доводила бідах до божевілья. Торохтіла без упину, просто забалакувала їх до півсмерті.

У цьому був весь дядечко Нікодем. Точніше, ясна річ, ніякий не дядечко, а просто давній приятель батька іще з часів війни.

Власне, звідти де Фіссер таким і повернувся. На війні його взвод потрапив в оточення. Марта не знала подробиць, батько не любив розповідати про ті

дні, але щось там сталося. Щось, після чого де Фіссер перетворився на от такого.

Кілька років тому Марта порівняла нечисленні світлини, на яких вони були разом. Добрий дядечко Нікодем із роками анітрохи не мінявся. Він завжди мав вигляд двадцятирічного: русяве волосся, блакитні очі, ямочки на щоках, білозуба усмішка. Такий кумедний!.. У дитинстві Марта навіть ображалася, що доводиться називати його дядечком: краще б де Фіссер був її старшим братом!.. Це ж супер, коли у тебе є старший брат-красунчик, який на додачу ще й уміє говорити різними голосами. Як він розповідав їй казки, ох, Марта завжди реготала, не могла стриматися! Він же не прикидався, голоси змінювалися у де Фіссері самі собою, наче хтось невидимий крутив туди-сюди налаштування частот у приймачі. І тому її Сірість, Велика імператриця, могла говорити в нього басом, Атаман кресальних собак гавкав фальцетом, а Нусскнакер-молодший проголошував накази таким собі злегка надламаним, хрипкуватим голосом.

Поступово Марта навчилася розрізняти голоси, їх у де Фіссера було рівно десять, один жіночий, решта чоловічі. З роками вони анітрохи не старішали — та й чого б це їм старішати, якщо обличчя лишається таким самим?

Іноді Марта думала, що всі ці дядечкові дивацтва взагалі не пов'язані з війною, тільки з його характером. Він мав вигляд хлопчиська і поводився як хлопчисько. Він був вигадник і поет, повсякчас кудись поспішав, завжди розповідав неймовірні історії, надовго щезав, затим з'являвся пізно ввечері чи на світанку, весь пропахлий спеціями, морем, пригодами. Мама не сприймала де Фіссера всерйоз, але сміялася з його жартів, Еліза ж навпаки — не сміялася і дядечка не любила.

— Це ти? — Мачуха визирнула до передпокою: руки в борошні, волосся зіbrane так, щоб не заважало; рукави сірої водолазки лише трошки засукані. Марта здивувалася: та звідки взагалі в Елізи водолазка. — Чи надовго?

— І я радий тебе бачити. — Дядечко Нікодем змахнув рукою і вклонився. Жетони, що висіли в нього на шиї, глухо дзенькнули. — Не турбуйся: перекинемось слівцем із фельдфебелем і побіжу далі.

Мачуха кивнула.

— Можеш, — сказала, — не поспішати. Хвилин за сорок буде готовий пиріг. Скуштуєте разом із фельдфебелем.

— Світ сповнений сюрпризів, — голосом старого прошепотів Марті де Фіссер, коли Еліза пішла. — Якби я краще ставився до людей, вирішив би, що вона збирається мене отруїти.

— «Краще»?

— Авжеж. А так я напевно знаю: їй для цього не вистачить ні сміливості, ні вміння. Слухай, — додав він жіночим голосом, — а ти справді дуже змінилася, красуне моя. Колишня Марта... вона би хоч усміхнулася. Згоден, це був не найкращий із моїх жартів — але ж.

Марта стенула плечима:

— Тим, хто півроку не дає про себе знати, — жодних потурань.

Він здійняв руки, жетони знову задзвеніли. Марта не розуміла, як їм це вдається: дядечко завжди ховав жетони під одягом, видно було лише тьмяні ланцюжки із крихітними ланками.

— І знову повторю: не винний! Для мене все промайнуло наче єдина мить. Я був, до твого відома, у Підпагорбах, виступав на весіллі в тамтешнього принца. А час там тече по-іншому... зачекай-но, ви хоч теорію відносності проходили?

— Годі вже стовбичити у коридорі! — гукнув батько. — Марто, отака з тебе гарна господиня!

— Та йдемо, йдемо! — Дядечко підморгнув їй і змахнув рукою, панночки, мовляв, першими.

Сам він підхопив з підлоги пакет, якого Марта якось і не зауважила, і поніс, усміхаючись цією своєю зухвалою хлопчачою усмішкою. Але до кімнати пакет не потрапив: на півшляху де Фіссер обережно постукав у кухонні двері, прочинив їх і про щось стиха переговорив із Елізою. Марта почула лише: «Не треба, я на хвилику... нехай... потім якось...» — після чого гість нарешті зайшов і вмовстився за столом, уже без пакета.

— Отже, — промовив він голосом сумного філософа, — де ж обіцяна кава?

Батько розлив каву і до кави, а Марті заявив, що їй саме час вчити уроки.

— Нехай посидить, — попросив дядечко Нікодем. — Розповідайте, як ви тут.

Батько знизав плечима.

— Обвикаюся. От, на роботу влаштувався.

— А я щойно з відрядження, — тим самим замисленим голосом повідомив де Фіссер. — Світ — дивна штука, що не кажи. От ти, Марто, чула, наприклад, що на Синдбадових островах живе плем'я, яке харчується фантазіями? Себто буквально: у них, окрім вождів, жерців, мисливців та пивоварів є мрійники. І ці мрійники вимріють на замовлення племені коли що: курок там, кроликів, банани усілякі, хліб. Навіть смажене насіння. А якщо мрійник справжній майстер своєї справи — насіння без лущайок, уявляєш!

— Щось я не збагну, — сказав батько. — Навіщо ж їм тоді мисливці? Якщо — навіть кроликів?..

— Ну, це якраз ясно, — втрутилася Марта. — Мрійників же їм годувати треба. А мріями не наїсися!

— Слухай, красуне, ти звідки все знаєш?

— Нам у класі шостому розповідали. Чи у сьомому? — Марта потерла підборіддя і насупилася, наче намагалася згадати. — На... — Тут вона не втрималася і хихотнула. — На літературі, коли казки проходили.

Батько із дядечком презирнулися, і де Фіссер засяяв усмішкою. Навіть батько усміхнувся, і Марті вперше за багато днів стало спокійно і хороше. У цьому теж був весь дядечко: майже чарівним чином світ навколо нього ставав чистішим і затишнішим. Шкода — ненадовго; адже дядечко ніколи не затримувався в одному місці, завжди поспішав, завжди десь на нього чекали справи.

— Гаразд, — сказав де Фіссер, відпиваючи кави, — гаразд, Викрадачко Сердець. То чим ти нині захоплена? Які думки бентежать твою душу, які надії?

Марта стонула плечима:

— Таке... Різні.

Про Елізу і Будару дядечкові не розповіси, про проблеми із кістками теж. От, подумала вона, раніше я від нього нічого не приховувала, хіба тільки якісь речі, за які мені було соромно. А тепер усе інакше.

Він подивився на неї, злегка здійнявши ліву брову, з тією ж самою іронічною усмішкою.

— До речі, — сказала Марта. — Ми зараз вивчаємо історію драконів, а ви ж де тільки не бували. Може, чули якісь пов'язані з ними цікаві штуки?

— Ще б пак! Чув, і чимало — якщо всі переповідати, нам і місяця не вистачить! Про що саме ти хочеш почути? Про мечі, які виготовляли із драконової кістки? Такий меч ніколи не ламався, але якщо вже ти виймав його із піхов, треба було напоїти клинок кров'ю — а то він міг обернутися проти тебе. А книжки в оправі з драконової шкіри вважалися найдовговічнішими, тільки читати їх було важко: весь час здавалося, що хтось нашіптує тобі зовсім інші слова, причому на твоїй рідній мові. — Дядечко пристукнув пальцями по столу, замислено насупився. — Ще є історія про радіоприймачі: мембрану до них виготовляли із драконової луски, і такий приймач налаштовувався на станції, яких наче й не існує. А у Зашишиж'ї роках у п'ятдесятих із драконових кісток виготовляли зубці для борони і розорювали ними тундру. Вона родила щедро років п'ять-шість, пристави писали, що буквально мітлу встромиш — розквітає.

— І чим, цікаво, родили у них мітли?

— Неважливо чим, о Прозорлива, важливо — скільки це тривало. Році на сьомому все припинялося. Земля ставала бурою, назовні замість колосся пробивалася залізна стружка — гостра, іржава. Вона ранила оленям ратиці, собаки всі до одного шкутильгали, а вовки та песці просто залишили ті краї, іще заздалегідь. І птахи летіли собі кудись, не хотіли вити гнізда. Лишалися мухи — такі, знаєш, великі, переливчасті. Вони навіть не сідали на тебе, просто літали й чекали, поки рани від стружки позагноюються, поки впадеш і вже не зможеш підвестися.

— Розповів би щось веселіше, — сказав батько.

Дядечко Нікодем знизав плечима (жетони дзенькнули):

— Якось нічого більше на думку й не спадає. — Він усміхнувся Марті: — Слухай, Милосердна, нам би тут слівцем перекинутись, не заперечуєш?

— Піду запишу все це, — сказала Марта. — І мені ще, до речі, треба було зателефонувати...

Про зателефонувати вона навіть не вигадала: хотіла спитати в Чепуруна, як там його батько, але забула.

— Та як, — відгукнувся Бен. Голос у нього був незвичний. Наче спокійний, але щось таке бриніло, Марта поки не могла збагнути, що саме. — Нормально все. Роботи море, то Гіппель його викликав. Мораль прочитав, наївний. Наче вона чимось зарадить, та мораль.

— Чого киснеш? Не вдома сидить — уже добре: не нависатиме, сам казав. Ти давай на понеділок не забудь відпроситися, увечері збираємося ж.

— Вважай, відпросився. Піду — ніхто навіть не зауважить. Слухай, Марто, а що там у Ніки... ти не в курсі, вона із цим, як його, із Вегнером, типу, спілкується?

— Оце так, — сказала Марта. — Чи ти, бува, не втріскався, Бене?

Чепурун обурено засопів у слухавку, відповідати не поспішав.

— Ну ти даєш! Себто, я в сенсі: схвалюю! Скільки можна побиватися за цією Когут, вона взагалі нудна й анітрохи не красива, і в неї, до речі, роман із Йоханом. А пан Вегнер... та мало що там пан Вегнер. Він Ніці взагалі не пара, давай, не гальмуй, запроси її кудись для початку.

— От ти все-таки тупа як шпала, — сказав Чепурун. — Гарзд, бувай, — і поклав слухавку.

Дуже логічно. Хто тут дурень, подумала Марта, ще величезне питання, між іншим.

Вона чесно сіла за стіл вчити уроки. «Наймудріший, найдобріший і найсправедливіший...». Але тут із сусідньої кімнати пролунав голос, якого вона не чула не те що шість чи сім місяців — роки три, мабуть.

Це був десятий, найрідкісніший голос дядечка Нікодема. Якщо решта змінювала одне одного як хотіла, то десятий з'являвся, коли мова заходила про речі по-справжньому важливі. Марта підозрювала, що це і є рідний голос пана Нікодема де Фіссера. Іноді їй здавалося, буцімто він навіть змінюється із часом, але це, певно, через те, що Марта чула його дуже рідко.

Був він низьким і спокійним, говорив чітко, уривчастими фразами. І коли де Фіссер хотів, дочути його отак, здалеку, було неможливо. А ставати біля самісіньких дверей Марта б не ризикнула. У дядечка надприродна чуйка, пам'ятаємо, були випадки.

Вона підвелася з-за столу, скинула капці, пройшлася до ліжка і назад, намагаючись ступати безшумно... ну, щоб не завадити розмові, ясна річ.

Потім зсунула вбік скриньку із прикрасами, сувенірну кулю із Вавилонською вежею і заметіллю, курячого бога — і зняла з полиці плеєр. Покрутила в руках, перекинула на край ліжка, якнайближче до дверей, і повернулася до столу.

Вона настільки захопилася уроками, що не почула, коли дядечко постукав. Він сказав, що іде, Марта вибігла прощатися, де Фіссер обіцяв навідуватися ще, батько мовчав і кивав, а Еліза заявила з кухні та, ехидна така, робила вигляд, наче засмучена, що дядечко не скуштував пирога!..

Перед сном Марта знову ввімкнула плеєр, знайшла потрібний трек у папці «Записи» і вдягла навушники.

— ...то як ти? — запитував у батька дядечко Нікодем.

— Обвикаюся, — повторив батько. — Нічого. Прорвемось, капітане.

— Куриш? Запах майже не відчувається.

— Це все дрібниці. Запах... — Тут батько, певно, змахнув рукою. — Кажи вже, капітане, ти ж прийшов не через запах.

— Не через нього. Є й інші... моменти. По-перше, тобі би про них подбати. Виїхати не зможете, це ясно. На обліку?

— На обліку.

— А одних відправити... Хоча ні, забудь. Сам ти не протримаєшся, якщо я в цьому хоч щось тямлю. Тоді таке. Візьми, як виникне потреба — зателефонуєш. Поговори з Мартою й Елізою, хай теж запишуть. І нехай поводяться... обережніше. Щоб увечері самі по вулицях не ходили. Ти, напевно, ще не чув — а вже були випадки. І це тільки початок. Раніше потік проходив через Журавляни та Ярмне, але там почалися розмови — і вирішили скерувати по-іншому. Гадаєш, інакше ти би отак просто повернувся?

— От чому у Гіппеля такий аврал!

— Якби тільки через це. Там воно найближчими днями ускладниться... ну, побачиш. Але, ясна річ, Дня пам'яті це не відмінє.

— Вибач, капітане. Без мене.

— Не обговорюється, фельдфебеле. Знаю, давно без практики — то поновлюй. Про клятву, сподіваюся, тобі нагадувати не треба.

Рипнув стілець — певно, батько відкинувся на спинку, склав руки на грудях. Марта немов навіч бачила цей його жест.

— Клятву пам'ятаю. Але формально...

— Не пар мені мізки, фельдфебеле Баумгертнер. День є День. І ти — один із нас, що би не сталося. І ти, і Гриб, і Махорка. Всі ви.

Звучало це зловісно, але Марта зітхнула із полегшенням. Про День пам'яті вона, звичайно, знала. Батькові товариші по службі щороку збиралися і влаштовували... ну, власне, день спогадів. Винаймали залу у кав'яреньці, скидалися хто скільки міг. Приходили із дружинами, дітьми, запрошували вдів.

Батько завжди грав на флейті, ближче до закінчення вечора. Це був його коронний номер, слухали його мовчки, всі розмови вщухали. У такі моменти Марта дуже пишалася батьком.

І те, що дядечко Нікодем змусить його знову взятися за флейту, — добре. Хоч трохи розворушиться, оживе.

Звичайно, де Фіссер натякав на якісь темні справи, але у них Марта просто не вірила. Типовий дядечко із його байками і надуманою значущістю, куди ж без цього.

Набагато більше її лякала Еліза. Мачуха поводитися підозріло: зі стриманою гостинністю і навіть із покорю. Точно щось надумала — але що саме?..

Дослухавши запис — далі було небагато, звичайні балачки, і дядечко перейшов на інші голоси, — Марта поставила плеєр на дозарядку і роздяглася. Постояла, тримаючи палець на клавіші вимикача. Із сусідньої кімнати не долиняло ані звуку. Батько, певно, спить. А мачуха? Теж? Чи просто робить вигляд?..

Намагаючись не шуміти, Марта взяла і пересунула стілець так, щоб він підпирав спинкою ручку дверей. От просто захотілося, має ж право. Просто захотілося.

Вона лежала і подумки прокручувала слова дядечка, і не помітила, коли заснула.

Вночі їй закортіло до туалету — то що ж, вона у себе вдома, чого їй боятися, підвелася і пішла. І з усього розмаху вгатилося гомілкою у стілець, корова незграбна.

Але коли повернулася, обережно поставила стілець туди ж, під двері.

Ні для чого. Просто щоб стояв.

Ранок таки справді мудріший за вечір: прокинулася Марта із ниючою гомілкою і парочкою непоганих ідей. Гомілку змазала маззю, ідеї взяла на озброєння.

Почала з того, що окупувала ванну. Ввімкнула якнайгучніше новий альбом «Єдинорогів та грішників» і нарешті пофарбувалася. Вийшло непогано. Плюс-мінус так, як і було до експедиції на поле.

Прибралася в кімнаті, а коли батько закінчив пилюсосити у вітальні та передпокої, пройшлася по килимах і підлозі. І пил із полиць протерла, майже з усіх.

Ну, не сказати, щоб тільки цим займалася: ввімкнула комп і час від часу поглядала на стрічку. Коли в мережі з'явилася Ніка – відкрила віконце і вбила: «Привіт! За тиждень прем'єра "Битви за Конфетенбург". Ідемо?»

Ніка відповіла аж через п'ять хвилин. «Ідемо» і смайлик. Марта теж поставила смайлик, а потім вони ще трохи потеревенили про різне. Не минулося й без нових віршиків, тепер про прекрасну принцесу, яка закохалася в, уявіть собі, старезного мудреця. Мудрець зачарований, ув'язнений у тілі молодого чоловіка. І, отже, прекрасна принцеса має намір зняти з нього чари за будь-яку ціну.

Марта подумала трохи та й написала: вірші, мовляв, красиві. Яка різниця? Ніка ж їх все одно викладе у себе на стінці... он, власне, уже й виклала. Деяких, коли вони себе в чомусь переконали, фіг зупиниш.

Але, подумала Марта, допомогти ми спробуємо, неодмінно. Просто не варто діяти в лоб. Обережніше й делікатніше.

Поміркувала заразом щодо Елізи – і вирішила, що зі стільцем переборщила. Дядечко Нікодем не даремно зауважив: «Ні сміливості, ні вмінь». Хай би отруїти – але невже віриш, що мацуха піде, ха-ха, душити тебе подушкою? Чи, начитавшись класиків, заливати у вухо розчин цикути? Повз кімнату, в якій спить батько? Серйозно?

Але очей, ясна річ, ми з ехидни спускати не будемо! Оскільки – пироги ці яблучні, і дивна поведінка, і зустрічі з мордастим Бударою. Пильність та увага! Нехай навіть не сподівається!..

Впоравшись із прибиранням, Марта нарешті сіла за комп по-справжньому. Шукала інфу про драконів, але за годину визнала свою поразку. Себто інфи було – читати не перечитати. Про заморських драконів, про східних, про зовсім давніх, античних... А про місцевих – хіба короткі перекази, загальні слова. Наче із підручників понависмикували: «у такому-то році Тріумвірат засідав у Калиновомістков'ї й ухвалив кардинальним чином змінити політику держави, замість люджерської концепції "малої жертви" запроваджено нову, яка полягає у гуманному використанні людських ресурсів»; «разом із тим безкомпромісному винищенню підлягали всі так звані цингани: волоцюги, що приносили із собою не лише цингу, але й інші небезпечні захворювання»; «що ж до переселенців, то їхній статус безпосередньо залежав від користі, яку вони приносили (чи у перспективі могли принести) суспільству, яке їх приймало».

А от про Ортинськ Марта знайшла буквально кілька рядків, взагалі ні про що. Якийсь скорочений переказ легенди про Лодовіко Сіністарі, з якого вона нічого й не второпала як слід. Історія парку Пам'яті зі згадками про причини його заснування. Власне, і все – якщо не зважати на безліч посилань, які нікуди не вели. Наче хтось методично обвалював сайти, присвячені ортинським драконам.

Все це було дивно. Відомо ж, що дракони рідко падають двічі в одному й тому самому місці, а під Ортинськом таке ставалося принаймні тричі. Напевно, тому що неподалік кордон, намагалися втекти і летіли сюди. Тоді, до речі, й кордон проходив трохи ближче до міста. Виходить, думала Марта, про такий унікальний випадок мала би бути купа матеріалів. Не може не бути.

Чому ж тоді все пощезало? Чергове Прибирання? Але попереднє відбулося лише два роки тому. Марта добре пам'ятала, вона тоді активно сиділа на порталі «Хроноклазм», там було чимало якісних рефератів, трохи підправив – роздрукував і здавав, жодна Ропуха не виражує. І от одного разу ці скарби взяли й щезли. За лінком було повідомлення про помилку, Марта швидко збагнула що до чого і більше туди не ходила. Навряд чи хтось узявся б вираховувати її за ІР, та там і відвідувачів щодня було тисячами, але вона вирішила не ризикувати. Під час Прибирання із мережі видаляли або сайти застарілі, на яких давно ніхто не був, або ж ті, що містили заборонену інфу. Взагалі власників таких сайтів штрафували одразу як знаходили, але багато що пропускали; для цього і потрібне було Прибирання. А час від часу – просто щоб пострашити – навмання штрафували і користувачів.

Марта посерфила більш-менш свіжі новини, пов'язані з драконами. «Дослідники з'ясували, що наконечник із кістки дракона завдавав шкоди, аналогічної шкоді від пострілу з аркебузи». «У Горульську молодий режисер Якуб Лакута зробив виставу "Четверта голова Президента"». «У сучасній молоді в цьому сезоні найпопулярнішою є зачіска "Драконовий гребінь"». Особливий шик – вплести у волосся драконові лусочки чи кісточки, перед тим розфарбувавши їх флуорисцентною фарбою». Жодного слова про хоч якісь заборони. І про Ортинськ жодного слова.

Гаразд, подумала Марта, з яких би там причин та інфа не щезла, я мушу розкопати щось. Себто – щось по-справжньому вагоме. Бо гарно ж я виглядатиму: наобіцяла, а потім така «вибачте, не змогла знайти». Зрештою, є бібліотеки, є краєзнавчий музей...

Від однієї тільки думки про бібліотеки та музей їй стало тоскно, але не здаватися ж. Та і які ще є варіанти? Хіба знайти когось, хто жив от хоч би під час останнього падіння.

І – ха! – Марта якраз знала таку людину!

Щоправда, до Аделаїди потрібен був підхід. Не можна просто так зателефонувати людині і заявити: хочу, щоб ти розповіла, як воно було, коли на твій дім пролився магічний град. Марта на місці Аделаїди одразу відправила би такого покидька під три чорти. Чи, якби був цієї миті поряд, – зацідила б в пику.

Аделаїда – делікатніша та вихованіша за Марту, та хіба ж це привід перти пробоем?

Словом, до вечора Марта розробляла тактику і стратегію, а зараз – щоби зайняти руки – наводила лад у гаражі. На день народження туди запрошено друзів, їх срачем не здивуєш, але все-таки вісімнадцять буває раз у житті, хочеться свята... І взагалі, раптом хтось незапланований навідається, по-всякому буває.

Під вечір гараж мав вигляд на всі п'ять балів, тактика зі стратегією були відшліфовані й готові до бою. І навіть дзвінок від Стефана-Миколая її майже не засмутив.

– У приват зазирни, – сказав Стеф. – Я там тобі лінк на ролик кинув.

– Дуже терміново? Я не за компом.

Безглузде запитання: якби не дуже, чого би Стефан телефонував. Але людина завжди вірить у найкраще. Хоче вірити.

– Сам не знаю. Певно, уже й не терміново, просто гадаю, що тобі варто знати. Там про Губатого.

Раніше це була дурнувата манера Чепуруна: ніколи не говорити все одразу, тягти kota за яйця. Тепер, виходить, і Стеф перейняв.

Марта витерла руки, перехопила телефон, щоб було зручніше:

– Зізнався?

– Утік. – Стеф видихнув, наче не був упевнений, як саме відреагує на новину Марта. – Точніше, спробував втекти. Услід йому пустили кресальних собак. Ну а ті... наздогнали.

Ролик Марта подивилася хвилин за п'ять. У квартирі потужно пахло черговим яблучним – сюрприз-сюрприз! – пирогом. До дня народження, для гостей. А на екрані похмурий егер доповідав, що під час спроби втекти загинув важливий свідок у справі про незаконне розповсюдження порошку із драконових кісток. Ті, хто винен у недбалому ставленні до своїх обов'язків, будуть неодмінно покарані, слідство триває. І на кілька секунд – місце події, незрозумілі шматки бозначого, поряд егері, траву витоптано, стрічки строкаті «Прохід заборонено!», двоє тягнуть шматок брезенту, на задньому плані швидка. Ну і далі: «Новини культури. У столичному Палаці праці та творчості відбувся ювілейний, п'ятнадцятий концерт "Під знаком Кіноварі"...»

У тому, як і що саме показали про Губатого, було щось дивне, неправильне. Уже вимкнувши світло, Марта все не могла заснути. Куйовдилася, зітхала, нарешті підвелася і відкрила кватирку. Дихати стало трошки легше. Вона дивилася у двір, яким тинялися розмиті постаті, і думала собі: все-таки я ідіотка, вівця нестрижена. Радіти треба, що минулося. Губатий сам винен, він взагалі заслужив, якщо по-чесному. Тобто як «заслужив»... може, і не отаке, але ж – продавав наркотики? Продавав. Сволотою він був, цей

Губатий, сволотою і злочинцем. А що не здав мене – то йому сенсу не було, от тільки через те.

Гаразд, не радіти – але ж хоча б полегшення я маю право відчувати? Маю!

Тільки не було ніякого там полегшення, лише одне глухе відчуття безнадії та гіркоти. А сволоту Губатого було просто шкода. Через те чи не через те – але ж не здав!..

Вона лягла і заходилася рахувати спершу баранців, затим кресальних собак і, нарешті, драконів, а ті все падали й падали з небес, і засівали землю своїми кістками. Марта намагалася ловити ці кістки, підставляла долоні, їй здавалося дуже важливим не дати жодній кістці долетіти до землі – але, звичайно ж, вони долітали, й одразу входили у ґрунт, глибоко, туди, звідки Марта не могла їх дістати, і вже з тих глибин вони проростали. Залізною стружкою. Кривими пальцями мерців. Грибами чи п'явками, що розбухли від крові. Воїнами у сяючих кіновар'ю обладунках.

Зупиніться, шепотіла їм Марта. Забирайтесь геть. Це чиста, чесна земля, вам нема чого тут робити, ви нікому тут не потрібні, геть звідси, геть, геть!

Але вони зростали, один за одним, лавами, струнками та рівними, немов шерехи потворного війська. І зрештою Марта зламалася, вона впала навколішки і заплакала від злості й від образи, і злість раптом спалахнула в ній, як спалахує на вітрі полум'я, – чиста, чорнозолота, пекуча.

Ви не пройдете, сказала їм всім Марта. Не пройдете. Бо я вас просто не пушу, чуєте, здохну, але не пушу.

Вона дивилася на їхні безликі пики, а ті дивилися кудись повз Марту, далі й вище, туди, де – зрозуміла вона – вже опускався ще один, останній дракон.

Дивилися й чекали.

* * *

Прокинулася вона за п'ять хвилин до будильника. Одразу вирубила його і лежала, згадуючи, що ж таке їй наснилося. Нічогісінько не пам'ятала, тільки знала: було щось каламутне, невиразне. От же ж, яка тільки гидота людям в голову не лізе – і це у твій власний день народження, не абиколи!..

Вона відкинула ковдру, зняла піжаму і стала перед шафою. З тильного боку на дверцятах висіло дзеркало, Марта прочинила дверцята й уважно поглянула на себе.

Їй завжди здавалося, що вісімнадцять – це така межа. Щось змінюється в людині, причому помітно і відчутно.

А от фіг. У дзеркалі перед нею стояла та сама звична Марта: гомілки товстелезні, і стегна нікуди не годяться, і статура радше хлоп'яча. Вона

обережно провела долоньями по шкірі, наче наново знайомилася сама із собою: Марта-іще-та із Мартою-дорослою. Це було дивне відчуття, не сказати неприємне, просто наче дивишся не у дзеркало, а у вікно в часі. От яка я. От яка ти. От які ми – є, були, будемо.

День, подумала вона, чекає непростий. Плюс макулатура та кістки і (усміхнулася) пан Вегнер.

Нічого, сказала собі, я впораюся.

І пішла одягатись.

Еліза приготувала святковий сніданок, не такий уже й нікчемний, із улюбленим Мартиним лимонним печивом. Батько іще був удома, у нього тепер вечірні зміни, Гіппель дуже просив; без образ, еге ж?.. Марта люб'язно пробачила. Вона сьогодні була у гуморі, навіть мачуха здалася не такою вже підступною та огидною. Хвилинка слабкості, що поробиш.

– А тепер, – сказала Еліза, – подарунок.

Марта нічого особливого не чекала, вона одразу себе приготувала, щоб не засмучуватися. Батько нещодавно із заробітків, Еліза є Еліза; відбудуться чимось помірно коштовним, але – загалом, звичайним. Це у тебе, дурненька, повноліття, а для них – іще один ДН дочки/пасербиці. Губу підкоти.

Батько вийшов із кухні й повернувся з крихітною коробочкою. Обгортка на коробочці була блискуча, бантик вузький і напівпрозорий, наче крильця феї.

– От, – сказав батько. – Це від нас із Елізою.

Ну хоч не «з мамою», були в нього якимось такі спроби.

Марта обійняла батька, обійняла й Елізу (не шкода), потім зісмикнула бантик із обгорткою та відкрила коробочку.

Там лежали сережки, і красивуші! Золоті единороги, із карміновими очками. Малюпусенькі, з ніготь мізинця. Чари в чистому вигляді, Марта ніколи таких не бачила, ні вживу, ні на фотках.

– Я вдягну! – Вона хотіла бігти до себе, але Еліза похитала головою.

– Зачекай хвилинку, це ще не все.

Мачуха озирнулася на батька, той кивнув, мовляв, давай ти.

– У нас, – сказала Еліза, – є ще один подарунок. Може, не такий яскравий, але корисний.

Марта подумки закотила очі: якщо подарунок називають «корисним», значить, сама ти його ніколи в житті не купила би – і користуватися ним ніколи не будеш.

– Поки батько був на заробітках, всю його зарплатню перераховували на наш рахунок. Ну і я де-що додавала від себе. До наступної весни там мусить

набратися достатньо, щоб ти могла поїхати до столиці та скласти вступні іспити. А якщо не вийде на бюджет, — Еліза міцно стулила губи, — вистачить, щоб вчилася на контракті, принаймні, перший рік.

— Ух ти, — сказала Марта. Відчуття було таке, наче вцілили м'якою, але важенькою подушкою просто по голові. — Ух ти. Дякую.

Ледве стрималася, щоб не повторити «ух ти»: для дорослої, вісімнадцятирічної дівчини це було би надто по-дитячому. Ну от, подумала, «по-дитячому» — це уже не про мене; і відчула легкий сум.

— Між іншим, — сказав батько. — Поки я не забув. Тримайте от обидві номер телефону, — він витяг із кишені дві картки і поклав перед Мартою й Елізою. — Це так, про всяк випадок.

— Твій? — здивувалася Еліза, покрутивши у руках картку. Та була схожа на візитівку, але без імені, взагалі без слів, лише із цифрами.

— Одного старого приятеля, нещодавно із ним зустрілися. Раптом щось станеться, а мене в той час не буде вдома — телефонуйте.

Марта чекала, що Еліза поцікавиться, мовляв, яке це «щось» може статися, — але Еліза не поцікавилась. Мовчки кивнула, витягла мобільний і вбила номер у пам'ять.

Марта й собі вирішила не питати. У неї, до речі, й часу було обмаль. Збір макулатури з пів на восьму, а їм із Чепуруном та Стефом треба прийти до того, як почнеться штовханина.

Чепурун уже чекав на лавочці.

— Привіт, — буркнув. — З днем народження!

І вручив книгу, загорнуту у звичайнісінький шматок кольорового паперу. Марта поставила пакунок із макулатурою на лавочку і перевірила: так, точно, «Магія, чаклунство та бесіди із померлими в античності: документи та свідчення». Стара, зачитана. Із домашньої колекції Чепуруна; належала комусь із далеких предків, ніхто уже не згадав би, кому саме.

— Типу, жарт?

Він недбало знизав плечима:

— Я бачив, як ти на неї дивилася. Мати дозволила, а цьому байдуже, він і не помітить.

— Вона ж, напевно, коштує до біса.

— Слухай, — образився Чепурун, — не подобається — так і кажи. Подарую якусь листівку чи квіточку, не проблема.

От же ж я дурепа, подумала Марта.

— Вибач, — сказала. — Просто несподівано так. А книжка — та ну, книжка супер! Найкращий подарунок, правда!

Вона обійняла Бена і чмокнула в щоку, той аж зашарівся.

— Даруйте, що втручаюся у цю зворушливу сцену, але... — Стефан-Миколай посміхнувся і постукав по зап'ястку там, де звичайні люди носять годинник. — У нас наче були певні плани на сьогоднішній ранок, не хочеться їх руйнувати.

— А де вітання?! Де подарунок?! — обурилася Марта.

— А хіба, — відбив Стеф, — вечірку вже відмінено? Які подарунки без частування, не можна ж так відверто нехтувати споконвічними традиціями дідів-прадідів, Баумгертнер.

Вони рушили до школи, продовжуючи обговорювати особливості ритуалів, пов'язаних із днями народження. Стеф меланхолійно зауважував, що деякі хапаються за будь-яку можливість, тільки би віддатися солодкому гріхові здирництва. А деякі інші їм, слід зауважити, в цьому необачно потурають. Марта відповідала в тому дусі, що деяким третім аби тільки зажмотитись. Чепурун слухав їх, іноді спромагався на таку-сяку усмішку, але загалом лишався похмурим; невже, подумала Марта, знову із батьком проблеми? Чи в онлайнівці черговий облом? Таж Бен наче кинув після того випадку з підсадним ванхелсінгом... чи ні? Тільки потім зметикувала: якщо він втріскався у Ніку, то, маловір, цілком може бути не в дусі через не надто високу думку про власні шанси на взаємність.

Уже ближче до школи вони наздогнали мальків із візком, на якому погойдувалася гора картонних коробок. Мальки йшли щільним натовпом, постійно озираячись навсібіч, і нагадували мультяшних гномів-злочок. Побачивши Марту із лицарями, помітно напружилися, але потім їхній ватажок — головатий, у величезних окулярах, проголосив:

— Відбій тривоги, свої!

— Жуче? — здивувалася Марта. — Ви що, здійснили напад на магазин?

— І не думали! — обурився той. — Все почесному, кілька тижнів збирали. Просто у Дзвона-он тітка у магазині працює, — додав він, кивнувши на худючого, скуйовдженого хлопчиська. — Ну і допомогла нам, їх все одно викидають.

— А чому ви тоді такі смикані? — хмикнув Чепурун. — Боїтеся, що конкуренти здійснять незаконну експропріацію?

— Хай лише спробують! — пробасив Жук. Дзвін молодецьки усміхнувся і струсонув у повітрі кулаком, решта дружно загомоніла, мовляв, так-так, нехай тільки насміляться.

— Тоді в чому проблема? — тихо спитала Марта.

— А хіба вам Пауль не казав? — здивувався Жук. І поглянувши на Стефа із Чепуруном, додав: — Ви краще в нього спитайте. А то мало що.

— Знову малеча дуркує, — підсумував Бен, коли вони обігнали візок. — Забий. — Він трохи виструнчився: — Ми, оце пам'ятаю, в їхньому юному віці чим тільки... Агов, ви чого регочете, йолописька?!

— Гаразд. Вибач. — Марта витерла зап'ястком сльозу. — Скажи мені, о велемудрий старцю, ти готовий здійснити незаконну експропріацію? І передати... себто здавати певний пакунок у макулатуру?

Стефан-Миколай посміхнувся:

— Зауваж, Бене, щодо мене Відьма не має жодних сумнівів.

Марта хотіла була сповістити всім зацікавленим особам, що за «Відьму», як і раніше, надто сміливі тут-таки одразу й отримають на горіхи, — але, по-перше, побачила пана Вегнера біля дверей, що виводили зі спортзалу просто на подвір'я, а по-друге... по-друге... була ще якась думка, якесь спостереження, але... пан Вегнер цієї миті побачив Марту й усміхнувся їй, себто, ясна річ, всім трьом, але хлопцям, напевно ж, не так, як Марті, бо їм же він не допомагав рятувати пана Трюцшлера і завдання про драконів їм не давав...

Тут він відвернувся, щоб відімкнути двері, зняв замок і розчинив обидві стулки. І зробив це так вправно та граційно — по-котячому, еге ж, — що Марта мимоволі замилювалася ним. Себто не ним от безпосередньо, а його рухами, ясна річ.

— Гаразд, — похмуро сказав Чепурун. — Годі базікати, я вважаю. Давайте вже закінчувати з усім цим.

У спортзалі було порожньо й холодно, тхнуло потом, старими запилюженими матами і чужими слізьми. Високо під стелею горіли сонні, потомлені лампи, заливаючи весь простір синявим світлом. Під стінами стояли парти із табличками, по класах, за деякими сиділи чергові. Де-не-де лежали перші пакунки, чергові їх знімали на телефони й одразу постили в групу, із коментарями, скільки набралось кг. Зараз це в усіх сенсах мало важило, а от під кінець зборів починалися інтриги, суперництво, марафон!.. Ну і, ясна річ, шахрайство, куди ж без нього.

Вчителів було обмаль: крім Вегнера, тільки Ропуха, Фліпчак і хтось із молодших класів. Хоча формально за все відповідав Вегнер, саме Ропуха пхала свого носа куди тільки могла, щось записувала у теку, з розумним виглядом кивала. Фліпчак сиділа зі своїми семиклашками-черговими і спостерігала за нею із незворушністю східного божка. Час від часу прикривала долонею рота й позіхала.

— Оце так! — сказав Чепурун. — То що, ми перші?

На їхній парті, як і на решті, стояла табличка із номером класу, але ні Дани, ні Луки не було. І пакунків теж не було, жодного.

Стеф насупився:

— Дана мені вчора писала: наче трохи застудилася. Просила підмінити, якщо раптом спізниться.

— Ось так, — посміхнувся Чепурун, — і стають відомі несподівані подробиці. А я давно казав: вона до тебе нерівно дихає. Приємно чути, що ти нарешті дослухався до голосу розуму (в моїй особі) та...

— Слухай, стули вже пельку!

Чепурун затнувся і навіть мимоволі відступив на крок від Стефа.

— Ти чого? — тихо спитала Марта.

— Нічого. Просто дістали дурнуваті жартики. З самого, блін, ранку. Влаштував клоунаду.

— Придурок, — виразно й повільно вимовив Чепурун. — Образили його. З самого, ти бач, ранку.

— Ви ще побийтеся.

— Треба буде — то й поб'ємося. — Стефан-Миколай дивився не на Марту — на Бена. — А ти не лізь.

Марта відчула, як десь під сонячним сплетінням спалахнула ядучо-зелена, із карміновими прожилками, кулька. Ненависть, злість — така соковита, яскрава. Що вони собі понавидумували, два дебіли! І коли! Замість того, щоб зайнятися кістками, вирішили на порожньому місці...

— Доброго ранку! — сказав раптом хтось у неї над вухом. — Молодці, що прийшли, не забарилися. А то я вже трохи хвилювався.

Штоц справді мав занепокоєний вигляд. Він поглянув на годинник, пошукав поглядом Вегнера і кивнув йому, щоб підійшов.

— Мені телефонував пан директор, він отримав додаткові розпорядження. Наказано перевіряти й вилучати всі старі підручники та книжки, п'ятнадцятирічної та більше давнини. Їх ми здаємо окремо. Перекажіть, будь ласка, черговим.

— А що із вашими? Я дивлюся, досі не з'явилися, — уточнив Вегнер. На Марту він і не глянув, на хлопців, утім, теж. — Це повинні були бути... — Він витягнув планшет.

— Аттербум і Конашевський. Дана застудилася, із Конашевським... все дещо складніше. Я поставлю заміну. Хлопці, Марто, — повернувся він, — візьметесь?

— Та звичайно, — трохи розгублено промовив Стефан-Миколай. І коли Вегнер, кивнувши, пішов далі, переказувати розпорядження, — запитав: — Із Лукою все гаразд?

Штоц похитав головою. Обличчя його застигло, погляд став холодним, чужим:

— Не знаю. Його побили, зараз він у лікарні.

— Хто побив? Де?!

— Біля дому, якісь... хулігани. — Він затнувся, і Марта раптом усвідомила, відчула: Штоц бреше. Не хулігани, ні. Хтось інший. І Штоц знає, хто саме. Просто не хоче говорити.

— Між іншим, — додав він, — я просив би вас бути обачними. Зараз темніє рано; намагайтеся вечорами не ходити самі. Ну, про це я ще скажу у класі, для всіх. Працуйте поки що. Марто, ти за старшу, тримай-от кантер. Розраховую на вас, друзі.

— Фігня якась, — сказав Чепурун. Він не відводив погляду від Штоца — як підозрювала Марта, просто щоб не дивитися на неї зі Стефаном-Миколаєм. — Чого це раптом не ходити? Просто військовий стан, ха-ха. Ну, хоч ясно, чому мальки були такі нажахані.

— А у мене батько з сьогоднішнього дня на нічній зміні.

Стеф кашлянув:

— Не хвилюйся. Напевно звичайнісінькі хулігани, нічого надприродного. А ця сволота лише на слабких наїжджає, на дорослих у них кишка тонка. Тим більше — твій кого хочеш сам так пригостить, що на все життя запам'ятають.

— Заспокоїв! Вміє у нас Штальбаум підбирати потрібні слова, скажи, Марто?

— Авжеж, глузувати з будь-якого приводу простіше...

Марта гупнула кулаком по парті — аж з найближчих на неї почали оглядатися.

— Ви що, — прошепотіла вона тихо і, як сподівалася, загрозово, — геть шизанулися? Не рубаєтесь? Це ж кістки! Не ви — а кістки!

Вони обидва презирнулися із розумінням.

— Ти як почувашся, Баумгертнер? — запитав дбайливим тоном Бен. — Все гаразд?

— Нічого не гаразд. Ви подумайте, подумайте, дуелянти, блін. Згадайте, як зі мною ходили викопувати. Про що я завжди попереджала?

— «Це як мінне поле, тільки гірше», — вимовив Стефан-Миколай. — «Треба стежити не за тим, куди ступаєш, а за тим, що думаєш». Ти хочеш сказати?..

— Та годі тобі, Марто, вони ж у роздягальні! Гадаєш, зможуть дотягнутися сюди крізь коридор і стіни?

— Або так, або ви — двоє нічем, яким вистачило дурнички, щоб забити на свою дружбу. Тільки, — додала вона, — з цією версією одне не збігається. Те, що мене теж проймає, розумієте? Якби не прийшов Штоц, я би сама наговорила... різного.

Вони знову обмінялися поглядами. Стефан-Миколай поглянув на годинник.

— Ще хвилин сорок до початку уроків, а вантажитимуть пізніше. Марто, ми стільки не протримаємось. А решта? Якщо почне лупасити по решті...

— А воно ж почне! Ох, чому ж я раніше не зметикувала!.. Жираф і Шуруп, пам'ятаєте, вони побилися?

— У роздягальні!

— Саме так, Бене. Вперше — у роздягальні. А потім принаймні ще раз, у мене в дворі. Ця зараза, якщо вже дістала, так просто не відчепиться.

— Ну супер, — сказав Чепурун. — Зараз сюди вся школа зідеться. Можу собі уявити, що на нас чекає.

Вся чи не вся, а народу справді побільшало. З'явилися інші вчителі, Вегнер зі Штоцем і (звичайно ж) Ропухою пояснювали їм щодо книжок та підручників. Мальки притягли свій візок зі здобиччю: двоє стояли на варті, решта розвантажувала. Поряд товклися доросліші пацани, сподівалися прихопити пакунок чи два. Штоц зробив їм зауваження і дав штрафне завдання: дотягти кілька стосів, що принесли Кадиш та її брат. Брат досі шкутильгав, Марта здивувалася, чого він взагалі пішов із Тамарою — напевно чи від нього була хоч якась користь. Щоправда, тепер він вправлявся лише з одним костуром і на ногу — ту, що перетворилася на мармурову колоду, — ступав без проблем. Хіба кривився трохи. Помітивши Штоца, він усміхнувся і кивнув, немов зустрів давнього знайомого.

— Ви вже чули? — до них підійшов Артурчик Цукор-Сіль. Кинув на парту худесенький пакунок, сяк-так перехоплений капроною мотузкою. — Конаша годину тому віддубасили якісь відморозки, взагалі ні за що. Ну і тепер паніка, само собою, он, навіть Тамарчин братан приволікся, типу захищати. Лютий пипець. А ви що, замість Конаша типу? Тоді записуйте, там три кіла. Навіть три із половиною.

— Авжеж, всі чотири. — Марта зважила. — Нуль сімдесят п'ять, ти просто перестарався, Зіммер.

— У тебе ваги зламані, Баумгертнер. — Спіймавши її немилосердний погляд, він здійняв руки: — Гаразд, гаразд, з тобою не посперечаєшся, вписуй уже як є. Я ж не винний, що деякі он, хоча й на милицях, виявилися спритнішими.

— Поганому танцюристу!.. — реготнув Чепурун.

— От тільки не треба! Я вчора як останній лох пішов до Штоца — і що?

— Тільки не бреши, що у Штоца не знайшлося для тебе стосу старих рефератів.

— А уяви! Я, як завжди, спускаюсь собі такий на перший, тіки у двері дзвонить — а звідти виходить он Тамарчин братан. І Штоц йому іше: Мацею, каже, ви ледве не забули. І врубися: дає йому одразу два — два! —

паковани! А той на костурі, але типу такий один взяв під пахву, інший в руку і до ліфта тигдик-тигдик. Нормально, не?

— Халява скінчилася? Але взагалі, Артурчику, дарма хвилюєшся: не чужим же віддає, все одно нашому класу додається.

Артурчик пхекнув:

— Питання принципу, Чепуруне. Тобі не збагнути. Та хай там уже, давайте поки, керуйте процесом. А я підуд подивлюся, де що можна добути.

Артурчик був натурою азартною. Лінивий, каверзний, простакуватий, він, якщо вже вплутувався у щось, — пірнав із головою. Побити рекорд і отримати всім класом квитки в кіно — це було для нього справжнім викликом. Звичайно, задля такого Артурчик не взявся би збирати заздалегідь старі газети, справжні пацани вищі за це. У них є інші засоби й прийоми. Можна, наприклад, перехопити по дорозі до школи мальків та вицинганити у них один-два пакунки. Чи пошвендяти по залі й під шумок притирити те, що погано лежить і ще не сфоткали чергові.

Тим часом почали підходити й інші: Тамара із братом, Конрад, Урсула, старший Кирик... Деякі одразу йшли, інші лишалися перекинутися слівцем. Про бідаху Луку вже знали і тепер ділилися подробицями. Знайшли його у дворі, певно, вийшов заздалегідь і поспішав до спортзалу. Власне, двірничка і знайшла — і добре, що так: товкли Конашевського жорстоко, якби одразу не потрапив до лікарні, хто знає, чим би воно скінчилося.

— Збили, — говорив Натан, засунувши руки до кишень і граючи жовнами. — Збили, покидьки, у пісочницю і — ногами. Я, коли проходив, бачив те місце: наче кнури рилися. І... плями всюди. — Він смикнув плечем, скривився.

— Пощастило, що швидка була поряд, — додала Поліна. — Виклик у сусідньому будинку, просто поїхати не встигли. Інакше б... самі знаєте, як воно буває.

Вони знали. Швидку іноді доводилося чекати кілька годин, он бабця Вухатого Клауса минулої весни так і не дочекалася.

— Та маячня ж, — хмикнув старший Кирик. — «Пощастило», авжеж. Ще скажи: пощастило, що не забили до смерті. Знайти б сволоту — і теж, ногами!

— А давайте, — запропонував Гюнтер. Він обвів їх загуслим поглядом. — Ні, я серйозно. У мене є знайомий егер, порозпитувати можна. Явно ж прибудди, не тутешні, вирахувати — на раз-два. Га? Га?! Натане, слухай, ти коли проходив, що там говорили? Наче якісь особливі мітки у Луки лишилися, ні? Нам зараз будь-яку детальку, ниточку...

— На шиї й на руках у нього наче якісь дивні ранки, але це ж нічого конкретного, так, балачки. Давайте після уроків сьогодні провідаємо?

— Згода! Може, він цих сучар запам'ятав. Мусив запам'ятати, без варіантів! Ви з нами?

— У Марти сьогодні день народження, — сказав Стефан-Миколай. — Ми завтра підемо, а ви давайте сьогодні.

— Ну, ок. Будем на зв'язку.

Вони пішли, на ходу обговорюючи варіанти: як знайти, до кого звернутися, а головне — що робити, коли знайдуть тих, хто побив.

— Кістки? — тихо спитав Чепурун.

— Сподіваюся, — так само тихо відповіла Марта. — Дуже сподіваюся, що це лише вони.

Чепурун посовав пальцем по краю парти, шкрябонув нігтем облуплену фарбу. Стеф тим часом фотографував паунок за паунком і вписував цифри у відомість.

— Бене, — покликав, — допоможеш витягати книжки? Удвох швидше розсортуюмо, а то вже нові он несуть.

— Треба щось робити. І я не про книжки. Та що я вам... самі ж розумієте!

— І які варіанти? — спитала Марта. — Підете виносити? Навіть якщо Ропуха вас не засіче і не зупинить — далі куди? Через вихід не вийде, там охоронець цей єгерський. А звідси не винесете.

— А якщо... — почав був Чепурун. Але договорити не встиг — їх відволік вигук у дальньому кутку, якраз біля дверей, що виходили на подвір'я.

Всі голови дружно обернулися туди, школярі та вчителі завмерли. Марта придивилася — і не повірила своїм очам.

Під дверима спиною до стінки стояв, втягнувши голову в плечі і прикриваючись правим ліктем, Артурчик. Лівою рукою він притискав до грудей здоровезний паунок, з іншого боку в той самий паунок мертвою хваткою вчепилася одна із малявок, от буквально висіла на ньому. Решта оточила їх щільним кільцем. Хтось копав викрадача ногами, хтось смикав на себе рукав його куртки, а дебеле, вдягнене у строгий синій жакетик дівча впилося в Артурчикову чуприну і пищало: «Злодій-злодій-злодій-злоооодій!» — на одній ноті, наче сирена швидкої.

Пауза — і до них одразу помчали вчителі, Штоц і Вегнер попереду. Не встигли ще й розборонити, а Ропуха вже напосілася на малькову класну керівницю: куди тільки дивитесь, чому допустили безчинство, — та несподівано бадьорим тоном давала відкоша, мовляв, за своїми краще дивіться, і взагалі, яке ви право маєте мене вчитувати, хто ви, власне, така, вас хіба призначили керувати, ні — то й нічого тут.

Решта школярів трималася від них на безпечній відстані, одні нервово посміювалися та презиралися, інші, навіть не криючись, знімали все на мобільні.

Чепурун сидів сполотнілий, тримав у руці якось саму собою сколупнуту пластинку фарби. Стефан-Миколай навпаки: почервонів і привстав з-за столу; здається, він і сам не розумів, навіщо: іти розбороняти забіяк, заспокоювати Ропуху чи просто тікати звідси світ за очі.

— Гаразд, — сказала Марта. Вона теж підвелася, обтрусилася з джинсів неіснуючий пил. — Не відволікайтеся. Роботи-он море. А я піду; якщо пан Вегнер запитася... чи там Штоц, наприклад, — кажіть, що в туалет.

— А ти куди? — не втямив Чепурун.

— До вашої роздягальні. Проблему розрулювати.

І перш ніж вони заперечили, приховала свою сумку і справді пішла. Хотіла, ясна річ, щоб заперечили. Навіть сподівалася. Але вони, йолопи, тільки дивилися їй услід, Марта це спиною відчувала.

Завжди так: коли доходить до справи, допомоги від них не дочекаєшся, все доводиться вирішувати самій. Хлопчиська!..

Розділ 12

Піна та попіл

У коридорчику нікого не було, як вона і розраховувала. Марта роззирнулася. Двері до кабінету фізрука зачинені, а до роздягальні — навстіж. Погано: будь-хто, хто йтиме через спортзал до школи, помітить світло, його навіть крізь зачинені двері видно, там знизу шпарини і тому завжди тягне по ногах. А якщо помітять учителі — напевно поткнуться перевіряти: хто і чого це раптом туди зайшов і чи не займається чимось забороненим.

Кілька секунд вона зважувала, чи не закрити двері до спортзалу. Вирішила: нема сенсу. Клямка слабенька, по-перше. По-друге, йти можуть зі школи, а не навпаки, — і тоді Марта буде позбавлена шляхів до втечі.

Поки що завдяки Артурчикові у неї лишалася фора у декілька хвилин, і діяти слід було дуже швидко.

Вона клацнула вимикачами в обох роздягальнях, зачинила двері до жіночої, потім увійшла до чоловічої. Завдання просте: якщо виносити кістки зарано, варто нейтралізувати, хоча б на півгодини. Це означає: беремо, виносимо до жіночої, знешкоджуємо і переховуємо.

Ну і думаємо, Марто, думаємо, як «випадково» підкинути пакунок пану Вегнеру.

Вона прикрила за собою двері й роззирнулася, намагаючись вдихати повітря не надто глибоко.

Звичайно, слід було спитати, куди лицарі сховали пакунок, але не зметикувала, а тепер — не повертатися ж! Та тут і варіантів небагато: будували школу давно, роздягальні проектували, щоб використовувати як бомбосховища. Прямокутний простір без вікон, із величезною трубою витяжки, дерев'яними лавами вздовж стін і гачками-вішалками. Все це пофарбовано в нудотні коричнево-сірі тони, а стеля... ну, колись, напевно, була білою, адже мусила бути, чи не так?

Стіни й лави, втім, трохи урізноманітнювала (не сказати — прикрашала) творчість кількох поколінь. Моментальні нотатки про кохання й ненависть, не підвладні новим шарам фарби та й самому часові. Марта повісила сумку на найближчий гачок і витягла маркер.

Пройшлася, лишаючи ледь помітні позначки-якорі трохи нижче рівня очей. І над дверима значок тиші, не завадить.

Їй би, подумала, зараз придався курячий божок, але до школи Марта його не носила: раптом помітить хтось із учителів. Та хай там як, впораємося.

Вона сховала маркер і почала пошуки. Насамперед присіла навпочіпки й зазирнула під лави. Побачила пилові балабушки, чиюсь скоцюрблену шкарпетку, приліплені знизу до дошок скам'янілі жуйки. І ще дещо, вона спершу навіть вирішила — це таке дивне велике насіння.

Потім придивилася й ахнула: це були оранжерейні коники, строкаті й згорблені, із довгими вусами, вони жили тут завжди, скільки Марта ходила до школи. Їх нечасто можна було побачити, але чути було всюди: цвірічали без упину, — і таким чином додавали хоч трохи затишку цим старезним бомбосховищам.

Тепер вони лежали мертві, щедрою такою жменею. І — Марта тільки зараз збагнула — у роздягальнях панувала лунка, абсолютна тиша.

Марта підвелася так рвучко, що довелося спертися рукою об стіну: у голові паморочилося, скроні здавило і наче трохи припекло. Від запаху поту і плісняви нудило, до горла підкотився клубок і проштовхувався вище, вище...

Рахуй, сказала вона собі. Чи ні, тут таблицею множення не відбудешся, давай якісь закони, «завжди можна знайти таку систему відліку, відповідно до якої тіло рухатиметься рівномірно та прямолінійно», «все минає — і це минеться», «-бо, — но, -то, — таки, — от пишеться через дефіс», «що вгорі, те й низу».

Вона обережно стала на одну із лавок, понишпорила руками за витяжкою. Це простеньке зусилля призвело до того, що у попереку відчутно хряснуло, а гомілку наче проштрикнули розжареною голкою. Марта ледве не навернулася... та чого вже там, таки ж навернулася — сповзла на лавку, почала долонею розтирати гомілку. Перед очима танцювали іскорки, заважали дивитися.

Авжеж, подумала вона. Іскорки. З цього, ідіотко, і слід було починати!

Трохи кульгаючи, повернулася й вимкнула світло. Й одразу побачила ядучо-зелені, із кармінними прожилками димні щупальця, які тяглися від труби навсібіч. В'юнилися, огладжували стіни, просочувались у дошки лавок, намотувались на гачки вішалок.

Повернуся, вирішила Марта, повбиваю бовдурів. Це ж треба було додуматися! Знайшли місце для схованки.

Вона знову стала на лавку, знайшла знизу на трубі ґрати і обережно зсунула. Зсередини витяжка була сухою й запиленою, пальці намацали пластикові трубочки, гумове клоччя, якісь пасма павутиння чи що... Потім Марта нарешті дотягнулася до пакунка.

Себто, це вона пізніше збагнула, що дотягнулась. Коли оговталась після удару. Спершу ж її просто пройняло вогнем – ядучим, кошлатим, розквітчаним тими ж зелено-кармінними відтінками.

Від страху та болю вона скрикнула і відсмикнула руку. Жахнуло просто по подушечках пальців, біль миттю розтікся по шкірі, відгукнувся в лікті й передпліччі. Рука почала терпнути.

Пан Клеменс, дідусь Стефана-Миколая, мав рацію. Жодні Мартині танці, жодні закляття нічого не вирішували. Тільки на час знешкоджували, присипали те, що чаїлося в кістках. Те, чим насправді й були кістки.

Тепер ця сила прокинулася. І вона – ох! – пам'ятала Марту дуже добре.

Пам'ятала і тяглася, щоби помститися. Підкорити собі. Використати.

Це що ж, подумала Марта, виходить, я весь цей час приносила Губатому не просто сировину для «зоряного пилу» і мутабору. Я приносила йому... ось це?! А він... що робив із цим Губатий? Кому і для чого продавав? І коли воно оживало, прокидалося знову, – що тоді ставало із тими, хто його купив?

У темряві було видно, як щупальця набрякають і розгортаються. Розпускаються, немов величезні примарні бутони, перетворюються чи то на пазуристі лапи, чи на пашеки дивовижних хробаків. Лише два чи три досі тяглися до ґрат і далі, у спортзал; решта націлилась на Марту, хоча поки і не наважувалась атакувати. Наче збиралися пограти із жертвою перед тим, як підкорити своїй волі.

– А ну ж спробуйте, – сказала їм Марта. Начхати їй було на те, чи почує хтось у коридорі або у спортзалі. Не існувало зараз ні коридору, ні спортзалу – лише ця глуха кімнатка, просякнута чужими потом, відчаєм та приниженням. – Навіть і не думайте. Ви, – сказала вона, – тепер мої. Тепер я з вами, поганню, миттю впораюсь.

Вона скинула кроси, зняла шкарпетки і стала на холодну, запилюжену підлогу. Знала, що робити. Як і завжди – просто знала.

Здійняла руки і пішла витанцьовувати, виписувати петлі, зигзаги, згинаючись всім тілом, прикладаючи пальцями у такт. Іноді вигукуючи склад чи два, іноді – півшепотом наспівуючи: «Нам з тобою бігти між соняшникових полів!...»

На щупальця не дивилася. І під ноги не дивилася — але жодного разу не вдарилась об кут лавочки чи стіну. Тому що не було стін, лавочок, зрештою, навіть щупалець. Перед нею, над нею, висів згусток хаосу та ненависті — і Марта обплітала його, закутувала у щільні, строкаті шари приемних спогадів, теплих відчуттів, світлих сподівань.

Це була кропітка й дрібна робота, гірше за вишивання. Просто Марта вміла її виконувати, так вже склалося. Вміла і виконувала, от і все.

Коли вона закінчила — зупинилася посеред порожньої темної кімнати і дозволила собі відпочити на хвилю, завмерши із заплученими очима. Потім сіла, обрусила ступні й вдягла шкарпетки, затиш взулася. Витягла із труби клятий пакунок, висмикнула з пакета і переклала в інший, для того і принесений, зі щільною змієюю зверху.

Лише тоді почула, що в коридорі ляснули двері. Пролунали чиїсь кроки, чоловічий голос запитав:

— То навіщо ви мене викликали?

— Для того ж, для чого вас взагалі посадили на вході, — сказав Штоц. — у вас із собою є курячий бог?

— Що?..

— Камінець із отвором у центрі, — терпляче, немов тупенькому учневі пояснив Штоц. — Можна, звичайно, зателефонувати до відділка і викликати когось із собак, але це принаймні півгодини, я знаю, як там у вас все робиться. «Немає безпосередньої загрози і зафіксованих фактів» — і почнеться тяганина.

Незнайомець — очевидно, егер — зітхнув:

— Слухайте, пане вчителю. Це дуже похвально — ваше бажання допомогти слідству, турбота про учнів. Я розумію. Але повірте: що би ви там не побачили, ймовірніше за все це вам ввижалося. Я ж не перший рік працюю, були випадки. Якийсь жартівник, дати б йому добрячого прочухана, кинув жменьку у воду, вирішив перевірити, як спрацює. Ну, одні жаб соломинкою надувають, інші кидають собакам м'ясо із уламками скла, а цей сипонув у акваріум порошок із драконових кісток. Та що ви скривилися, звичайна справа, вони ж навіть не розуміють, що коять.

— «Вони ж діти», — пробурмотів Штоц.

— Авжеж, десь так. Ми на сигнал зобов'язані відреагувати? — от, відреагували. Але обшукали, самі знаєте, знизу й догори: немає ніяких кісток. Ні-чо-гі-сінь-ко! А мене сюди посадили... тільки між нами, гаразд? Це наче як позапланова відпустка, кидаємо жереб. Уставом передбачено: у випадку отримання сигналу чергувати тиждень. Завтра відкланяюся, напишу звіт і знову до лав. Звичайна справа. І таких от сигналів, як від вас, ми по три-чотири на тиждень маємо. Всі зараз на нервах, ясно ж. Ви, перепрошую, через що, власне, переполохались?

Штоц помовчав, хруснув пальцями. Марта стояла ні жива ні мертва; намагалася не дихати. Мочки вух поколювало, дуже хотілося їх потерти, але вона стримувалася.

— Та, мабуть, через ніщо. Таке. Всі на нервах, маєте рацію. Вибачте, що потурбував. Якось уже самі розберемось.

— Ви тільки не ображайтеся, гаразд? Я ж розумію..

— Та ну, про що мова!

Клацнули двері, вони пішли. Марта порахувала до десяти, затим навпомацки дотягнулася до сумки, з іншої руки не випускала пакунок. Зважила: краще йти не до школи, а назад до спортзалу, а далі... ну, за ситуацією. Зараз головне — не зволікати й не тупити.

Вона прочинила двері і, досі трохи шкутильгаючи, вискочила у коридорчик.

— Баумгертнер?

Штоц стояв спиною до неї, тихо погойдувався з п'ятки на носок — розмірковував. Тепер озирнувся, швидше здивований, ніж розсерджений.

— Скажи-но, прошу, що ти робила у чоловічій роздягальні?

— Я? — уточнила Марта. — У чоловічій?

Це був дешевий прийомчик, зі Штоцем він не спрацьовував навіть у язикатих Клауса й Чепуруна. Просто Марта розгубилася. Так все добре складалося, вона спромоглася знайти клятві кістки, спромоглася здолати їх, зачарувала — і от...

Та це просто нечесно!

Що їй тепер, здаватися Штоцу? Зізнаватися у всьому? Віддавати кістки? Мармиза у того єгеря буде, звичайно, кумедна — але, дякую дуже, Марта якось переживе без задоволення нею милуватися.

— Ясна річ, ти. І, ясна річ, у чоловічій. Прощу, не принижуй нас обох безглуздими запитаннями.

— Але я не була у чоловічій роздягальні, пане Штоц.

Він склав руки на грудях і здійняв брову. Дивився із цікавістю, наче на химерного жучка, витівку природи.

— І де ж саме ти в такому випадку була?

— У жіночій, звичайно.

— Розумієш, Баумгертнер, так вже склалося, що перед тим, як ти матеріалізувалася у мене за спиною, я дивився якраз на двері жіночої роздягальні. І запитував себе: чому там ввімкнене світло? Тому спробуймо ще раз: як ти тут опинилася?

Цей його тон розлютив Марту. Просто до сказу довів. Вона не дурненьке немовля, щоб із нею так розмовляти! Вона, між іншим, доросла, повнолітня людина.

І Відьма, подумала Марта. Я — між іншим, найсправжнісінька Відьма, і вам не варто про це забувати. Хочете — нагадаю?

— Я, — почала вона, чітко вимовляючи кожне слово. — Була. У жіночій. Роздягальні. І ви самі це бачили, пане Штоц.

— Я?... — Він зморгнув, трусонув головою.

— Ви, ясна річ, хто ж іще. Звідти я й вийшла. Тому і світло там ввімкнене. Мені треба було... Я забила ногу і хотіла подивитися, наскільки серйозно. Бачите, трохи кульгаю.

— Бачу?

— От. І тому...

Вона розуміла, що це ненадовго. Їй вдалося збити його з пантелику, але Штоц є Штоц. Такого не обдуриш.

От якби зараз щось сталося. Щось, що відволікло би його увагу. Якась малесенька повинь чи — якщо вже збираємо макулатуру — крихітна пожежа; у тому кутку, де паралельний «В», паперу вистачає, і якщо спалахне... ну, наприклад, якщо Томаш, як це він любить, понтуватиметься, клацатиме своєю запальничкою, та може взяти й випасти... випасти якраз на стос сухих, старих зошитів. Цього буде цілком достатньо, ну будь ласочка, нехай усе так і станеться!

Вона яскраво уявила собі цю сцену — аж до відразливого, солодкого запаху туалетної води, якою користувався Томаш! І як повільно обертаються на його крики чергові та вчителі. Як хтось дістає телефон і починає фоткати. Як біжить відтягати решту паперу Вегнер, як іде, риючись на ходу в кишенях, новий фізрук, — адже вогнегасник у нього в кабінеті, а кабінет зачинено.

Вона бачила все це немов навіч — і анітрохи не здивувалася, коли у спортзалі справді хтось закричав: «Вогонь! Вогонь!»

Штоц здригнувся і відвів погляд.

— Договоримо пізніше, Баумгертнер. — Він кивнув їй і пішов — майже побіг — до залу. Біля входу зіштовхнувся з фізруком, і кілька секунд вони кумедно витанцьовували, пропускаючи одне одного.

Марта нікуди не поспішала. Дочекалася, поки один опиниться в залі, а другий ломитиметься у власний кабінет, — і тоді почала діяти.

Себто теоретично — можна було, звичайно, не ускладнювати собі життя. Просто завтра, коли єгер забереться зі школи, винести кістки. Відвезти на звалище, викинути — і таким чином дотримати слова, яке дали пану Клеменсу.

Але, по-перше, вони цього слова уже й так не дотримали. По-друге, надто великий ризик: піди вгадай, коли розпустяться накладені Мартою невидимі запони. І чи зуміє вона знову здолати кістки.

А головне: вона хотіла допомогти пану Вегнеру. Гаразд, гаразд! — і сподобатися йому теж хотіла. Суто по-людськи, хіба це погано.

Зараз, думала вона, чи ніколи. Імпровізація — наше все!

У залі було відносно спокійно: хлопці під керівництвом Вегнера відтягували від палаючих пакунків ті, що ще не зайнялися. Штоц із старшокласниками взявся за парти та стільці, наказував, щоб відсунули якнайдалі... Артурчик, із криво наліпленим пластирем, метушився навколо перекладин та канатів, які на час збору склали тут-таки, неподалік; Чепурун і Стеф допомагали йому, і Сивий Ерік теж, і Вухастий Клаус.

Прибіг фізрук із вогнегасником. Гаркнув, щоб розійшлися, і пішов заливати все піною, хтось із пацанів прокоментував, інший реготнув, дівчата захихотіли.

Марта обережно, наче випадково підійшла до пана Вегнера — типу захотілося зблизька поглянути на пожежу, от і підійшла.

Точніше, спробувала підійти. Він немов відчув її погляд спиною — миттєво обернувся:

— Марто?

Руки у нього забруднилися, а костюм лишався чистим, наче тільки з магазину. От є ж люди, які в будь-якій ситуації здатні за собою доглянути.

— Вибачте, що відволікаю, пане Вегнере, але це терміново, правда.

Він мовчки кивнув, взяв її під лікоть і відвів у бік.

— Кажи.

— От. — Марта відчула, як червоніють шия, щоки і навіть вуха. Дотик був твердим, але водночас дуже... дружнім, чи що. Жар від пальців відчувався навіть крізь тканину. — Візьміть, я це серед макулатури знайшла. Гадаю, вам... придасться.

Він мовчки прийняв пакунок. Змійку не розстібнув і не запитав, що всередині. Просто зважив у руці, знову кивнув.

— Дякую. Якщо це те, що я думаю... ти мені колосально допомогла. Сподіваюся, ми потім іще поговоримо, а зараз я мушу... — він смикнув підборіддям у бік заляпаного піною фізрука. — Сподіваюся, — додав, — все це лишиться між нами?

— Авжеж, — відповіла Марта. Намагалася, щоб голос звучав спокійно, майже нейтрально, але... тільки майже.

Він поклав руку їй на плече, трохи стиснув. І от — уже йшов, на ходу віддаючи накази.

Марта стежила за ним мить, може, дві, не довше — а потім взялась до діла. Лицарі були зайняті рятуванням спортінвентаря, але будь-якої миті могли звільнитися. І взагалі з їхнього боку це свинство: адже знають, що Марта ризикує у роздягальні, — а де турбота і побоювання, де тривога на обличчях? Наче нічого й не сталося, тягають собі мати й перекладини, чурбаки бездушні!

Нехай радіють, що сьогодні Марта у гуморі. А їхня байдужість їй навіть на руку, еге ж!

Без жодного поспіху й паніки вона підійшла туди, де лежала зібрана їхнім класом макулатура. Присіла, вибрала відповідний пакунок і засунула до пакету, в якому раніше були кістки.

Вантажівка прибула хвилин за сім. На той час пожежу загасили, Томашу вручили швабру, вперед, мовляв, прибирай за собою; Артурчика пробачили за кмітливість та самовідданість під час рятування шкільного майна; відомості зібрали, старі книжки й підручники відсортували, решту макулатури почали переносити й закидати у кузов.

— Ти там як? — поцікавився, підійшовши, Чепурун. Був він з голови до п'ят у піні й попелі, видовище нічогеньке. — Вдалося?

Марта мовчки показала йому пакунок.

— Молодчина! — сказав Стефан-Миколай. — То що, понесли?

В принципі, можна було віддати їм, хай би тягли разом із рештою пакунків. Але Марта не наважилася. Досить із неї на сьогодні обломів і помилок, нічого, якось дошкунтильгає. Нога трохи боліла, але менше, рука ж узагалі була наче новенька. Не через те, звичайно, що плече стиснув пан Вегнер, але... Марта хотіла думати, що трошечки і завдяки йому.

Розділ 13

Дорогі подарунки

— Тільки не думай, що я нічого не помітила, — сказала Ніка. — Я просто намагаюся не поспішати із висновками.

Ну привіт, подумки зітхнула Марта. А наче ж нічого не віщувало.

Чесно кажучи, якраз ні про що таке вона сьогодні взагалі не думала. По-перше, тому що ну мало як воно буває – так, поговорили із паном Вегнером, так, передала йому якийсь пакунок – і що? По-друге, вона мала достатньо клопоту і без того, і тому (потрете)... еге ж, просто забула.

Тільки перед самою вечіркою, коли до гаража прийшли Чепурун зі Стефом, Марті наче хтось на вухо прошепотів: а що із Нікою? Якось вона аж занадто тихо поводитись на уроках. Не розповідала про нові віршики, не розпитувала про подарунки, жодного разу не згадала про Вегнера. Може, підозрює... себто – понавигадувала собі бозна-що і тепер так вишукано дає зрозуміти, що образилася? Цілком в її стилі, між іншим.

Це вже зараз Марта трошки заспокоїлась і розслабилась, хоча спершу була як на голках. Все-таки півтори години у вузькому колі родичів – сумнівне задоволення, навіть якщо у тебе ДН. Особливо якщо у тебе ДН. Подарунки – це, звичайно, чудова штука; але коли тебе обговорюють у твоїй же присутності!.. І не підеш, не лянеш дверима: день народження, сиди-терпи.

З'їхалися, щоправда, не всі, і це трішечки рятувало. Елізині батьки привітали по скайпу, Марта подякувала із гумовою усмішечкою на вустах, та і – сенсу прикидатися, знаємо-знаємо, що ви ані мене, ані батька терпіти не можете; дякую, навзаєм.

А бабуся Дорота зателефонувала на мобільний, хоча це коштувало їй купу грошей: роумінг, та й пенсія ж крихітна. Розпитувала Марту про навчання, про хлопчиків, запитала, як там мамина могила. Марта брехала, що все гаразд, і хлопчик у неї є, і до мами ходила от нещодавно. Запрошувала до Ортинська, бабуся, помовчавши, обіцяла подумати. Не приїде, звичайно; після смерті мами вона жодного разу на навідалася, а тепер – коли візу отримати значно складніше, навіть родичам... Шкода, взагалі-то: якраз бабусю Марта любила, хоча характер у неї не мед.

Дядько Патрик із тіткою Мадлен привезли із собою близнюків Штефана і Теобальда. Близнюки були на кілька років молодші за Марту, пихаті, задиркуваті, весь час презиралися, підсміювалися і всюди пхали свого носа. Слухати, як їй обговорюють при цих двох недолітках, було найобразливіше, але Марта трималася. І була винагороджена появою Гіппеля, а після й Нікодема де Фіссера. Обидва вручили їй розкішні букети, Гіппель додав до свого конверт із парю серйозних купюр, а дядечко Нікодем – крихітне люстерко-брелок у вигляді книжечки. Люстерко, ясна річ, мало свою історію, але де Фіссер пообіцяв розповісти їй іншим разом: такі історії слід знати лише власниці люстерка, пані та панове, прошу поставитися із розумінням.

Іще серед гостей була Елізина колега по роботі, пані Франциска – похмура, схожа на камбалу тітка. Розмовляючи, вона дивилася не на співбесідника, а кудись убік, і Марті стало цікаво: це ж які зухи ходять до неї стригтись? І – як вона сама-от фарбується та чистить зуби, наприклад?

Наче відчувши Мартину цікавість, пані Франциска надовго не затрималася: вдома негодовані принцежаби, вибачте, дуже перепрошую, самі знаєте, які вони образливі. Нікодем де Фіссер миттю підхопився і взявся її провести, а

незабаром і Гіппель подивився на батька, кашлянув із натяком, батько кивнув і підвівся: їм час на роботу, в Елоїза нині наплив клієнтів, працюємо і вдень, і вночі...

Марта теж заходилася вибачатись — у неї ж була призначена окрема вечірка, для своїх. Недолітки хотіли були впасти на хвіст, але дядько Патрик цитнув, сидить, мовляв, нам скоро на електричку. За це Марта ладна була вибачити йому із тіткою Мадлен навіть пліткування за столом та цей ідіотський набір білизни із — лише уявіть собі! — мультяшними усміхненими дукатами на рожевенькому фоні.

Штефан здаватися не збирався і пробасив, що зарано ж, час дитячий, але — от вона, кара! — без зайвих слів отримав по шиї. Дядько подивився на нього особливим, обважнілим поглядом і повідомив, що, по-перше, це не Штефанові вирішувати, дитячий чи ні, а по-друге, завтра декому до школи; якщо ж пам'ять у декого відшибло, то нема питань, миттю нагадаємо, тільки натякніть. Недолітки здулися і зажурилися, Марті на хвилиночку навіть стало їх шкода.

У гараж вона встигла за п'ять хвилин до перших гостей. Виставила частунки, врубила музику. Це була закрита вечірка для тих, кого Марта справді хотіла сьогодні бачити. І наступні години дві пролетіли непомітно, навіть та думка про Ніку промайнула на початку, а потім зникла. Все було кльово: привітання, тости за новонароджену і повнолітню, Чепурун розкопав у мережі купу прикольних конкурсів, старший Кирик і Натан влаштували показове фехтування на мітлах — турнір століття! — потім всі фотографувалися із Мартою, а коли справа дійшла до танців, за справу взявся найкращий діджей класу, школи та цілого міста, Сивий Ерік!.. І це було щось, суперлюкс і колоссаль.

Марта уважним поглядом господині не забувала стежити, чи всі задоволені, чи не занудьгував хто. Найбільше переживала за Аделаїду, але та на диво швидко освоїлася: сміялася разом із усіма, і танцювала, і от просто смалила в «крокодильчику»!

І Ніка теж сміялася, подарувала Марті фірмову футболку «Імбирної арфи», із азартом грала у все, що пропонував Чепурун, і, до речі, під час «медляка» щось там йому нашіптувала.

А тепер, виходить, «все помітила, але не поспішає із висновками»? Вони піднімалися сходами: Ніці треба було в туалет, Марта визвалася провести. І прошу ласкаво — пішли одкровення.

— Із якими саме висновками? — обережно сказала Марта. Ніка фиркнула й помахала в повітрі пальцем.

— Тільки не прикидайся! Я ж не ідіотка, все бачу. — Звучало би переконливіше, якби вона не так похитувалася. Остання банка пива все-таки була зайвою. — І як він на тебе дивився! Га?!

— Та нормально дивився, як на всіх. Не вигадуй.

— Пф! «Як на всіх»! І це ти кращій, блін, подрузі!.. Та якщо хочеш знати, я у нього спитала. Так, взяла і спитала! І він зізнався! Хоча це і глухому

помітно. В сенсі — сліпому. — Вона хихотнула. — Ти мені ще скажи, що просто так туди-сюди волосся фарбуєш. Але йому, до речі, подобається пшеничне. Він так і сказав: «Пшеничне їй більше личить».

— Зачекай, — вичавила із себе Марта. — Хто, власне, сказав?

— Ну привіт. Хто-хто, Трюшл... Трюлцш... Словом, Чепурун твій. Ідіотське, до речі, прізвисько, у нього ж ім'я є... якесь. Ф-фу, забула, от пам'ятала ж — і забула. За-бу-ла... Марто, — сказала раптом Ніка тихим, жалісним голосом. — Март'. Я дурна-дурнюща, так?

— Не вигадуй, Міллер.

— А ти мені не бреш, не треба. Я ж і правда все бачу. Мовчи, мовчи, я не про цього твого...

— Він не мій!

— Мовчи. Я ж розумію. Ну, що ми не пара і все таке. Але він такий, Марто... він такий!... Що я можу зробити, Март'? Це ж не від мене залежить. І Йохан іще, придурок, навіщо він із цією Когут отак одразу? Марто, він же кожен її пост лайкає, і селфі ці їхні, вони уже в кіно ходили, Марто, хоча яка різниця, в кіно там чи не в кіно, із Когут чи із якоюсь іншою, просто образливо, розумієш, образливо, хоча — чхати, чхати, чхати!...

Вона закусила губу і відвернулася. Потім рвучко притислася до Марти, тицьнувшись у плече. Так стояли на майданчику між поверхами і ревли у два голоси. Ніка — від образи, Марта — від сорому.

Тому що — правильно ж вона все говорить.

Це не від мене залежить, Ніко, не від мене. Просто... так виходить.

Вибач, будь ласка. Вибач...

* * *

Потім вони витерли сльози і пішли-таки до квартири. Поки Ніка приводила себе до ладу, Марта вирішила викликати їй таксі — і попросити, між іншим, щоб Чепурун провів. Що там він Ніці понарозповідав, Марта з'ясує завтра... чи в будь-який інший день. Швидше за все Ніка, захоплена власною бурхливою фантазією, спитала тільки про колір волосся, а збентежений Чепурун із усім погоджувався.

Але якщо раптом несподівано Ніка має рацію... тим паче нехай їдуть разом. Думати про такі сюрпризи Марта зараз не готова.

У неї, до слова, є іще одна невирішена проблема. І цілком серйозна. Коли пан Вегнер розповідав про кістки та інше, чи знав він про їхній негативний вплив? Себто не про пасивний: якщо розтовкти і влити у драков'янку, можна дати дуба, — а про активний. Про всі ці щупальця, про хвилю ненависті, яку випромінюють кістки, — знав? А якщо ні — оце ж Марта йому удружила!...

Вона зайшла до вітальні, зважуючи, чи варто просто зараз робити те, що замислила. Все-таки початок одинадцятої. Все-таки у неї гості...

— Марто?

Еліза сиділа за порожнім, прибраним столом. Була цього разу не в одному зі своїх светрів під горло, і без шалика, без хустинки. Сиділа і навіщось засукувала рукави блузки — точніше, поки лише один.

Марта подивилася на шию — звичайнісінька шия. Шкіра немов знебарвилася, і зморшки, але що ж тут вдієш, вік є вік, люба мацухо.

— Ми на хвилику, Ніці треба було в туалет. І... я затримаюся, ми із друзями ще погуляємо, уроки я...

Тут вона нарешті помітила. Еліза намагалася розвернутись, але Марта стояла над нею, трохи збоку, — якраз так, що й не сховаєш. Та їх було багато, здалеку видно.

Звідки стільки, здивувалася Марта. Бджоли покусали чи що.

Авжеж, бджоли. Тільки одну руку, тільки на внутрішній стороні — там, де проходять вени.

Там, куди зручніше за все вколювати голку — це їм ще кілька років тому пояснювали, на спеціальних уроках. «Як розпізнати наркомана» чи щось типу того, назву вона не пам'ятала.

І одразу стало зрозумілим, чому на столі перед Елізою — пляшечка і ватка.

— А шприц де? — дзвінким, чужим голосом спитала Марта. — Та не ховай, чого вже. Всі свої. Одна сім'я.

Тепер все було ясно. Це вона через довбаного козла Будару. Батько повернувся, той її типу покинув — а ми, тонка натура, не знесли, виходить, розлуки. Пустилися берега. Підсіли. І звідки ж вона їх тільки бере? А може, Бudara й підсадив?

А та зустріч у кав'ярні — вона розповіла йому, вперше? От чому мармиза в нього була, наче ходячого мерця побачив.

Еге ж, і нав'язливі думки. Будару приніс яблука — то давай щодня пекти яблучні пироги. Наче могла повернути Будару тими пирогами.

І білизну тому не дозволяла Марті прати — щоб та не побачила цяточки крові.

А батько себе звинувачує. Тому й пішов у нічну, тільки б зайвий раз не бачити мацуху.

Ох, і що ж тепер, як тепер?! Це ж гірше, ніж батя Чепуруна, набагато гірше. Зараз вона іще тримається, має пристойний вигляд, але ж ненадовго. І про це Марта знала не завдяки ідіотському урокові — зустрічала приклади у реальному житті, біля супермаркета, наприклад, іноді тинялися двоє

таких, просили на хлібець. Один, кажуть, раніше був професором, хоча Марта у це ніколи не вірила: все ж має свої межі.

— Ти не розумієш, — тихо сказала Еліза.

— Авжеж! Ясна річ, куди мені. Виросту — зрозумію.

— Марто... Немає ніякого шприца. І ніколи не було. — Вона підвелася, здійняла руки. — Хочеш — обшукуй. Давай.

— Март'? — поклікала із ванної Ніка. — Слухай, тут серветки скінчилися...

Вони завмерли одна навпроти одної. Еліза так собі й стояла із піднятими руками, рубчики на лівій темніли, наче давні, таємні письмена. Тепер Марта і сама бачила: шприц тут ні до чого. Не залишає голка такі широкі ранки.

Не відводячи погляду від Елізи, Марта взяла зі столу пляшечку. Поглянула на наліпку, відкрутила кришечку, понюхала.

— Просто спирт?

— Для дезинфекції, погано загоюються.

Марта похитала головою:

— Який же він хворий псих — твій Будар! Чому ти не розповіси батькові? Він би тебе захистив!

— Марто, ти де?... — Клацнула засувка на дверях, було чути, як ллється вода у ванній.

— Іди. — Еліза підійшла до серванту і дала пакунок із серветками. — Повернешся — поговоримо. Обіцяю.

— Я буду пізно.

— Я дочекаюся.

Коли Ніку було приведено до ладу — відносного, але все ж таки, — Еліза допомогла викликати таксі й простягнула Марті кілька сотень:

— Назад, мабуть, теж візьми машину.

— Навіщо? Я взагалі із нею відряджу Бена, вони неподалік одне від одного живуть.

— Нехай буде. Ви ж іще не закінчили святкувати. А мені так спокійніше. — Вона помітила невпевнений погляд Марти і спитала: — Сподіваюся, ти не вважаєш, що я таким чином намагаюся тебе, наприклад, підкупити?

Саме так Марта і вважала, але чомусь промовчала і гроші взяла.

— Що у вас там? — запитала Ніка, коли спускалися. Йшла вона уже рівніше, і голос був спокійний.

— Дурниці всякі, — відмахнулася Марта. — Сімейне.

Машина поки не приїхала, тож вони зайшли попрощатися у гараж до решти.

— Ну от, дочекалися! — вигукнув Чепурун. — А твої шанувальники тебе, знаєш, не полишають.

Вечірка згасала: старший Кирик уже пішов, Аделаїда якраз збиралася. Музику поставили тихішу і спокійнішу, не танцювали, просто теревенили. А в кутку за столом, як несподівано виявилось, сиділи троє мальків. Їм уже видали по шматку торта і стаканчику (із соком, дуже сподівалася Марта).

— Привіт! — сказав Жук, вибираючись з-за столу. — А ми прийшли привітати!..

Урочистість моменту порушив дзвінок від таксиста: «я десь поряд, але не можу зорієнтуватися», — і всі разом пішли на пошуки, які на диво швидко успішно завершилися. Машина стояла в іншому дворі, водій — голомозий, із черевцем, затиснутим підтяжками, — розгорнув на півсалона карту і старанно провадив рекогносцировку.

— Ну, я поїхала... — зітхнула Ніка.

— Зачекай. Бен із тобою, проведе.

— Та ну, я й сама...

— Марто, якщо Ніка говорить, що...

— У кого сьогодні день народження? — обурилася Марта. — Із ким сьогодні не сперечаються? Ви, двоє, — негайно до машини, вам все одно в один бік.

Перш ніж у них вистачило хоробрості знову заперечити, Марта відрахувала і передала водієві відповідну суму, а Чепуруну пояснила:

— Від Елізиних щедрот.

— Добре, — здалася Ніка, — поїхали вже. Вона вперта, тільки час згаємо. Не бійся, не вкушу.

Бідний Чепурун пхикнув і почервонів — аж ластовиння щезло. Гідної відповіді він не знайшов, тож просто нагородив Марту промовистим, багатообіцяючим поглядом серійного вбивці.

Стефан-Миколай демонстративно поглянув на мобільний:

— Іще година, і тільки потім вона перетвориться із принцеси на звичайнісіньку вредну школярку. Сьогодні у тебе жодного шансу, Бене, вибач.

— Та ти просто заздриш! — відмахнувся той. Галантно розчинив перед Нікою дверцята, але сам всівся спереду. Бовдур.

Та нічого, дорогою розговоряться; обоє не з тих, хто здатен довго мовчати.

— До речі, про час, — сказала Марта, коли вони повернулися до гаража. — Жуче, Пауле, Дроне — ви чому так пізно не вдома?

Мальки презирнулися. Жук хотів був щось сказати, але Пауль його випередив.

— Нам дозволили. Домовилися, що переночуємо в мене.

— А твій батько? — спитала Марта, і голос в неї анітрішечки не затремтів, ні. — Твій батько в курсі, де ви?

— Батько на чергуванні, — стенив плечима Пауль. Він почухав свою пухлу щоку, і Марта знову звернула увагу на ці його загоєні рубчики біля зап'ястків і вздовж долоні. Тепер зрозуміло, звідки вони взялися. Тепер — еге ж, все абсолютно зрозуміло.

— Ми не збрехали, хлопці справді в мене переночують. Просто ми хотіли саме сьогодні вручити.

Він повернувся до Жука, і той, кивнувши, обережно витяг із нагрудної кишені коробочку.

— Із днем народження вітаєм, щастя-радості бажаєм! — разом заспівали всі троє, Стефан-Миколай заплескав, Аделаїда й інші приєдналися до них.

Марта збагнула, що їй терміново слід здути пасмо з лоба, а ще краще — рукою поправити. Заразом торкнутися зап'ястком зволожених очей. От негідники, зворушили-таки.

Вона відкрила коробочку і засміялася.

— Що це?

— Це, — серйозно сказав Дрон, — амулет. Оберіг.

— Пообіцяй, що носитимеш його! — зажадав Жук.

А Пауль Будара просто стояв і дивився.

Марта підняла оберіг так, щоб усі побачили. На сріблястому ланцюжку погойдувався великий, бурштинового кольору жолудь.

— Справжній?

— Справжнісінький! — заявив Дрон. — Ми його знаєш як здобували!.. Всією редакцією!

— Можу собі уявити! Слухайте, нехай інші не ображаються, але, як на мене, це найкращий подарунок. Хіт сезону! Буде шикарно виглядати разом із моїми єдинокорочками. Міфологічний стиль, еге ж?

Марта розстібнула ланцюжок і вдягла амулет. Жолудь був гладенький і теплий на дотик; здавалося, він завжди, від самого народження, висів у неї на шиї, потім загубився, а тепер от повернувся до хазяйки.

— Хлопці, — втрутилася Аделаїда, — а звідки ви знаєте про цю традицію? Я гадала, всі про неї давно забули.

— Яка традиція? — здивувався Сивий Ерік. — Жолудь собі та й жолудь. Красива річ, а ти в усьому шукаєш прихований сенс.

— Та ні, — замахав руками Натан, — щось таке справді було, у літописах, я читав... зараз не згадаю... щось про очищення і переродження... — Він засопів, потер пальцями скроні. — Намертво вивітрилося з голови, завтра вдома погляну.

— Слухайте, — сказав Стефан-Миколай, — не хочу видатися занудою, але взагалі-то мені вже час. Аделаїдо, ти як, наче теж збиралася? А ви, хлопці?

Мальки презирнулися.

— А ми із ними на таксі, — сказала Марта. — Щоб напевне. Ніхто не заперечує?

Почалися прощання, обійми-поцілунки, чергові фоточки на пам'ять; нарешті Марта викликала машину, зачинила гараж. Мачусі не телефонувала, вона не повинна звітувати про кожен свій крок. Просто відправила смску: «Розвезу гостей і повернуся».

Вони сиділи на лавочці і чекали на таксі, мальки без угаву торохтіли про нове число своєї газети, і про пожежу в спортзалі, і про те, що вони в результаті зібрали макулатури більше за всіх — отже, всім класом підуть на «Битву за Конфетенбург».

— От я про кіно і напишу в газету, — цокотів Дрон. — А ту статтю... та не буду я її переписувати! Жук каже, що це непрофесійно. — (Жук по інший бік від Марти солідно так кивав і поправляв окуляри). — Начхати! А її у себе в дайрику викладу. У мене майже сто читачів постійних плюс іще шотижня кілька людей заходить. Нехай висить, правильно?

— Нехай висить, — погодилася Марта. — Слухайте, а чого ви зранку були такі намага... кхм... занепокоєні? Паулю, вони мене до тебе тоді відправили за роз'ясненнями.

— Я не знаю, — сказав він спокійно. Подивився їй просто в очі, і було видно: не бреше. — Я ж говорив: воно не завжди від мене залежить. Тобто — анітрошки не залежить, якщо чесно. Але іноді я розумію. А іноді — ні. Просто попереджаю, якщо можу. Зазвичай справджується, іноді — ні.

Уточнювати, що саме він має на увазі, Марта не наважилася, тим більше — в арці вже совалася й миготіла фарами їхня машина.

Коли Пауль сказав водієві, що їм на Трьох Голів, Марта й бровою не повела. Зрештою, бувають збіги у житті, не кожен варто сприймати як знак.

Площа Трьох Голів була розташована в самому центрі старого міста. Тут стояв однойменний фонтан, страшенький, якщо чесно: із чаші стирчали велетенські загострені списи, на які, згідно з легендою, колись настромлювали голови здоланих ворогів. Три висіли там досі — ясна річ, металеві. З їхніх ротів із гучним хлюскотом била вода.

Раніше все це підсвічувалося ліхтарями, але сьогодні чомусь світив тільки один, дальній, біля громіздкого, схожого на комод Палацу праці та творчості. Пауль із батьком жили одразу за ним, у п'ятиповерховому будинку старого планування, із височенними, певно, стелями та просторими вікнами.

Марта розплатилася і вийшла разом із мальками. Збрехала їм, що потім викличе нову машину, а поки хоче пройтися.

— Хочете про щось поговорити, — здогадався Пауль. Або, подумала Марта, не здогадався. Знає.

— Так, на кілька слів. Хлопці, ви не проти?

Дрон із Жуком надто вже поквалливо захитали головами; напевно, все-таки трошки образилися.

— Ви не переживайте, — сказав Пауль, коли вони лишилися удвох. Над старим під'їздом висіла синювата лампочка у заґратованому ковпаці, ледь помітно гойдалася під вітром. Через це здавалося, ніби обличчя Пауля живе власним життям, риси були плинними, повсякчас змінювалися. — Я у батька грошей на подарунок не брав. Правда. Я ж розумію. Це ми самі... скинулися.

Ну от як воно взагалі виходить, подумала Марта. Чому у покидьків на кшталт Трюцшлера та Будари з'являються такі діти? Хіба це справедливо?!

— Я про інше... — Вона прокашлялася. Напевно, не кращий час був для розпитувань, але вона мусила дізнатися. Сьогодні. Просто зараз. До розмови із Елізою. — Ці твої подряпини, Пауле... До речі, давай ти теж будеш до мене на «ти», гаразд?

Він кивнув. Дивився на неї й чекав.

— Твої подряпини, — повторила вона. — Це... це через батька?

Він похитав головою.

— Це від Фоксі. Мого собаки. Фоксі була ще зовсім маленькою. А її... — Лампочка метлялася туди-сюди, тіні повзли-перетікали, і Марта не помітила, коли в нього на щоці з'явилася перша сльоза. — Її забрали, як усіх. Доїти, ну, ви... ти знаєш, як воно буває. А повернули уже іншою. Зовсім іншою. І її довелося приспати. Я сам так вирішив, батько спершу був проти. Але... так було треба. Розумієш?

Ох, згадала Марта, так, Штоц же казав — зовсім нещодавно хлопчик втратив собаку.

— Але ж нісенітниця! Зараз не сезон. Її не повинні були доїти, Пауле! Це якась маячня, помилка!..

Господи, подумала вона, червоніючи від сорому, що ж я таке верзу!..

Підійшла і обійняла його, просто обійняла.

— Тепер, — тихо і сумно сказав Пауль, — завжди буде сезон. Завжди — один і той самий сезон. Сезон Кіноварі. — Він із неймовірною делікатністю вивільнився з її обіймів, потім витер сльози і стиснув руки у кулачки. — Ти не розумієш іще, але зрозумієш. Всі зрозуміють.

Він смикнув плечима, наче сам не знав, що тут іще додати. Вхопив її за руку, потиснув і пішов.

Марта якийсь час дивилася на лампочку, що мотілялася туди-сюди, потім витерла серветкою туш, що трохи підтекла, і пішла на площу.

Був початок дванадцятої, не найкращий час для того, щоб телефонувати вчителіві, навіть якщо ви із ним провели якийсь час на кладовищі, а сьогодні ти передала йому пакет, за який можуть впаяти срок.

Але вона, по-перше, надто добре пам'ятала, як поводитися сьогодні кістки, а по-друге... по-друге...

По-друге, їй тепер вісімнадцять, а дорослі люди самі себе не обманюють, це безглуздо, просто безглуздо.

Вона хоче почути його голос. Попередити його. Побачити його? — мабуть, ні. Себто хоче — але ні, не сьогодні. Хіба що він випадково проходитиме неподалік. Таке може бути — адже от, вона випадково стоїть на площі Трьох Голів, а він казав, що живе десь поряд.

І все-таки не зателефонувала. Відправила смску: «Вибачте, що так пізно. Ви не спите? є термінова розмова».

Сама тим часом обійшла довкруг фонтана, здригнулася, коли бризки з роззявленої пащеки потрапили на шкіру. Прийшла смска про те, що повідомлення отримане.

І — більше нічого.

Вона крутила телефон у руках, намагаючись не натиснути випадково клавішу відбою: раптом саме цієї миті подзвонить? А коли дійсно подзвонив, ледве не впустила телефон у воду.

— Добрий вечір.

— Пане Вегнере, вітаю! Вибачте, якщо я надто пізно...

— Марто! — Він засміявся, наче із полегшенням. — А я собі думаю, чий це номер!

— Ох, у вас же мого не було, так?

— Ну от, тепер є. До речі, ще раз вітаю із днем народження. Бачив у стрічці і там теж залишив повідомлення.

— Дякую! Але я, власне, не через це... — Вона стримала смішок. — Себто — зовсім навіть не через це. Я щодо... того пакунка, розумієте?

— Це було дуже несподівано і дуже... вражає, я би сказав. Особливо враховуючи те, що вся школа останніми днями стояла на вухах. Ти знаєш, хто його приніс?

— Та ні, звідки. Я просто знайшла його серед інших пакунків, перечепилася — а він важкий, я подумала — якийсь жартівник приніс цеглини, а потім відкрила, ну і...

— Це не страшно, — сказав пан Вегнер. Голос у нього був м'який, оксамитовий. Як котячі лапки. — Всі пакунки фотографували, викладали у спільну групу. Знайти буде нескладно.

Марта зробила ще одне коло довкруг фонтана. Дивилася на вікна будинків — на ті, що світилися. Намагалася уявити, за яким з них зараз не спить пан Вегнер.

Якось зовсім забула, для чого, власне, телефонує. А з іншого боку — він же працює із кістками не перший рік, так? Напевно знає про них більше, ніж вона коли-небудь знатиме.

От остання його фраза збентежила Марту набагато сильніше.

— Я гадала, вам це для себе. Не для егерів.

— Ну звичайно. Але якщо дізнаюся, хто приніс, може, вдасться отримати ще. Для дослідів мені цього матеріалу вистачить надовго, але ймовірніше за все знадобиться додатковий. До слова, ти щось зуміла з'ясувати щодо драконових падінь в Ортинську?

— Поки переважно чутки, нісенітниця всяка. Якби я краще розуміла, що саме потрібно... Пане Вегнер, а буде занадто, якщо я попрошу вас розповісти трішечки більше? Обіцяю нікому...

Він знову засміявся. От бувають же люди із таким мелодійним, чистим сміхом! Звідки вони тільки беруться!

— Вірю, Марто. Вірю, що нікому не розкажеш. І знаєш — я сам думав про те, щоб розкрити тобі трошки більше. Тобі напевне буде цікаво. А мені... якщо чесно, мені іноді дуже не вистачає людини, з якою можна поговорити відверто. Порадитися, посперечатися. Але, — додав він насмішкуватосуворим тоном, — проситиму не забувати: у межах школи ми з тобою вчитель і учениця. Жодних потурань. Жодних сторонніх розмов. І жодного панібратства, а то мене звільнять під три чорти, й оком не змигну. Врахуй: від твоєї обачливості, таким чином, залежатиме не тільки моя кар'єра, а й доля всього людства.

— Намагатимусь виправдати довіру, — в тон йому відповіла Марта.

Вони засміялися, тепер уже разом. Це було надзвичайне відчуття: сміятися разом із ним.

— Ну, добраніч, Марто, — сказав нарешті Віктор Вегнер. — Лягатиму, завтра рано вставати.

— І я теж скоро лягатиму, — збрехала вона. — Добраніч, пане Вегнере.

Ще раз огледілася — он там, вирішила, він міг би жити у тій кутовій, під дахом. Звідти ближче до зірок, а зранку добре видно старий годинник на вежі — все, що лишилося від ратуші. Він не б'є і не працює, але все одно згори напевно виглядає красиво, особливо на сході сонця, коли воно заливає позолотою стрілки.

Потім вона поглянула на власний годинник і, зітхнувши, ще раз зважила всі «за» і «проти».

Хоча що там було зважувати! Сьогодні її вечір, її ніч. Їй все вдасться. І відкладати на завтра не варто. Зрештою, їй же по дорозі!

Тож вона розвернулася і поспішила на кладовище.

* * *

— «Екстренне повідомлення, — бляшаним голосом бубонів приймач у будиночку сторожа. — На триста сімдесят другому році життя помер один із видатних громадян нашої країни, Ельфрік Румпельштільцхен. Ветеран трьох Пацючих воєн, кавалер всіх семи Кіноварних підв'язок, останні роки він був незмінним та незамінним міністром фінансів при нашому мудрому правителеві. Його талант, винахідливість, самовіддана вірність спільній справі давно вже стали легендами. Саме Ельфрік Румпельштільцхен спромігся всупереч усім економічним блокадам та іншим безглуздим викрутасам заморських держав наповнити нашу скарбницю дзвінкою монетою. Весь наш народ, весь уряд, кабінет міністрів і сам Головнокомандувач мовчки схиляють голови перед генієм покійного. Скорбота за ним лише згуртує нас у бажанні до переможного битися за наші світлі переконання та цінності, нести мир і процвітання невдячним сусідам. Із цим — переможемо!»

Приймач прокашлявся і провадив далі:

— «А тепер про інші новини. У зв'язку із переорієнтацією державної економіки у всіх областях країни тимчасово призупинено збирання та складування соломи. Надлишки заготовленої сировини поступово, за можливості, утилізуватимуться з метою розчищення складів. Що ж до посівної кампанії...»

— Ну от, — сказав інший, живий голос. — А я Гіппелю ще коли говорив. Попереджав. Та хто ж Міхала слухає? Що Міхал може розумного сказати, еге ж?

З-за будиночка вийшов, поправляючи штани, крихітний миршавий дідуганчик у сірій безрукавці. Поворушив носом, заплющивши очі. Смачно чхнув.

— О, — сказав. — От, правда.

Потім він помітив Мартину присутність і комічно здійняв брови:

— А ти, красуне, що тут загубила? На негру ти не схожа, на порохівницю теж.

Порохівницями та порохівниками звали клієнтів Губатого — тих, хто втирав у ясна «порох». Переважно це були хлопці й дівчата, усіляка там богема, типу творча молодь. Ніка півроку, ще до Йохана, зустрічалася із одним порохівником, тож Марта наслухалася про ту тусівку. Ширятися і ходити за натхненням на кладовище — спасибі, якось без неї.

А неграми називали негромантів та негроманток — тих, хто намагався за знайденими у мережі посібниками, нібито сканами із давніх манускриптів і тому подібною дурнею повертати життя мертвим. Ці були, в принципі, безпечні: могили не розкопували, у склепах труни не розкривали. Влаштовувалися поряд, креслили черепащачим кігтем на землі чи крейдою на підлозі склепів дуже могутні та вкрай таємничі символи, спалювали клоччя павутини, шерсть морських свинок, кокони бражників, читали вголос віршики без ритму і сенсу, плювали на долоню, потім втирали слину собі у лоба і погойдувалися, заплющивши очі. Одного разу Чепурун із Еріком і Натаном вирішили простежити за такими; причаїлися неподалік, а потім шугонули у найвідповідальнішу мить. Негри такого драпака давали, що ледве не вивернули кілька давніх пам'ятників.

— Я, — сказала сторожеві Марта, — до батька.

Старенький крякнув, виструнчився і нащось розправив рідесенькі вусики над верхньою губою.

— Авжеж, — кивнув. — І де він лежить? Ти почекай, я збігаю по ліхтар і проведу. Хоча час, скажемо відверто, ти обрала не найкращий. Але... розумію, я за ці роки різного набачився й наслухався. Нещодавно?... Рідні хоч лишилися?

Говорив він із таким собі рутинним співчуттям, навіть без особливої цікавості. Просто людині вночі на чергуванні нудно, а тут okazія.

— Ви не зрозуміли, — ввічливо сказала Марта. — Мій батько працює на нічній зміні, у пана Гіппеля.

Старенький завмер на півшляху до дверей, обернувся.

— А, — сказав, — у цьому сенсі.

Він кахикнув, із надмірною увагою вивчаючи носки своїх черевиків.

— Тоді тобі просто алейкою, знаєш, де капличка і старі склепи? Не загубишся, вони там незабаром займуться наступними ґратами, побачиш і почуєш. Ліхтар дати?

— Дякую, — сказала Марта, — я без ліхтаря.

Біля старих склепів — вона це бачила навіть звідси — палали вогні. Переносні лампи на високих штативах, як з'ясувалося, коли Марта підійшла ближче.

Вздовж паркана стояли ще не фарбовані ґрати. Вузькі, розміром із двері.

Кілька людей у помаранчевих спецівках якраз тягли одні такі ґрати до склепу. Поряд крокував туди-сюди Гіппель, із кимось сварився по телефону.

— Та начхати, — змахував він ліктем, — і на плани, і на розпорядження. «Що у моїх силах», аякже. От тільки час і простір мені не підвладні, не склалося якось, знаєте. Звідки я вам візьму?.. Кого? Куди?! В дупу собі хай засунуть. Тут із висяками розібратися б. А немає місць, пане Ґьорресе, і так ущільнюю максимально. Нехай в інше якесь... та начхати, рік тому знаходили ж... О, помінялася політика, нові директиви? Їх нехай теж, туди ж... ми тут ці от директиви оцінили й посмакували. Вам самому кількість нещасних випадків у місті за останній тиждень ні про що?.. Я звідки?!.. Таж вони потім куди, по-вашому, потрапляють? А ви мені про місця. Ну власне! От просто зараз, ударними темпами і готуємо. Щоб хоча би по лампочці людям, матраци які-небудь... Авжеж, людям, а хто вони, по-вашому? Словом, скажіть там мерові — а треба буде, я і сам, не з лякливих, нічого, — скажіть, щоб там навіть не думали. Нехай розвертають і рушають до Істомля чи Урочинська... Вже? Ну, я не знаю, до інших міст, не моя справа розрулювати проблеми перевезень...

Батько тим часом помітив її. Здійняв брови, махнув рукою працівникам, щоб розбиралися без нього.

— Марто? Щось сталося?

— Нам треба поговорити, — сказала вона. — Це важливо.

Батько озирнувся на Гіппеля, той кивнув, мовляв, усе гаразд, ідіть розмовляйте.

Вони відійшли далі від склепів, щоб не перекрикувати шум: там якраз увімкнули зварювальний апарат.

— Це щодо Елізи. Я бачила її ввечері... її руки. Тату, треба їй допомогти. Не можна так. Хай навіть ти на неї сердишся, ну, через Будару, тільки це геть погано. Навіть я її пробачила... хоча вона ехидна, звичайно, та іще.

— Не переймайся, — сказав він спокійно. — Це було перші кілька днів. Поки яблука не почали діяти.

— Яблука? До чого тут яблука? Я кажу про Будару! Він мстить їй! А яблука так, щоб відвести очі.

Батько похитав головою:

— Без яблук, Марто, все було би набагато гірше. І він допомагає їх дістати. По місту був розподіл, на тих, хто повернувся, але ж ти знаєш, як

буває: крадуть, перепродають утридорога... а Бudara дістав і приносить, безкоштовно. Еліза його попросила, пояснила, в чому справа.

— То це для неї? Вона десь підхопила прокляття? А яблука — типу молодильних, стримують цю мерзоту? Тому ранки так погано загоюються? От чому плями на білизні, на кріслі й на покривалі у вітальні?

— Ні, — сказав батько. — Не тому. Плями через мене, Марто. Просто куля пройшла наскрізь.

Дивно, розгубилася Марта, напевно, він втомився. Заговорюється. До чого тут якась куля?

— Гадаю, — пояснив батько, — принаймні плями з часом щезнуть. Адже запах щез.

— Який запах? Що ти вигадуєш?!

— Запах пороху. Він довго не щезав, я боявся, що це назавжди... хоча тут уже й не знаєш, що таке «назавжди». Взагалі-то, повір, все сприймається не так страшно, як собі уявляв. Снам я вмю давати лад, дякувати попередній війні. Із голодом складніше, але Бudara допомагає і допомагатиме, виходу в нього немає. Адже він любить Елізу. А ти... ти тепер доросла, Марто. Погано, що все отак... Але я принаймні із вами.

Вона потрусила головою. Їх тут спокують чимось? Дають драков'янку за наднормові? Що за маячню він верзе?!

— Головне, що ти мусиш пам'ятати: я ніколи не завдам тобі шкоди, анінайменшої. Вважай, я просто повернувся хворим. Хронічно хворим. Я і сам поки не дуже розумію, чого чекати далі, мені сказали, таке сталося вперше за багато років, місцеві лікарі просто не мають відповідного досвіду. Мені пощастило, Марто. Власне, нам усім неймовірно пощастило.

— Я не вірю, — сказала вона тихо. — Чому куля? Навіщо куля? Звідки могла взятися куля?! Ти ж їхав працювати водієм, тату! Звичайнісіньким водієм!

— Офіційно все так. Коли їдуть туди, говорять, що на заробітки. Водіями. Будівельниками. Механіками. Ким завгодно. І тому, коли повертаються із пораненнями, це — виробничі травми.

— Тобто, ти не знав, чим займатимешся?

Він розсміявся механічним, порожнім сміхом. Немов радіоприймач, якби той умів сміятися.

— Звичайно, знав. І Еліза знала. Та багато хто тут знає, таке не приховуєш. Але це такі хитрощі, розумієш. Прийом, викрутас. Офіційно ми не втручаємося. Нас узагалі там немає — офіційно.

Марта чомусь пригадала, як дивно розмовляла із нею сьогодні бабуся Дорота. І ці її довгі паузи перед відповідями на звичайнісінькі питання...

— Тобто, — сказала Марта, — ти воював за рікою. Не просто водив машини. Стріляв. Ти стріляв, тату?

Він розвів руками. Тепер Марта помітила цяточку в нього на грудях, ліворуч. Крихітну, але іще ввечері, коли сиділи за столом, сорочка була чистою.

— В мене стріляли, я стріляв. Зазвичай мені щастило, я взагалі везучий. І реакція у мене гарна. Але одного разу, бачиш, підвела.

— Тобто, ти... вони... Тебе що... вбили?

Він усміхнувся ширше.

«Викрутас», згадала Марта. «Прийом». «Хитрість».

— Не можна, — сказав батько, — вбити тих, кого там офіційно не було. Є сили могутніші за кулі. Могутніші за смерть.

Він зробив крок до неї, простягнув руку:

— От, перевір сама, не бійся. Температура у мене трошки нижча, ніж у звичайної людини, мені не обов'язково дихати, але у всьому іншому — це я. Нічого не змінилося, Марто.

По суті — нічого.

— Ти стріляв, — сказав хтось чужий її голосом. — Ти був там і стріляв. У людей.

— У песиголовців, Марто! Вони не люди. Якби ти тільки бачила!..

— У людей, — сухо повторив цей хтось чужий. — У маминих співвітчизників. У тих, хто живе поряд із бабусею Доротою. Може, і у бабусю Дороту? Якби тобі трапилася бабуся Дорота, чи ти стріляв би й у неї? Якби тобі за це заплатили? Якби це були по-справжньому великі гроші — ти би вистрелив?

Він, здається, щось намагався сказати, але Марта не слухала.

— Це дуже смішний викрутас, тату. Кинути нас на півроку і поїхати типу на заробітки. За великими грошима, еге ж? Напевно, задля мене та Елізи? Слухай, а у скількох треба було вистрелити, щоб я наступного року вчилася в універі? Може, мені теж?.. З'їжджу, зароблю сама. За літо, на канікулах? Я поки не вмію — то ти мені покажеш. І Елізу із собою візьмемо: сімейний бізнес, знай наших! Заразом провідаємо бабусю Дороту. Ну, чого ти мовчиш?! Ти ж мертвий, а не німий! Давай, скажи щось, давай, давай, давай!..

Він усе-таки підійшов до неї і обійняв, здається, продовжуючи щось говорити. Просто вона не чула.

Але і не намагалася відштовхнути. Стояла так кілька секунд, з усіх сил стримуючись, щоб не пробилось назовні те, що розривало її зсередини.

Не сльози, ні. І не сором.

Сліпа, білосніжна лють, бажання зробити йому боляче — точніше, повернути той біль, якого зараз завдав їй батько.

Аж раптом він здригнувся і відсахнувся з гортанним, хрипким криком.

Не зуміла, подумала Марта. Не стримала.

Батько дивився на неї враженим поглядом, обличчя спотворилося, наче це було не обличчя, а маска з тіста, по якому раптом мазанули невидимою п'ятірнею. Пальцями він торкнувся вилоги своєї сорочки — і з шипінням відсмикнув їх. Тепер там була не тільки цяточка, але й навскісний, V-подібний слід, що розходився від грудей вгору, до шиї.

Лише зараз вона відчула жар у себе на шкірі, потяглася і висмикнула назовні дрібничку, про яку абсолютно забула.

Подарунок мальків. Звичайний жолудь на срібному ланцюжку.

На ланцюжку, який пропалив батькові сорочку і, здається, залишив слід на шкірі.

— Що це? Звідки воно в тебе? — запитав він розгублено. Розстібнув гудзики, провів пучками пальців по опіку. — Боляче, — сказав із дитячою якоюсь образою. Обличчя в нього стало таким, як було за мить до цього. — Сильно пече, я вже давно не відчував нічого такого... крім, може, голоду... тоді, ще до яблук.

Вона позадкувала, не випускаючи з рук ланцюжка. Тримала перед собою обома руками, хоча це було і не надто зручно.

— Хто ти? — прошепотіла. — Якщо ти просто помер, чому... чому це?.. — Вона кивнула підборіддям на його шрам, що вже почав чорнішати.

І от тоді батько розповів усе. Все до кінця.

* * *

Додому її відправили на машині, Гіппель сам узявся відвезти. Дорогою йому тисячу разів телефонували, але він скидав дзвінки.

Почалася злива, і вулиці лежали порожні, темні, лише у підворіттях час від часу маячили чиїсь тіні. Найчастіше — схожі на людей, але не завжди тільки на них.

— Це диво, — сказав зрештою Гіппель. — Якщо лишити за дужками, чому він поїхав... І решту всього... те, що він вцілів, — це диво, Марто.

Вона мовчала і дивилася просто перед собою.

— Попереду важкі часи, Марто, — навіщось додав Гіппель. — Але ти не переймайся, принаймні яблука ми йому діставатимемо. Якщо не цей чмошник Будара, то я по своїх каналах. Ми своїх не кидаємо, Марто. А на час повні,

у найважчі для нього ночі, батько житиме у мене. Себто — на кладовищі, я уже домовився із Міхалом. Підмінятиме його. До цього просто треба звикнути, Марто. Хочеш правду? — він поквапом розвернувся до неї. Марта смикнула плечем, і Гіппель, ясна річ, розцінив це як згоду. — Мені й самому було спершу трохи моторошно... ну, коли дізнався. Ми ж усе за газетами, фільмами... осикові кілки, срібло, розп'яття, кривава дієта — класичний набір, еге ж? Але це дурниці, Марто. Це як про хворих піноккіозом чи синдромом Дуліттла всі думають бозна-що. А вони звичайні люди. І він звичайна людина, просто от вскочив у халепу. А ще він мій друг. І твій батько. Розумієш? Певно, треба було розказати тобі раніше — і про заробітки, і про інше, просто ми всі любимо тебе, Марто. Ми тебе берегли... може, і не варто так, ти вже вибач.

— Та нічого, — сказала Марта. — Вам нема за що вибачатися. Якщо почесному, я, мабуть, завжди знала, навіщо він поїхав. Просто не хотіла собі в цьому зізнатися.

Вони зупинились у дворі, знову задзеленчав телефон.

— Принаймні, — сказав Гіппель, — він повернувся. Це найголовніше.

— Так, — відповіла Марта. — Він повернувся.

Телефон дзеленчав без упину.

— Вибач, — прошепотів Гіппель. — Це мер, уже вчетверте. Треба відповісти. — І вже іншим тоном: — Доброї ночі, пане Баутц, перепрошую, що не одразу взяв слухавку...

Він простягнув їй парасольку, але Марта похитала головою, не велика пані, вам потрібніше, — і вискочила надвір. Тут іти було два кроки, нема про що говорити.

Вимокла, звичайно, як хлющ. Еліза негайно відправила її у душ, налила чаю і розстелила ліжко. Сама досі не лягала, чекала. І жодним словом не дорікнула.

Тільки побажала уже з-за дверей доброї ночі. Марті навіть на хвилинку здалося, що це не Еліза там, а мама; дурниця яка, адже їхні голоси сплутати неможливо.

Перед сном вона зняла рушник, щоби просушити волосся, — і зойкнула. Коли милася, воно ще було того, попереднього кольору, а от тепер знову стало жовтим, навіть злегка ніби мерехтіло у темряві.

Пшеничне волосся. Подарунок, який залишив їй мертвий дракон. Його мітка.

Епілог

Три волосинки

А вночі їй наснилося, що батько грає на флейті. Він сидів у сторожці Міхала, на столі перед батьком стояв змієголовий глечик. Батько прикладав флейту до губів, перебирав пальцями, але голос її бринів нечітко, наче транслявся у мережі й зв'язок увесь час переривався.

Марта слухала і згадувала-уявляла собі те, про що він розповів їй сьогодні на цвинтарі. І те, про що не розповів, – теж.

Якоїсь миті вона наче опинилася у тілі батька. Її везли в темному, холодному фургоні, де було напхком напхано таких самих, як він-вона. Тіла лежали на ношах, а ноші було зафіксовано на стелажах: у кілька ярусів, від підлоги до стелі. На обличчя Марти крапало чимось в'язким. Сльози, подумала вона, чиїсь слези.

Везли довго, і Марта точно знала, що зовні зараз ніч і вони в'їхали до міста. Потім почула дзвони. Не тривожні – просто дзвони, які викарбовували чергову годину.

Фура задвигтіла, затряслася. «Їдемо бруківкою, – сказав хтось. – Уже майже на місці».

Але минуло півгодини, не менше, коли нарешті стали. Бряцнули засуви, прочинилися двері, все довкруг затопило білим, мертвим світлом. Уздовж стелажів пішли якісь люди у формі, біля їхніх ніг рухалися кремезні, волохаті тіні, рвалися з повідців. Люди смикали їх, світили ліхтариками в обличчя тих, хто лежав на ношах, тицями навіть палицями під ребра – не боляче, просто перевіряли. Ще би, подумала Марта, п'яти почали лоскотати.

Зовні тим часом відбувався якийсь рух. Нарешті ці, у формі, заходилися брати ноші, витягати і щось там з ними робити. Іноді повертали, іноді ні.

Коли дійшла черга до Марти, її теж винесли, але відставили убік, туди, де вже чекали інші ноші, й чимало. Вона лежала, трохи схиливши голову, тож бачила усе. Дивну фігуру, намальовану просто на асфальті, підсвічники по краях, із патьоками воску та яскравими свічками. Бачила, як, витягнувши із кліток, підносили до чаші чергові живі ще тільця. Кліток було багато, у повітрі плавав пряний сморід звіринця.

Потім зненацька запахло лимоном. Ці, у формі, розступилися і взагалі якось виструнчилися. Навіть тіні втихомирилися й уже не смикали повідці.

Марта почула цок-цок-цокання. Наче йшов козел чи віслючок, але це, звичайно ж, був ніякий не віслючок. Це шкутильгав чоловічок у підбитих височенних чоботях. Зросту не вищого за Жучиний чи Паулів, але ж перед Мартою стояв не хлопчик, а дорослий чоловік. У сірому мундирі, запнутому на всі гудзики; із широченною зелено-плямистою стрічкою для відзнак, на якій висіли сім орденів Кіноварної підв'язки – а на додачу ще й восьмий,

унікальний, діамантовий. Обличчя чоловічка було геть невиразним: якби не його зріст і не стрічка з орденами, Марта, певно, не впізнала би його, навіть зіткнувшись ніс у ніс.

Утім, ні, була ще одна риса, яка не одразу впадала в око — натомість потім намертво врізалася у пам'ять. На голові в чоловічка залякла пригладжена, пласкувата чорна перука, але крізь неї назовні пробивалися три волосинки. І волосинки ці були не чорні, а криваво-червоні, аж злегка світилися у темряві.

Час від часу чоловічок машинально змахував рукою, наче хотів пригладити ці волосинки, але одразу ж стискав долоню в кулачок і кривився. Він узагалі рухався смикано, по-пташиному, і голову схиляв так само: трохи набік, блискаючи темним оком.

— Ці? — запитав чоловічок, зупинившись перед Мартою. Хтось із почету кивнув і замимрив, мовляв, так, даруйте премилосердно, однак знову потребуємо вашого безпосереднього втручання. Простий ритуал тут не працює; от, наприклад, це в нас ветеран, надто, бачте, досвідчений, напевно, щось таке було у нього в минулому. Та ви й самі знаєте, адже ми з такими кілька разів уже стикалися.

Він стояв і дивився, злегка погойдуючись із п'ятки на носок, закривши руку за лацкан мундира.

— Лимон, — наказав зрештою. Йому подали лимон, одразу при ньому й нарізали, встромили в один із шматочків вишукану двозубу виделочку. Чоловічок узяв її двома пальцями, ворухнувся ніздрями, потім поклав шматочок на язик і заходився жувати, не відводячи погляду від Марти.

Це тривало півхвилини, чоловічок жував та жував — аж раптом нахилився і плюнув Марті в обличчя. Розтер слину по лобі й щоках, пальці в нього були холодні й липкі, із довгими нігтями, які лишали на шкірі ранки.

— Ніхто, — повчально сказав чоловічок, — ніхто не сміє помирати, якщо ми йому заборонили. І ніхто не помиратиме. Навіть якщо його було вбито.

Він рушив далі, а Марту наче щось висмикнуло назовні, вона здійнялася над тілом батька і побачила, що весь майдан, увесь двір заповнений такими самими ношами. На них лежали постаті, іноді без руки чи ноги, чи із дивними обрисами тіл, наче їх складали із різних, не сумісних частин. Чоловічок простував собі уздовж цих нескінченних рядів, почет плентався за ним, час від часу подаючи нові шматочки лимона. А він зупинявся біля кожних нош. Жував. Плював у наступне обличчя. Розтирав долонею слину по лобі та щоках. Ішов далі.

Лише раз він зупинився на півдорозі. Застиг, вивернувши раптом свою худесеньку шию, і поглянув нагору, просто туди, звідки стежила за ним Марта.

І лише тоді вона вперше за весь сон по-справжньому перелякалася. Вона шарпонулася геть звідси — і сама не зрозуміла, як опинилася високо-високо над Ортинськом. Так само була ніч, але — Марта знала це — нинішня, а не тодішня ніч. Вона летіла над містом і бачила Недовжець та Меженицю,

і краєчок чорного, вологого лісу, і дороги, й будинки, а у будинках – людей, що спали. Вона бачила, як куйовдяться у своїх ліжечках мальки-журики, як смикаються із кожною чистою нотою, видобутою батьком із флейти. Як сні їхні клубочаться, спалахують смарагдовими прожилками, чи – починають обертатися, немов крихітні вихори.

Марта знала, що на ранок всі вони забудуть про ці сні. І знала, що це дуже, дуже погано і небезпечно.

А потім їй наснилися песиголовці. Не ті, кого вона знала колись, – інші. Ті, хто жив тепер за рікою. Ті, з якими стикався батько. Страшні. Хитрі. Чужі.

Марта не мала жодного сумніву, що це вони, але не могла як слід розгледіти ані обличчя, ані постаті. Просто розмиті силуети в тумані.

Вона ще не знала, що цей сон повертатиметься до неї знову і знову. Знову і знову Марта намагатиметься роздивитись їхні обличчя. Щоразу – марно.

І так – аж до того дня, коли песиголовці з'являться у місті.

7.09.14–16.05.15 р., Київ

Кінець першого тому